

ความขัดแย้งทางการเมืองและการปกครอง
ระหว่างพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและคณะราษฎร (ตอนที่ 1)

นอกจากแนวความคิดเห็นที่แตกต่างกันระหว่างพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และคณะราษฎร โดยเฉพาะกลุ่มของหลวงประดิษฐมนูธรรม ในทางด้านเศรษฐกิจ ดังที่ได้อธิบายไว้ในบทที่ 3 แล้ว ก็ยังมีความแตกต่างกันในแนวความคิดเห็นทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ระหว่างพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และคณะราษฎร ดังจะได้อธิบายถึงรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 แนวพระราชดำริเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเสด็จขึ้นครองราชย์ โดยที่พระองค์เองมิได้มีพระราชประสงค์ และมีใค้คงคณัน ทั้งนี้เพราะในต้นรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบรมวงศานุวง ซึ่งอยู่ในลำดับรัชทายาทมี 3 พระองค์ก่อนที่จะมาถึงพระองค์ คือ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ (พ.ศ.2425-2463) สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ กรมหลวงนครราชสีมา (พ.ศ.2432-2467) สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมขุนเพชรบูรณ์อินทราชัย (พ.ศ. 2435-2466) และพระองค์ท่านซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมหลวงสุโขทัยธรรมราชา เป็นลำดับที่ 4 ฉะนั้น เมื่อพิจารณาแล้วโอกาสที่กรมหลวงสุโขทัยธรรมราชาจะเสด็จขึ้นครองราชสมบัติมีอยู่น้อยมาก เพราะทรงอยู่ในลำดับสุดท้ายในบรรดาพระเจ้าน้องยาเธอทั้งหมด แต่การณดังกล่าว

ว่า ในช่วงเวลาเพียง 5 ปีเศษ พระเชษฐาซึ่งดำรงอยู่ในฐานะองค์รัชทายาททั้ง 3 พระองค์แรกสิ้นพระชนม์ไปก่อน ฉะนั้น ใน พ.ศ. 2467 กรมหลวงสุโขทัยธรรมราชา จึงทรงดำรงตำแหน่งรัชทายาทโดยพฤตินัย¹ ถึงอย่างไรก็ตาม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ยังทรงมีความหวังว่าพระองค์จะทรงมีพระราชโอรสสืบสันตติวงศ์ เมื่อเจ้าจอมสุวัฒนาตั้งครรภ์ในกลางปี พ.ศ. 2468 ฐานะของกรมหลวงสุโขทัยธรรมราชาจึงไม่แน่นอน ถ้าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชโอรสพระองค์ก็จะทรงเป็นเพียงผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน แต่เมื่อพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวีประสูติพระราชธิดา ซึ่งมีอายุขึ้นครองราชสมบัติได้ตามข้อกำหนดในกฎมณเฑียรบาทว่าด้วยการสืบสันตติวงศ์ พ.ศ. 2467 กรมหลวงสุโขทัยธรรมราชา จึงทรงอยู่ในฐานะที่จะเป็นรัชทายาทโดยตรง ซึ่งเป็นระยะเวลาเพียง 2 วัน ก่อนที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต

ถึงแม้ว่ากรมหลวงสุโขทัยธรรมราชาจะทรงเป็นรัชทายาทโดยชอบธรรม แต่ปัญหาการสืบสันตติวงศ์ยังมีความยุ่งยากในข้อที่ว่าพระบรมวงศานุวงศ์ซึ่งมีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะขึ้นครองราชย์ คือ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทั้งนี้เพราะพระองค์ทรงเป็นที่เคารพนับถือของคนทั่วไป และทรงมีประสบการณ์ในทางราชการแผ่นดินและมีพระชนมายุมากกว่าสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงสุโขทัยธรรมราชา อย่างไรก็ดี เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตในวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2468 เวลา 1.45 น. ที่ประชุมพระบรมวงศานุวงศ์ ชั้นผู้ใหญ่และเสนาบดีโดยมีสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดชเป็นประธาน ได้แสดงความเห็นชอบในการถวายราชสมบัติแก่สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงสุโขทัยธรรมราชา ตามพระราชหัตถเลขาณัติกรรมของสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กรมหลวงสุโขทัยธรรมราชา

¹ สุวดี เจริญวงศ์, เรื่องเดิม. หน้า 70-1.

มีพระราชดำริชดอดนพระองค์โดยอ้อม เหตุผลว่า พระองค์ยังทรงอ่อนพระชนมายุ และขาดความเคยชินในราชการแผ่นดิน แต่เมื่อกรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต ทรงแถลงสนับสนุนการถวายราชสมบัติแก่กรมหลวงสุโขทัยธรรมราชา และทรงรับรองว่า พระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์พร้อมที่จะช่วยประคับประคองให้ทรงครองราชการแผ่นดินโดยราบรื่น กรมหลวงสุโขทัยธรรมราชาจึงได้ทรงยอมรับตำแหน่งองค์พระประมุขของประเทศ

ก่อนหน้าที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จะเสด็จขึ้นครองราชสมบัติ พระองค์ทรงขาดความพร้อมในการเตรียมพระองค์สำหรับการเป็นพระมหากษัตริย์ การศึกษาส่วนใหญ่ของพระองค์เน้นหนักไปทางคานการทหารตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชบิดา พระองค์ได้รับการศึกษาอบรมตามลำดับดังนี้ คือ ภายหลังการศึกษาวชิการ เมืองตนตามชัตติยราชประเพณีแล้ว ได้ทรงเสด็จไปศึกษาต่อ ณ ประเทศอังกฤษ ใน พ.ศ. 2448 ทรงศึกษาวิชาสามัญ ณ วิทยาลัยอีตัน (Eton College) เมืองวินเซอร์ (Windsor) ต่อมาในเดือนมกราคม พ.ศ. 2454 ได้เสด็จไปทรงศึกษาวชิการทหารที่โรงเรียนนายร้อย "Royal Military Academy เมืองวูลลิช (Woolwich) ในแผนกวิชาทหารปืนใหญ่ เมื่อทรงสำเร็จการศึกษาแล้ว ได้ทรงรับสัญญาบัตรเป็นนายร้อยตรี กิตติมศักดิ์แห่งกองทัพอังกฤษ และเสด็จไปประจำกรมทหารม้าปืนใหญ่แห่งเมืองอัลเดอร์ชอต (Aldershot) มีหน้าที่บังคับบัญชาและฝึกหัดทหารเช่นเดียวกับนายทหารอังกฤษ หลังจากเสด็จกลับประเทศไทยใน พ.ศ. 2458 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นนายทหารคนสนิทพิเศษของจอมพลเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ เพื่อเป็นการฝึกหัดราชการทางคานการทหาร และทรงรับราชการทหารเรื่อยมาจนกระทั่งทรงประชวร จึงถวายบังคมลาพักราชการเสด็จไป

รักษาพระองค์ ณ ทวีปยุโรป เมื่อ พ.ศ. 2463 เมื่อหายประชวรแล้วได้เสด็จเข้า
ทรงศึกษาในโรงเรียนเสนาธิการ Ecole de Gurre ณ กรุงปารีส ประเทศ
ฝรั่งเศส ใน พ.ศ. 2467 ได้เสด็จกลับประเทศไทย ในระยะนี้พระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดเกล้าฯ ให้กรมหลวงสุโขทัยธรรมราชา ทรงศึกษา
ประเพณีการปกครองบ้านเมืองและราชการแผ่นดิน ต่อมาในต้นปี พ.ศ. 2468
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรมหลวง
สุโขทัยธรรมราชาเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน และประทับเป็นประธานในที่ประชุม
เสนาบดีแทนพระองค์ ซึ่งเป็นการฝึกหัดให้พระองค์ทรงคุ้นเคยกับการบริหารราชการ
แผ่นดิน¹

เมื่อพิจารณาจากภูมิหลังทางด้านการศึกษา จะเห็นได้ว่าการที่พระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงได้รับการศึกษาอบรมอยู่ในประเทศตะวันตกเป็นเวลานาน
ถึง 13 ปี พระองค์คงจะได้ทรงรับแนวความคิดและทัศนคติในระบอบการปกครอง
แบบประชาธิปไตยตามแบบฉบับของชาติตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศอังกฤษ

ซึ่งพระองค์ได้เสด็จไปรับการศึกษาอบรมตั้งแต่พระชนมายุได้ 11 พรรษา และ
ถึงแม้ว่าพระองค์ทรงมีโอกาสฝึกหัดงานทางด้านการบริหารราชการแผ่นดินก่อนหน้า
การเสด็จขึ้นครองราชย์เพียงหนึ่งปีเท่านั้น แต่พระองค์ก็ทรงพยายามศึกษากิจการ
บ้านเมืองด้วยพระอุตสาหะและความเอาพระทัยใส่ในกิจการของบ้านเมืองเป็นอย่าง
ยิ่ง ทรงพิจารณาสอบสวนข้อราชการในทุกแง่ทุกมุม และได้ทรงแสดงพระปรีชา
สามารถในการบริหารประเทศเป็นที่ประจักษ์กันทั่วไป²

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 75.

² F.O. F. 6166/183/40 Confidential; Nov. 19, 1925
Crag to Chamberlain, อ้างในเรื่องเดียวกัน, หน้า 77.

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเสด็จขึ้นครองราชสมบัตินั้น เป็นระยะเวลาที่นานเมืองกำลังประสบปัญหาทั้งทางด้านการเมืองและวิกฤติการณ์ทางการเมือง การคลัง พระองค์จึงต้องทรงพยายามแก้ไขปัญหานั้นอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัญหาทางการเมืองนั้นพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประจักษ์ถึงคลื่นลูกใหม่จากชนรุ่นใหม่ซึ่งต้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้เป็นอย่างดี หนังสือพิมพ์หลายฉบับได้ลงบทความเร่งเร้าให้มีการจัดตั้งรัฐสภา (Parliament) และมีผู้วิจารณ์ว่ารัฐบาลมีนโยบายนิ่งคายนในเรื่องจัดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง¹ เหตุการณ์เหล่านี้เป็นแรงกระตุ้นให้รัฐบาลต้องหาทางจัดรูปแบบการปกครองใหม่เพื่อการเปลี่ยนแปลงที่อาจจะเกิดขึ้นในระยะเวลาต่อมา พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ในฐานะที่ทรงเป็นผู้นำของรัฐบาลในขณะนั้น ทรงมีพระราชดำริเห็นความจำเป็นในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ดังจะเห็นได้จากกรณีที่ทรงพระราชทานความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ Daily Mail ในเรื่อง "การปกครองของสยาม" ทรงกล่าวว่า การพระราชทานการปกครองในระบบรัฐสภาจะเป็นการแก้ไขปัญหาการเมืองที่เกิดขึ้นกับเมืองไทยในขณะนั้น หรืออีกนัยหนึ่งก็คือปัญหาการเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองบ้านเมือง หากแต่ทรงเห็นว่ายังไม่ถึงเวลาที่คนไทยจะปกครองตนเอง ทั้งนี้เพราะคนไทยส่วนใหญ่ยังมีการศึกษาน้อย หากขึ้นปกครองด้วยระบบรัฐสภา ก็รังแต่จะเกิดผลเสียแก่ประเทศชาติ² และในพระราชบันทึก "Democracy in Siam" ยังได้แสดงให้เห็นแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า ทรงได้พระราชทานเหตุผลในเรื่องการปกครองระบอบประชาธิปไตย กล่าวคือ ทรงเชื่อในระบอบประชาธิปไตยในแง่ที่เป็นอุดมคติ แต่ยังไม่ทรงถือว่าระบอบประชา-

¹ น.ล.วัลย์วิภา จรูญโรจน์, เรื่องเดิม, หน้า 27.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 28.

ธิปไตยจะเป็นระบอบการปกครองที่เหมาะสมกับประเทศไทยในขณะนั้น พระองค์ทรงมีความเห็นว่าควรจะได้มีการฝึกหัดทดลองกันทีละน้อย ๆ ไปก่อน เพื่อให้เข้าใจความหมายและวิธีการของระบอบประชาธิปไตย เพราะมีฉะนั้นแล้วอาจจะเกิดเป็นผลร้ายแก่ประเทศชาติได้¹

การที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่าเมืองไทยยังไม่พร้อมที่จะปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยแบบมีรัฐสภาในขณะนั้น สืบเนื่องมาจากสาเหตุดังต่อไปนี้

1. การศึกษาและความสำนึกทางการเมืองของคนไทยยังมีน้อยนัก ตลอดจนลักษณะนิสัยของคนไทยก็ไม่เอื้อต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

2. หากมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยก็ย่อมต้องมีพรรคการเมือง ทรงเห็นว่าในขณะนั้นคนจีนกำลังมีอิทธิพลทางเศรษฐกิจในเมืองไทย ทรงเกรงว่าคนจีนจะเข้ามามีอิทธิพลเหนือพรรคการเมืองต่าง ๆ

ด้วยเหตุที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีแนวพระราชดำริว่าการปกครองในระบอบประชาธิปไตยยังมีวิธีการปกครองที่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในประเทศไทยในขณะนั้น วิธีที่พระองค์ทรงดำริว่าเหมาะสมที่สุดสำหรับประเทศไทยในขณะนั้นก็คือ ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักดีว่าระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในระยะเวลานั้นกำลังเสื่อมความนิยมจากราษฎร พระองค์จึงทรงหาวิธีแก้ไขข้อบกพร่องของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เช่น การสืบสันตติวงศ์ตามกฎหมายเหียบราชบัลลังก์นั้นไม่อาจเป็นหลักประกันได้ว่าจะได้กษัตริย์ที่ทรงคุณธรรมตลอดไป ฉะนั้น จึงต้องมีวิธีการที่จะควบคุมการใช้พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์โดยการจัดตั้งสถาบันบางอย่างที่ทำหน้าที่เห็นยว้งต้านทานการใช้พระราชอำนาจ

¹เรื่องเดียวกัน. หน้า 35.

ในทางที่ผิด ด้วยแนวพระราชดำรินี้เองที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง
ดำเนินการจัดตั้งสภาที่ปรึกษาในรูปต่าง ๆ เช่น อภิรัฐมนตรีสภา และสภากรรมการ
องคมนตรี ขึ้น

สำหรับวิธีการที่จะนำระบอบการปกครองมาใช้ในประเทศไทยในช่วงระยะเวลา
เวลาต่อไปนั้น จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปูพื้นฐานให้ประ
ชาชนคุ้นเคยกับการปกครองในแบบประชาธิปไตยด้วยการเริ่มต้นการฝึกหัดในรูป
การปกครองตนเองในรูปแบบของเทศบาลเสียก่อนด้วยพระราชดำรินี้ พระองค์จึงได้
จัดให้มีการปรับปรุงเทศบาลที่มีอยู่เดิมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจการ
บ้านเมืองระดับท้องถิ่นของตนเอง เป็นการกระจายอำนาจในการปกครองให้แก่
ราษฎรมากขึ้น และจัดให้มีคณะกรรมการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติเทศบาลขึ้น แต่
ร่างพระราชบัญญัติเทศบาลนี้ไปติดค้างอยู่ที่กรมร่างกฎหมาย ตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2473
จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2475 ฉะนั้น
ตามแนวพระราชดำริให้การปกครองตนเองแก่ราษฎรในรูปแบบของเทศบาลจึงยังมีได้
มีโอกาสนำไปปฏิบัติสมดังพระราชประสงค์ ทั้งที่ได้มีการเตรียมการมาเป็นเวลานาน
ถึง 4 ปีกว่า

การเตรียมการพระราชทานรัฐธรรมนูญ

ในระหว่างเดือนมีนาคม พ.ศ. 2473 - ตุลาคม พ.ศ. 2474
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จไปยังประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อ
รักษาพระจักรู ในระหว่างที่ประทับอยู่ในประเทศนั้น พระองค์ได้พระราชทานสัมภาษณ์
หนังสือพิมพ์ในหลายโอกาสว่า พระองค์กำลังเตรียมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมใน
การปกครองตนเองมากขึ้น โดยในขั้นแรกจะให้มีการเลือกตั้งในขอบเขตของสภา-
เทศบาลเสียก่อน ซึ่งจะเป็นบทเรียนที่ดีสำหรับการศึกษาประชาธิปไตยและเป็นพื้นฐาน
ของการปกครองตนเองโดยสมบูรณ์ นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

ยังทรงแสดงความสนพระทัยวิธีการเลือกตั้งของประเทศสหรัฐอเมริกา หลังจากเสด็จกลับประเทศไทยแล้ว พระองค์จึงมีพระบรมราชโองการให้กรมหมื่นเทววงศ์วโรปathy เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ ดำเนินการเกี่ยวกับการร่างรัฐธรรมนูญ เพื่อพระราชทานแก่มหานครชาวไทยในวาระครบรอบ 150 ปี แห่งราชวงศ์จักรี ซึ่งตรงกับวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2475¹

บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้เป็นผู้จัดร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้คือ พระยาศรีวิสารวาจา ปลัดทูลฉลองกระทรวงการต่างประเทศ และนายเรย์มอนด์ บี. สตีเวนส์ (Reymond B. Stevens) ที่ปรึกษากระทรวงการต่างประเทศชาวอเมริกัน ในต้นเดือนมีนาคม พ.ศ. 2474 พระยาศรีวิสารวาจา และนายสตีเวนส์ ได้ทูลเกล้าถวายบันทึก "An Outline of Changes in the Form of Government" หรือเค้าโครงการเปลี่ยนแปลงรูปการปกครอง พร้อมทั้งบันทึกความเห็นของบุคคลทั้งสองอีก 2 ฉบับ

ในบันทึกความเห็นประกอบเกี่ยวกับเรื่อง "เค้าโครงการเปลี่ยนแปลงรูปการปกครอง" ของนายสตีเวนส์ และพระยาศรีวิสารวาจา บุคคลทั้งสองได้เสนอความเห็นตรงกันว่ายังไม่สมควรที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองในเวลานั้น เพราะประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการปกครองตนเอง จึงควรจะให้การศึกษาในค่านนั้นเสียก่อน พระยาศรีวิสารวาจาได้ยกตัวอย่างว่าในประเทศพม่ามีการจัดเทศบาลตั้งแต่ พ.ศ. 2427 และในอีกเกือบ 40 ปี ต่อมาจึงได้จัดตั้งสภานิติบัญญัติขึ้นใน พ.ศ. 2466 ด้วยเหตุนี้รัฐบาลไทยควรจะพิจารณาประกาศใช้พระราชบัญญัติเทศบาลเสียก่อน เพื่อให้ท้องถิ่นต่าง ๆ มีประสบการณ์เกี่ยวกับการปกครองตนเองในขอบเขตที่จำกัด ก่อนที่จะมีสิทธิมี

¹ สุวดี เจริญพงษ์, เรื่องเดิม, หน้า 155.

เสียงในการปกครองประเทศโดยส่วนรวม¹ นอกจากนี้ทั้งนายสตีเวนส์ และพระยา-
ศรีวิสารวาจามีความเห็นว่า วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจทำให้เสถียรภาพของรัฐบาลไม่สุ
มั่นคงนัก จึงยังไม่ควรมีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่ทำให้อำนาจรัฐบาลอ่อนแอไปอีก ความ
ไม่พึงพอใจรัฐบาลในประการสำคัญเกิดขึ้นจากปัญหาทางเศรษฐกิจ มิใช่เกิดจากปัญหา
เรื่องรูปแบบการปกครอง ฉะนั้น จึงไม่จำเป็นที่จะดำเนินตาม "เค้าโครงการรัฐธรรมนูญ"
อย่างครบถ้วน แต่ควรมีนายกรัฐมนตรี เพื่อแบ่งเบาพระราชภาระในการบริหาร
ประเทศ ความคิดเห็นในเรื่องการมีนายกรัฐมนตรีนี้คล้ายคลึงกับข้อเสนอแนะของ
พระยาภิรมย์ภักดี แต่สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพไม่ทรงเห็นด้วย เพราะ
ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอาจจะกระเทยกระเทือนต่อพระบรมเดชานุภาพของพระมหากษัตริย์
เนื่องจากประชาชนอาจจะสงสัยว่าพระมหากษัตริย์ ไม่มีพระราชประสงค์ที่จะบำเพ็ญ
พระราชกรณียกิจซึ่งเป็นหน้าที่หรือเป็นเพราะไม่ทรงมีพระปรีชาสามารถเพียงพอ และ
ในกรณีที่พระมหากษัตริย์จะทรงถอดถอนนายกรัฐมนตรีที่ไม่ทรงไว้วางพระราชหฤทัย ก็
เป็นการยากที่จะอธิบายให้ประชาชนเข้าใจว่าเหตุใดจึงทรงถอดถอนบุคคลที่พระองค์
ทรงแต่งตั้งขึ้นเอง โดยมีให้คนทั่วไปมีความรู้สึกว่าการพระมหากษัตริย์ ทรงใช้อำนาจไปใน
ทางที่ไม่เป็นธรรม นอกจากนี้ กรมพระยาคำรงราชานุภาพ ก็ไม่ทรงเห็นด้วยกับการ
เปลี่ยนแปลงการปกครองอย่างทันทีทันใด ตามเค้าโครงการรัฐธรรมนูญของนายสตีเวนส์
นอกจากสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำรงราชานุภาพไม่ปรากฏหลักฐาน
ขั้นต้นว่ามีอภิรัฐมนตรีร้อง কোন ๆ คัดค้านแนวพระราชดำริที่จะพระราชทานรัฐธรรมนูญ
เมื่อพิจารณาฐานะทางการเมืองของอภิรัฐมนตรีสภาแล้วอาจจะเป็นไปได้ว่าอภิรัฐมนตรี
บางพระองค์ไม่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงตามเค้าโครงการรัฐธรรมนูญของนายสตี-

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 157.

² กจ. สม. 2.24/32 Prince Damrong's Memorandum ลงวันที่ 1
สิงหาคม 2469 อ้างในเรื่องเดียวกัน, หน้า 161.

เวลานี้ ก็เพราะจะเป็นการลดบทบาทของอภิรัฐมนตรีสภาลง เป็นเพียงสภาที่ปรึกษาส่วนพระองค์เท่านั้น ไม่มีอำนาจตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายหรือการบริหารประเทศ รวมทั้งไม่มีสิทธิเข้าร่วมประชุมกับคณะรัฐมนตรี ซึ่งยอมกระทบกระเทือนต่อสภาพของอภิรัฐมนตรีอย่างมาก¹ ด้วยเหตุนี้ อาจเป็นปัจจัยที่ทำให้อภิรัฐมนตรีสภาไม่เห็นด้วยกับพระบรมราชโองบายเกี่ยวกับการพระราชทานรัฐธรรมนูญของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และเมื่อความเห็นของอภิรัฐมนตรีสภาไม่เห็นชอบด้วย พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงไต่ถามพระราชดำริที่จะพระราชทานรัฐธรรมนูญไว้ ทั้งนี้เนื่องจากพระราชอัธยาศัยที่มักจะทรงรับฟังความคิดเห็นของสภาที่ปรึกษาประกอบกับพระองค์เองก็ไม่แน่ว่าพระทัยจะมอบรัฐธรรมนูญให้โดยพลเพียงใดในสภาพที่ไม่พร้อมเช่นในขณะนั้น ด้วยเหตุนี้แม้ว่าพระองค์คาดการณ์ว่าอาจจะมีการปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่รัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็มีใต้วางแผนการใด ๆ เกี่ยวกับการเตรียมการเปลี่ยนรูปการปกครองอีก จนกระทั่งคณะราษฎรได้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองในอีก 2 เดือนต่อมา

ฉะนั้น อาจสรุปแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวในช่วงระยะเวลาก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้ดังนี้คือ

1. ในช่วงแรก พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังทรงมีความเชื่อมั่นว่าระบอบการปกครองที่เหมาะสมกับประเทศไทยในขณะนั้นก็คือระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่ด้วยเหตุที่พระองค์ทรงทราบว่าระบอบนี้เริ่มเสื่อมความนิยม จึงใต้วางแผนการต่าง ๆ ที่จะสามารถแกไขข้อบกพร่องของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้
2. ในช่วงหลัง นับตั้งแต่การเสด็จประพาสสหรัฐอเมริกาในปลายปี พ.ศ.

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 165.

2473 เป็นต้นมา พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเริ่มเปลี่ยนแปลงความคิดที่จะคงรักษาไว้ซึ่งระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระองค์จึงได้เริ่มปรึกษากับบุคคลต่าง ๆ เพื่อหารูปแบบการปกครองที่เหมาะสมกับประเทศไทยในระยะเวลาต่อไป และทรงเริ่มเตรียมการเพื่อที่จะเป็นการปูพื้นฐานในสู่การปกครองแบบประชาธิปไตยในอนาคต แต่การเตรียมการของพระองค์ดังกล่าวประสบปัญหาที่บุคคลต่าง ๆ ทักท้วงเรื่องเงื่อนโซเวลาและระดับการศึกษาของราษฎร นอกจากนี้การที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินนโยบายเปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตย ในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป ต้องประสบอุปสรรคสำคัญคือความล่าช้าในการปฏิบัติงานในระบบราชการไทย ทำให้การดำเนินงานบางอย่างที่จำเป็นบรรลุถึงพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวต้องล้มเหลว เช่น การเตรียมการจัดตั้งเทศบาล และการที่พระอัยยาศัยส่วนพระองค์ ที่มักจะยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และการยินยอมประนีประนอมโดยง่ายของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้พระองค์ทรงตั้งเลพระทัยที่จะคัดสิ้นพระทัยดำเนินนโยบายซึ่งเป็นการจัดจิตใจผู้อื่น หรือในกรณีที่ผู้อื่นไม่เห็นด้วยกับพระองค์ ทำให้พระราชดำริที่จะพระราชทานรัฐธรรมนูญให้กับราษฎรด้วยพระองค์เอง ไม่ทันแก่ความกดดันทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ ซึ่งต้องการ เข้ามามีส่วนรวมในการบริหารบ้านเมือง และได้ชิงดำเนินนโยบายเปลี่ยนแปลงการปกครองเสียก่อน

แนวพระราชดำริเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มิได้หยุดยั้งเมื่อมีการก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ภายหลังจากที่คณะราษฎรทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ยังทรงเป็นห่วงใยว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครองด้วยการยึดอำนาจในครั้งนี้ อาจจะเป็นสาเหตุที่ต่างประเทศ เข้ามามีอำนาจแทรกแซงกิจการภายในประเทศพร้อมกันนั้นพระองค์ทรงเกรงว่าหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของคณะผู้ก่อการ อาจจะไม่ได้รับการต้อนรับจากบรรดาข้าราชการและราษฎร พระองค์จึงได้

ยินยอมรับคำขาดของคณะราษฎร ลดพระราชอำนาจและฐานะมาดำรงตำแหน่งเป็นพระมหากษัตริย์ภายใต้กฎหมาย ดังข้อความในพระราชกระแสซึ่งพระราชทานให้คณะราษฎร ตอนหนึ่งว่า

"... ข้าพเจ้าก็คิดค้อยู่แล้วที่จะเปลี่ยนแปลงท่านองนี้
คือมีพระเจ้าแผ่นดินปกครองตามพระธรรมนูญ จึงยอม
รับที่จะช่วยเป็นตัวเช็ดเพื่อให้อหุไมโครงการตั้งรัฐบาล
ให้เป็นตามรูปตามวิธีเปลี่ยนแปลงตั้งพระธรรมนูญโดย
สะดวก เพราะวาทาษาพเจ้าไมยอมรับเป็นตัวเช็ด
นานาประเทศก็คงไมยอมรับรัฐบาลใหม่นี้...."¹

ภายหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงลงพระปรมาภิไธยในรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2475 แล้ว พระองค์ทรงมีพระราชดำริในครั้งแรกว่าเมื่อพระองค์ได้ช่วยให้การเปลี่ยนแปลงการปกครองแบบมีรัฐธรรมนูญให้เป็นไปโดยเรียบร้อย และรัฐธรรมนูญแบบใหม่ได้ตั้งขึ้นโดยมั่นคงแล้ว พระองค์ก็ไต่ทรงกระทำหน้าที่โดยสมบูรณ์ แล้ว ฉะนั้น พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะลาออก ทั้งนี้ เนื่องจากพระองค์ทรงเล็งเห็นว่า ถ้ายกต่อไปอาจจะทำให้เกิดความยุ่งยากต่าง ๆ ขึ้นได้ เพื่อหลีกเลี่ยงการที่จะมีผู้คิดล้มล้างรัฐบาลใหม่ เพื่อถวายพระราชอำนาจคืนทั้ง ๆ ที่พระองค์มิได้มีพระราชประสงค์ที่จะให้เป็นไปเช่นนั้น แต่พระยาศรีวิสารวาษาได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานพระราชดำริที่จะสละราชสมบัติ นั้นให้จงได้ก่อน พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานขอแม่ไว้สองข้อ ในการที่จะทรงรับเป็นพระมหากษัตริย์ สืบต่อไปคือ

1. ต้องดูอาการภายหลังจากการผาตคพระเนตร ถ้าการผาตคพระเนตรไม่ได้ผลสมคาคหมาย ก็จะมีสละราชสมบัติ

¹ ไทน้อย (นามแฝง), เรื่องเดิม, หน้า 97-8.

2. คณะราษฎรจะต้องไม่ทำให้พระองค์เสื่อมความนิยม¹

จากขอแม่ทั้งสองขอที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเจรจากับ พระยามโนปกรณนิติธาดา พระยาศรีวิสารวาจา พระยาปริชาชลยุทธ พระยาพหลพล- พยุหเสนา และหลวงพระศิษุมนธรรม เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ณ พระราชวังสุโขทัย ในโอกาสที่โปรดเกล้าฯ ให้บุคคลทั้ง 5 เขาเฝ้า แสดงให้เห็นว่าพระบาท สมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมิได้มีพระราชประสงค์ที่จะทรงดำรงตำแหน่งพระมหากษัตริย์สืบต่อไป ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้รัฐบาลเลือกพระมหากษัตริย์พระองค์ใหม่ ซึ่งจะเข้ากันได้กับรัฐบาล เพื่อที่จะทำให้การบริหารราชการและการปกครองประเทศ ดำเนินไปอย่างเรียบร้อย แต่เมื่อรัฐบาลโคกรามบังคับขู่ลอบขอให้พระองค์ทรงดำรง- ตำแหน่งต่อไป พระองค์จึงจำเป็นต้องรับไว้ และเมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้า- อยู่หัว ได้ทรงรับที่จะเป็นพระมหากษัตริย์ต่อไป พระองค์มิได้มีพระราชประสงค์ที่จะเป็น เพียงตรายางที่จะประทับคำสั่งต่าง ๆ ในนามรัฐบาลเท่านั้น แต่พระองค์มีพระราช- ประสงค์ที่จะเป็นผู้ที่คอยประคับประคองให้รัฐบาลใหม่นี้ดำเนินการปกครองบ้านเมืองให้ เป็นไปตามทำนองคลองธรรมและถูกต้องตามหลักเกณฑ์ประชาธิปไตยตามทัศนคติของชาติ ตะวันตกซึ่งมีการปกครองในระบอบนี้ เมื่อใดที่รัฐบาลดำเนินการใด ๆ ที่ผิดหลักการ ของระบอบประชาธิปไตย พระองค์ก็จะทรงทักท้วงตักเตือนรัฐบาลอยู่เสมอ และเมื่อ ปรากฏว่ารัฐบาลยังคงยืนยันที่จะดำเนินการไปตามนั้น พระองค์ก็จะทรงบำเพ็ญพระองค์ เป็นเครื่องถ่วงดุลยการกระทำต่าง ๆ ของรัฐบาลดังจะได้พิจารณาในรายละเอียดใน ตอนต่อไปนี้ และจากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและปฏิกิริยาตอบจากพระบาทสมเด็จพระ เจาอยู่หัวในฐานะองค์พระประมุขของชาติในระบอบประชาธิปไตย เราจะพิจารณา เห็นแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของพระบาทสมเด็จพระ

สำเนาบันทึกฉบับในการที่โปรดเกล้าฯ ให้พระยามโนปกรณนิติธาดา และ คณะกรรมการบางคนเข้าเฝ้าที่วังสุโขทัย เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2475 ในชาติ เลี่ยมกระสุน, เรื่องเดิม, หน้า 15.

พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้

4.2 การผูกขาดอำนาจทางการเมืองของคณะราษฎร

เนื่องจากคณะราษฎรทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยมิได้รับความสนับสนุนหรือการรู้เห็นของปวงชน ฉะนั้น เมื่อคณะราษฎรยึดอำนาจการปกครองได้สำเร็จแล้ว สิ่งที่คณะราษฎรต้องรีบดำเนินการโดยรีบด่วนก็คือ การตั้งอำนาจการบริหารราชการแผ่นดิน จากกลุ่มขุนนาง เกาในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาอยู่ในมือของคณะราษฎร นอกจากนี้ คณะราษฎรยังต้องดำเนินมาตรการหลายอย่าง เพื่อการรักษาเสถียรภาพของคณะราษฎรไว้ สิ่งต่าง ๆ ที่คณะราษฎรกระทำเพื่อเป็นการผูกขาดอำนาจทางการเมืองไว้ในหัตถ์ของคณะราษฎร จะได้อธิบายรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.2.1 การกำหนดระยะเวลาของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2

ในร่างรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว ได้กำหนดให้สภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ใช้อำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหารไปพร้อมกันในมาตรา 8 และมาตรา 9 ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่า เป็นการทำให้เกิดอำนาจเผด็จการขึ้นในสภาผู้แทนราษฎร เช่น การกำหนดให้สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจประกาศใช้กฎหมายที่พระมหากษัตริย์ ไม่ยอมทรงลงพระนามและไม่เห็นพ้องด้วย [นอกจากนี้การกำหนดให้สภาผู้แทนราษฎร มีอำนาจประชุมกันเพื่อออกคณกรรมการราษฎรหรือพนักงานของรัฐบาลผู้หนึ่งผู้ใดก็ได้] การที่กำหนดไว้เช่นนี้เข้าใจว่า เพื่อเป็นการป้องกันกรณีที่ข้าราชการประจำหรือบุคคลหนึ่งบุคคลใดในคณะกรรมการราษฎร ซึ่งเป็นเพียงบุคคลที่คณะราษฎรเชิญมาร่วมงานภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจะก่อปฏิกริยาไม่เห็นด้วยกับการกระทำหรือการดำเนินงานใด ๆ ของคณะราษฎร] นอกจากนี้ยังมีข้อที่ควรพิจารณาก็คือ การที่อำนาจของสภาผู้แทนราษฎรครอบคลุมไปถึงการกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรด้วย] กล่าวคือสภาผู้แทนราษฎรจะเป็นผู้กำหนดหลักสูตรวิชาการ เมืองเพื่อ

พิจารณาว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งแต่ละคนนั้นมีความรู้เหมาะสมหรือไม่ประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งคือการที่กำหนดว่าผู้สมัครเป็นผู้แทนราษฎรประเภทที่หนึ่งในสมัยที่สอง จะต้องได้รับความเห็นชอบของสมาชิกในสมัยที่หนึ่ง เสียก่อนว่า เป็นผู้ที่ไม่ควรสงสัยว่าจะนำมาซึ่งความไม่เรียบร้อยหรือไม่] เป็นการจำกัดบุคคลที่จะมาสมัครผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 ในสมัยที่ 2 เฉพาะบุคคลซึ่งอยู่ในแควงของคณะรัฐบาลหรือคณะราษฎรเท่านั้น เพราะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสมัยที่ 1 ทั้ง 70 นาย ล้วนแต่เป็นบุคคลที่เป็นสมัครพรรคพวกหรือบุคคลที่คณะราษฎรพิจารณาเห็นแล้วว่า จะสามารถร่วมงานกับคณะราษฎรหรือไม่เป็นผู้ที่ต่อต้านคณะราษฎร คณะราษฎรจึงได้เลือกเข้ามาเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสมัยที่ 1 เพราะฉะนั้นบุคคลอื่นที่มิได้อยู่ในแควงของคณะราษฎร ย่อมจะหมดสิทธิสมัครเข้ารับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสมัยที่ 2 โดยปริยาย

นอกจากนี้การที่กำหนดระยะเวลาอายุของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสมัยที่ 1 ซึ่งเป็นสมาชิกที่มาจากการเลือกและแต่งตั้งของคณะรัฐบาล ให้ดำเนินการในนามของสภาผู้แทนราษฎรเป็นเวลาถึง 6 เดือน หรือจนกว่าจะจัดกิจการในประเทศให้เป็นปกติเรียบร้อยได้ เป็นการผูกขาดอำนาจทางการเมืองไว้ในฐานะเป็นพรรคการเมืองพรรคเดียวเป็นระยะเวลาอย่างน้อย (6 เดือน แต่ภายหลังจากระยะเวลานี้แล้ว ถึงแม้จะกำหนดให้สภาผู้แทนราษฎรมีสมาชิกซึ่งประกอบด้วยสมาชิกที่ราษฎรเลือกตั้งเข้ามาเอง แต่การกำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งตามมาตรา 11 ก็เป็นการแสดงให้เห็นว่า รัฐบาลยังต้องการสงวนอำนาจทางการเมืองไว้เฉพาะคณะพรรคของตน และการกำหนดให้สมาชิกในสมัยที่ 1 เป็นสมาชิกประเภทที่ 2 ซึ่งมีจำนวนเท่ากับสมาชิกประเภทที่ 1 และกำหนดระยะเวลาไว้อย่างน้อยเป็นระยะเวลาอีก 10 ปี หมายความว่าคณะรัฐมนตรีมีสมาชิกที่พร้อมจะ เป็นผู้สนับสนุนรัฐบาลเป็นจำนวนครั้งหนึ่ง ในสภาผู้แทนราษฎรไปเป็นอย่างน้อยอีก 10 ปี โดยรัฐบาลอาจเงื่อนไขในการที่ไม่สามารถปล่อยให้ประเทศไทยปกครองตามแบบประชาธิปไตยเต็มรูปได้ในขณะนั้น (หรืออย่างน้อยเป็นระยะเวลาอีก 10 ปี หลังจากประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว)

คือ ระบอบการศึกษาของราษฎรยังไม่ได้มาตรฐาน ซึ่งเป็นเงื่อนไขเกี่ยวกับที่รัฐบาลในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ดั่ง เล็งใจในการที่จะพระราชทานรัฐธรรมนูญให้กับปวงชนชาวไทย

เมื่อพิจารณาข้อกำหนดคุณสมบัติและเงื่อนไขของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว ซึ่งมีหลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นผู้นำแล้ว จะเห็นได้ว่าคณะราษฎรใช้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินฉบับนี้เป็นเครื่องมือในการผูกขาดอำนาจทางการเมืองไว้เฉพาะคณะพรรคของตนเป็นระยะเวลาอย่างน้อย 10 ปี นอกจากนี้ก็ยังให้อำนาจฝ่ายบริหาร เข้าไปครอบคลุมกาวกายการทำงานและเสถียรภาพของราชการประจำด้วย [พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพิจารณาเห็นการดำเนินงานซึ่งมิได้ดำเนินไปตามหลักการประชาธิปไตยอย่างแท้จริง แต่พระองค์ทรงดำริเห็นว่าจำเป็นต้องปล่อยให้ดำเนินไปตามความต้องการของคณะราษฎรชั่วคราวระยะเวลาหนึ่ง เมื่อพ้นระยะเวลาวิกฤตินี้แล้ว พระองค์คงจะสามารถแนะแนวทางให้คณะรัฐบาลดำเนินการไปตามหลักประชาธิปไตยได้ เหตุที่พระองค์ ทรงมีความมั่นใจพระทัยคังนั้นก็เพราะว่าคณะราษฎรได้เชิญพระยามโนปกรณนิติธาดา ซึ่งเป็นบุคคลที่พระองค์ ทรงพอพระทัยมาเป็นประธานกรรมการคณะราษฎร หรือนายกรัฐมนตรี และเมื่อมีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวร พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพยายามติดต่อกับคณะอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ เพื่อให้การร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เป็นไปตามหลักการประชาธิปไตย คังพระราชบันทึกถึงรัฐบาลตอนหนึ่งว่า

"... ครั้นต่อมาในระหว่างที่กำลังร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวร อยู่ ข้าพเจ้าก็ได้พยายามตักเตือนและโต้เถียงกับคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญอยู่ตลอดเวลาว่า ควรถือหลัก "Democracy" อันแท้จริงจึงจะถูก ถ้ามิฉะนั้นจะเกิดทำให้มีความไม่พอใจเกิดขึ้นแก่ประชาชน ซึ่งส่วนมากต้องการให้มีการปกครองแบบ "Democracy" ; อันแท้จริง มิฉะนั้น ก็เป็นการเสียเวลาและเป็นการเสี่ยงภัยให้แก่

ประเทศโคยไซเหต...¹

แต่ปรากฏว่าข้อที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทักท้วงคณะอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับการกำหนดระยะเวลาของสมาชิกประเภทที่ 1 อีก 10 ปี ไม่เป็นผลสำเร็จเพราะผู้ก่อการยังคงต้องการยึดอำนาจไว้ในมือของคณะตนไว้ให้จงได้ แต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงลงพระปรมาภิไธยในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม ทั้ง ๆ ที่พระองค์ไม่ทรงเห็นด้วยกับหลักการนี้ ก็เป็นเพราะว่าพระยามโนปกรณนิติธาดาเป็นผู้ประสานข้อขัดแย้งระหว่างรัฐบาลหรือคณะราษฎรและพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวโดยโคยไซเหต ทูลถวายพระราชอำนาจที่จะให้เป็นผู้ทรงเลือกและแต่งตั้งสมาชิกประเภทที่ 2 โดยรัฐบาลจะนำรายชื่อสมาชิกประเภทที่ 2 ทูลเกล้าฯ ถวายให้ทรงพิจารณาเลือกและแต่งตั้ง ซึ่งในข้อนี้ทำให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพอพระทัย ทั้งนี้เพราะพระองค์มีพระราชอำนาจในการที่จะพิจารณาเลือกสรรผู้ที่เข้าไปเป็นสมาชิกประเภทที่ 2 ได้ บุคคลที่พระองค์ทรงเลือกและแต่งตั้งจะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ควบคุมนโยบายและการดำเนินงานของรัฐบาลได้ แต่การปรากฏว่าเมื่อถึงเวลาที่จะทำการแต่งตั้งสมาชิกประเภทที่ 2 พระยามโนปกรณนิติธาดาต้องพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีโดยการรัฐประหารเมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 เสียก่อน รัฐบาลต่อมาจึงมีพระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรีมิได้ดำเนินการตามที่พระยามโนปกรณนิติธาดาวางไว้ ฉะนั้น อำนาจในการเลือกสรรสมาชิกประเภทที่ 2 จึงต้องอยู่ในอำนาจของคณะราษฎรต่อไป นอกจากนี้ในบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม มาตรา 65 เกี่ยวกับอายุของสมาชิกประเภทที่ 2 ยังคงใช้เงื่อนไขเดียวกันกับเงื่อนไขในธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว

¹ พระราชบันทึกเงื่อนไขในการสละราชสมบัติให้กับรัฐบาล ใน ชาติ
เยี่ยมกระสินธุ์, เรื่องเดิม, หน้า 113.

ในเรื่องการกำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประเภทที่ 1 และการกำหนดอายุของสมาชิกประเภทที่ 2 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงขอให้รัฐบาลแก้ไขหลักการดังต่อไปนี้¹

1. ให้ยกเลิกการกำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตามมาตรา 11 ข้อ 6 เสีย ให้สมาชิกประเภทที่ 1 สมัครได้โดยไม่ต้องมี approval จากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสมัยที่² 1²

2. ควรให้ประชาชนหรือบุคคลที่มีความรู้ (Intelligentsia) หรือ ข้าราชการหรือเคยเป็นข้าราชการชั้นสัญญาบัตร เป็นผู้เลือกสมาชิกประเภทที่ 2

3. กำหนดคุณสมบัติของสมาชิกประเภทที่ 2 เช่น กำหนดอายุไว้ไม่ต่ำกว่า 35 ปี และเคยชินกับการงานมาแล้ว เช่น เคยรับราชการในตำแหน่งสูง ๆ เป็นต้น

4. การเปลี่ยนแปลงหลักการนี้ควรจะได้เริ่มกระทำทันทีมิใช่รอให้หมดอายุของสมาชิกประเภทที่ 2 ดังที่กำหนดไว้ในธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว ซึ่งเป็นระยะเวลาจนถึง 10 ปี

เมื่อพิจารณาถึงเงื่อนไขของรัฐบาลในการกำหนดคุณสมบัติของผู้รับสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกประเภทที่ 1 และอายุของสมาชิกประเภทที่ 2 และขอเสนอวิธีการแก้ไขของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว อาจจะพิจารณาได้เป็น 2 ประเด็น คือ

1. ทั้งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและคณะราษฎร เห็นความจำเป็นของการมีสมาชิกประเภทที่ 2 ในแง่ที่จะให้ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงแก่สมาชิกประเภทที่ 1 ซึ่งยังไม่คุ้นเคยกับวิธีการของรัฐสภา

¹ พระราชบัณฑิตกษัตริย์ต่าง ๆ เพื่อเสนอต่อคณะรัฐบาลและสภาผู้แทนราษฎรในชาติ เอี่ยมกระสุนีย์, เรื่องเดิม, หน้า 121 - 3

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 57

2. ทั้งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและคณะราษฎรต้องการใช้สมาชิกประเภทที่ 2 เป็นเครื่องต่อรองทางการเมืองในขณะเดียวกันก็เป็นแนวทางที่จะสงวนอำนาจทางการเมืองไว้กับฝ่ายของตน ฉะนั้น จึงจำเป็นต้องสงวนอำนาจการเลือกสรรและแต่งตั้งสมาชิกประเภทนี้ไว้ แต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงมีพระทัยเป็นประชาธิปไตยที่จะเปิดโอกาสให้มีการเลือกตั้งสมาชิกประเภทที่ 2 โดยให้กำหนดคุณสมบัติของสมาชิกและผู้มีสิทธิออกคะแนนเสียง เลือกตั้ง เพื่อจะได้เป็นหลักประกันว่าจะได้สมาชิกที่มีความรู้และความสามารถ และมีประสบการณ์มิใช่เจาะจงเลือกเฉพาะบุคคลในวงการของรัฐบาลเท่านั้น คณะรัฐบาลมีสมาชิกซึ่งเป็นผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นจำนวนถึง 47 คน ในจำนวนทั้งหมด 78 คน พระบรมราชวินิจฉัยเกี่ยวกับสมาชิกประเภทที่ 2 ซึ่งเป็นพรรคพวกของผู้ก่อการเป็นส่วนใหญ่จึงมีส่วนถูกต้อง

เนื่องจากสมาชิกประเภทที่ 2 ซึ่งมีจำนวนเท่ากับสมาชิกประเภทที่ 1 ฉะนั้นพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงขอให้รัฐบาลแก้ไขรัฐธรรมนูญ มาตรา 39 ซึ่งมีหลักเกณฑ์ว่า ญาร่างพระราชบัญญัติใดที่พระมหากษัตริย์ไม่ทรงเห็นชอบด้วยสภาอาจจะยื่นยันลงมติโหวตพระราชบัญญัตินั้น ๆ ออกมาใช้ได้โดยอาศัยเสียงข้างมากธรรมดา (Simple Majority) หรือที่เรียกว่าถือเสียงข้างมากโดยประมาณ แมว่าจะชนะกันโดยเสียงเดียวก็ตาม ในเมืองคณะรัฐบาลมีเสียงสนับสนุนถึงครึ่งหนึ่งในสภาผู้แทนราษฎรแล้วก็เท่ากับว่าการยื่นยันมติเดิมของสภาผู้แทนราษฎรอาศัยเสียงจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ราษฎรเลือกตั้งเข้ามาเพียงเสียงเดียว ก็จะชนะการคัดค้านของพระมหากษัตริย์ ซึ่งในกรณีนี้ไม่อาจจะพิสูจน์ได้ว่าเป็นความต้องการของราษฎรที่จะยื่นยันมติตามนั้นจริง ๆ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงขอขอให้รัฐบาลแก้ไขวิธีการนี้เสียใหม่ คือ¹

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 124 - 5.

1. ให้สอบถามความเห็นของประชาชนด้วยวิธีการลงประชามติ

2. ให้การยืนยันมติเดิมของสภาผู้แทนราษฎรด้วยคะแนนเสียงข้างมากอย่างน้อย 2 ใน 3 หรือ 3 ใน 4 จึงจะลบล้างคำคัดค้านของพระมหากษัตริย์ได้ การที่พระองค์ทรงระบุจำนวน 3 ใน 4 นี้ กระทำตามแบบอย่างของสหรัฐอเมริกา สำหรับในสภาผู้แทนราษฎรของไทย การกำหนดคะแนนเสียง 3 ใน 4 หมายถึงคะแนนเสียงซึ่งเป็นผู้แทนราษฎรที่มาจากกาเลือกตั้งของราษฎรครึ่งหนึ่ง เห็นด้วยกับการลบล้างคำคัดค้านของพระมหากษัตริย์

การที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งเตือนและโต้แย้งคณะราษฎรให้แก้ไขรัฐธรรมนูญก็เพื่อให้การปกครองประเทศเป็นไปตามหลักการประชาธิปไตยอย่างแท้จริง มีให้อ่านาจตกอยู่ในมือบุคคลใดหรือคณะใดคณะหนึ่งโดยเฉพาะ ในขณะที่เกี่ยวกับการโต้แย้งหลักการต่าง ๆ เหล่านี้ไปเป็นการรักษาไว้ซึ่งพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ ในการที่พระองค์จะเข้ามามีบทบาททางการเมือง เพื่อเป็นการคุ้มครองแห่งอำนาจของรัฐบาล] เพราะภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา การปกครองของไทยเป็นการปกครองที่ฝ่ายบริหารมีอิทธิพลเหนืออำนาจฝ่ายนิติบัญญัติ และตุลาการ ฉะนั้นสถาบันพระมหากษัตริย์จึงเป็นเพียงสถาบันเดียวที่จะเหนี่ยวรั้งการกระทำใด ๆ ที่มีชอบตามทำนองคลองธรรมได้ แต่การณ์ก็ปรากฏว่าในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงแม้ว่าพระองค์ จะได้พยายามใช้สถาบันพระมหากษัตริย์เหนี่ยวรั้งการกระทำที่มีชอบตามทำนองคลองธรรมของรัฐบาล แต่รัฐบาลมิได้เชื่อฟังหรือปฏิบัติตามพระราชกระแสตักเตือนของพระองค์ ดังเช่นการจัดตั้งพระราชบัญญัติศาลพิเศษ เพื่อดำเนินมาตรการที่จะลงโทษแก่ผู้ที่คิดก่อการกบฏวรวะเดช การใช้พระราชบัญญัติจัดการป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ ซึ่งได้พิจารณารายละเอียดดังต่อไปนี้

4.2.2 พระราชบัญญัติจัดการป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ

เนื่องจากการที่พระยามโนปกรณนิติธาดา อธิบดีนายรัฐมนตรี ได้แนะนำให้

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตราพระราชกฤษฎีกาปิดสภาผู้แทนราษฎร และงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตราเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2476 นั้น ต่อมาเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ.2476 พระยาประมวญวิชาพูด ได้เสนอญัตติเข้าสู่ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรให้พิจารณาว่าการกระทำของพระยามโนปกรณนิติธาดา เป็นการกระทำผิดอาชญาของสภาผู้แทนราษฎร ขอให้ตั้งกรรมการขึ้นไต่สวนพระยามโนปกรณนิติธาดา ถ้าคณะกรรมการไต่สวนเห็นว่ามีความผิดก็ขอให้ร่างพระราชบัญญัติกำหนดโทษตามควรแก่ความผิดให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่ผู้บริหารราชการแผ่นดินต่อไป สภาผู้แทนราษฎรในสมัยนั้น ได้ลงมติให้ตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง มีจำนวน 9 คน เพื่อพิจารณาสอบสวนเรื่องนี้ และให้นำมาเสนอสภาผู้แทนราษฎรพิจารณาวินิจฉัยต่อไป มีพระยาศรีสังกรเป็นประธานกรรมการ¹

เมื่อคณะกรรมการได้ดำเนินการพิจารณาตามที่สภาผู้แทนราษฎรได้มอบหมายให้เสร็จสิ้นแล้ว ก็ได้ทำรายงานเสนอต่อสภาเพื่อพิจารณาต่อไป

ในคราวประชุมวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2476 สภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณารายงานของคณะกรรมการ ตามรายงานของคณะกรรมการปรากฏว่า กรรมการได้มีความเห็นแตกต่างกันเป็น 2 ฝ่าย คือ

กรรมการฝ่ายข้างมาก เห็นว่า การกระทำของพระยามโนปกรณนิติธาดานั้น เป็นความผิดและผิดกฎหมายต้องพ้นตำแหน่งไปแล้ว จึงไม่ควรมีโทษอีก

กรรมการฝ่ายข้างน้อย เห็นว่า การกระทำของพระยามโนปกรณนิติธาดานั้น เป็นความผิด ควรมีการลงโทษตามกฎหมาย

เมื่อได้มีการอภิปรายกันแล้ว ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติให้รอการลง

¹ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 10/2476 (สมัยที่ 1)

มติเรื่องนี้ไว้ก่อน¹

ต่อมาวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2476 หลวงวิจิตรวาทการ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้เสนอญัตติสืบเนื่องจากญัตติของพระยาประมวลวิชาบุต ในข้อที่ว่าในการป้องกันมิให้ผู้ใดละเมิดรัฐธรรมนูญได้ ควรจะออกพระราชบัญญัติหรือแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ หรือออกเป็นพระราชกำหนดกฎหมายเพื่อป้องกันมิให้มีการละเมิดรัฐธรรมนูญในโอกาสต่อไป ในการนี้หลวงวิจิตรวาทการได้ให้เหตุผลต่อสภาผู้แทนราษฎรว่า

"... การที่ข้าพเจ้ามีความรอนรอนอยากจะใคร่ให้หาทางป้องกันมิให้ใครละเมิดรัฐธรรมนูญโดยเร็ว นั้น เพราะแลเห็นว่ามาถึงบัดนี้แล้วเรายังไม่มีเครื่องมือสำหรับดูโทษผู้ละเมิดรัฐธรรมนูญหรือปลงกันไว้ อันที่จริงรัฐบาลนี้ได้รับความไว้วางใจของประชาชนมาทำงานให้แก่ราษฎร โดยซื่อสัตย์จริง ๆ... เราจะวางใจว่าศัตรูของรัฐธรรมนูญไม่มีนั้นยังไม่ได้ ก็จะเป็นการประมาทมากไป ข้าพเจ้าขอยืนยันในเวลานี้ว่าศัตรูของเรามีมาก... ถ้าไม่หาวิธีการ เมืองมาป้องกันแล้ว รัฐธรรมนูญจะไดรับอันตรายสักวันหนึ่ง..."²

เมื่อได้อภิปรายกันแล้ว นายกรัฐมนตรีได้ขอรับญัตตินี้ไปพิจารณาและดำเนินการให้เป็นไปตามความประสงค์ ต่อมารัฐบาลได้เสนอร่างพระราชบัญญัติป้องกันรักษารัฐธรรมนูญต่อสภาผู้แทนราษฎร เพื่อพิจารณา ที่ประชุมเห็นช่วยด้วย และลงมติให้ประกาศใช้เป็นกฎหมายได้ เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476 ซึ่งมีรายละเอียดแห่งพระราชบัญญัติดังต่อไปนี้

¹ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 4/2476 (สมัยที่ 2)

หน้า 150.

² รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 15/2476 (สามัญ) วันที่

พระราชบัญญัติ
จัดการป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ

พุทธศักราช 2476

พระราชบัญญัติ ป.ร.

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้า
อยู่หัว มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า

โดยที่สภาผู้แทนราษฎรถวายคำปรึกษาวา สมควรที่จะจัด
การป้องกันรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของรัฐธรรมนูญ

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้
โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาผู้แทนราษฎรดังต่อไปนี้

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้ให้เรียกว่า "พระราชบัญญัติจัด
ป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2476"

มาตรา 2 ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้ตั้งแต่วันประกาศในราช
กิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

มาตรา 3 ผู้ใดกระทำการกบฏประการใดๆ เป็นปฏิปักษ์
ต่อหรือเพื่อให้ประชาชนเสื่อมความนิยมหรือหวาดหวั่นต่อการ
ปกครองระบอบรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม [แม้การ
กระทำดังกล่าวมาแล้ว จะเป็นเพียงการคบคิดหรือทำความตก
ลงหรือจะเตรียมการก็ตาม ท่านว่าผู้นั้นมีความผิดของระวาง
โทษจำคุกตั้งแต่สามปีจนถึงยี่สิบปี หรือปรับตั้งแต่ 500 บาท
จนถึง 5,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ]

แต่ถ้ามหาความผิดที่กระทำลงนั้นต้องควมบทกฎหมายอื่น
ท่านว่าบุคคลผู้กระทำความผิดนั้นจะต้องถูกลงโทษตามพระราช
กำหนดกฎหมายอื่นนั้นด้วย

มาตรา 4 เพื่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน เมื่อ
เจ้าหน้าที่กระทรวงมหาดไทยรายงานว่าบุคคลใดกระทำความผิด
อันเป็นเหตุก่อให้เกิดความผิดตามมาตรา 3 ข้างต้น ให้
กระทรวงมหาดไทยส่งเรื่องให้คณะกรรมการ ซึ่งคณะรัฐมนตรี
จะได้นำตั้งขึ้นเพื่อสอบสวนวินิจฉัย ถ้าเห็นว่ามีมูลให้ทำความ
เห็นเพื่อให้บุคคลนั้นอยู่ภายในเขตที่อันมีกำหนดใดเป็นเวลา

ไม่เกินสิบปีและให้กระทรวงมหาดไทยมีอำนาจสั่งการให้
เป็นไปตามความเห็นนั้น

ถ้าผู้ต้องหาเป็นคนต่างดาว ทานให้จัดการตามพระ
ราชบัญญัติเนคเทศ ร.ศ.131

มาตรา 5 คณะกรรมการตามมาตรา 4 นั้น จะต้อง
ตั้งขึ้นจากข้าราชการตุลาการ และให้มีจำนวน 3 นาย
เป็นอย่างน้อย จึงจะนับเป็นองค์ประชุมได้ การวินิจฉัยให้
ถือความเห็นข้างมาก

มาตรา 6 บุคคลที่ถูกสั่งให้อยู่ภายในเขตที่อันมีกำ
หนด และต่อไปอยู่ในเขตนั้นตามคำสั่งแล้ว ภายหลังจาก
ร้องขอให้กระทรวงมหาดไทยคำร้องที่จะเพิกถอนคำสั่ง เช่น
วามาแล้วนั้นได้ เมื่อยอมรับร้องว่า

1. จะไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ

2. จะเผยแพร่สนับสนุนด้วยความบริสุทธิ์ใจ ซึ่งการ
ปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ

เมื่อกระทรวงมหาดไทยได้เรียกประกันทัณฑ์และ
วินิจฉัยเห็นเป็นต้องแล้วผู้ต้องหาจะปฏิบัติตามที่ยอม
รับร้องได้ ก็ให้เสนอคณะรัฐมนตรี เพื่อขออนุมัติให้เพิกถอน
คำสั่งเดิมเสียก็ได้

ประกาศมา ณ วันที่ 5 พฤศจิกายน พุทธ
ศักราช 2476 เป็นปีที่ 7 ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ
นายพันเอก พระยาพลพลพยุหเสนา
นายกรัฐมนตรี¹

[การที่รัฐบาลออกพระราชบัญญัติฉบับนี้ขึ้นมา ก็เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการปราบ
ปรามผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับรัฐบาลเป็นการตัดสิทธิการแสดงความคิดเห็น ไม่ให้มีผู้คิดหรือ

¹ราชกิจจานุเบกษา, 12 พฤศจิกายน 2476.

วิพากษ์วิจารณ์การกระทำของรัฐบาล เมื่อผู้ใดออกความคิดเห็นต่อรัฐบาล ๆ ก็หาว่า
คิดร้ายต่อรัฐบาล เป็นการบ่อนทำลายเสถียรภาพของรัฐบาล ซึ่งเป็นการผิดหลักการของ
การปกครองในระบบประชาธิปไตย ในประเทศที่มีการปกครองในระบบประชาธิปไตย
ประชาชนควรมีเสรีภาพที่จะแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล ทักท้วงหรือส่ง-
เสริมการกระทำของรัฐบาลได้ |

รัฐบาลได้อาศัยพระราชบัญญัติจัดการป้องกันรัฐธรรมนูญตั้งข้อหาบุคคลผู้ไม่เห็น
ด้วยกับการกระทำบางอย่างของรัฐบาลเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2477 ว่า เป็น
กบฏคิดล้มล้างรัฐธรรมนูญ และโคตคัสสินพวกกบฏโดยการเนรเทศไปอยู่ในที่มีขอบเขต
จำกัด จำนวน 8 คน โทษตั้งแต่ 5 ปี ถึง 7 ปี ถึงคำสั่งของรัฐมนตรีกระทรวง
มหาดไทย ที่ 32/459 ความว่า

"เรื่องนายโชติ คุ่มพันธ์ุ กับพวกรวม คน ท้องหาว่า
กระทำผิด พ.ร.บ. จัดการป้องกันรัฐธรรมนูญ

เรื่องนี้เจ้าหน้าที่รายงานว่

1. นายโชติ คุ่มพันธ์ุ
2. นายสมถวิล ไทประพัทธ์
3. นายธรรมนุญ เทียนเงิน
4. ม.จ. ทวีผล ชยางกูร
5. พ.จ.อ. ชำ รวะเสน
6. นายประยูร มินประพาส
7. ม.จ. วิเศษศักดิ์ ชยางกูร
8. นายทินกร เทพหัสดินทร ฤ อยุชยา

ได้ดำเนินการอันจะเป็นเหตุก่อให้เกิดประชาชนเสื่อมความ
นิยมหวาดหวั่นต่อการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญแห่งราช
อาณาจักรสยาม เพื่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน

ประกาศ ณ วันที่ 9 ตุลาคม, 2477.

กระทรวงมหาดไทยจึงส่งเรื่องให้คณะกรรมการ ซึ่งคณะรัฐมนตรี
มนตรีได้แต่งตั้งขึ้น จัดการไต่สวนตามความใน พ.ร.บ. จัด
การป้องกันรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2476 ม. 4

บัดนี้ คณะกรรมการได้ไต่สวนวินิจฉัยแล้ว ได้ความว่า

1. นายโชติ คุ้มพันธุ์ โคชกชวณบุคคลหลายคนที่นิยม
การปกครองระบอบเผด็จการ อันเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครอง
ระบอบรัฐธรรมนูญ กล่าวคำติเตียนและแสดงความอาฆาต
บารายต่อรัฐบาล คิติดอกกับพวกกบฏ และมีพรรคพวกทั้งใน
พระนครและหัวเมืองรวมคิดในการที่จะกระทำให้ประชาชน
หวาดหวั่นต่อการปกครองตามระบอบรัฐธรรมนูญ เจาพนักงาน
งานคนพบเอกสารซึ่งคณะศิษย์เลขที่ 1 และคณะศิษย์เลขที่ 2
หัวหน้าศิษย์ภาคตะวันออก หัวหน้าคณะศิษย์ภาคเหนือ มีมายัง
ผู้ต้องหา แสดงความอาฆาตและแค้นเคืองรัฐบาล

2. นายสมถวิล โทประพัฒน์ เป็นหนึ่งในคณะที่จะเปลี่ยนแปลง
การปกครอง โดยพยายามรวบรวมผู้สมัครเป็นพรรคและ
วิงเตนจัดหาอาวุธ เจาพนักงานคนเอกสารใดหลายฉบับ มี
รายชื่อนามผู้คิดการปฏิวัติและโครงการที่จะแจกใบปลิวคอมมู-
นิสต์ เพื่อให้ประชาชนเกลียดชังหมกความไว้วางใจในรัฐ-
บาล

3. นายธรรมบุญ เทียนเงิน ได้ปลุกปั่นเพื่อให้เกิดความ
หวาดหวั่นวาทหารของรัฐบาล รวมคิดในการที่จะเปลี่ยนแปลง
การปกครองควม และปรักปรำรัฐบาลในการบริหาร
แผ่นดิน เจาพนักงานคนพบกระสุนปืนซึ่งมีไว้โดยมิได้รับอนุ-
ญาติ กับคนโคชมนตรีพันบาทเศษ ปรากฏว่าเงินจำนวนนี้
เหลือจากที่ใดจ่ายไปแล้ว ซึ่งมีผู้ส่งมาจากต่างประเทศรวม
เป็นจำนวนสองพันบาท

4. ม.จ. ทวีผล ชยวงกูร ปรักปรำรัฐบาลในการบริหาร
ราชการแผ่นดิน และยุยงส่งเสริมสนับสนุนพวกกบฏ และผู้กระทำ
ผิดการ เมือง กับใครเห็นรวมคิดกับ ม.จ. วิเศษศักดิ์ ชยวง-
กูร, นายโชติ คุ้มพันธุ์, นายทูนกร เทพหัสดิน ณ อยุธยา
และนายประยูร มินประพาฬ คว

5. พ.จ.อ. ชำ ชูวะเสน ชักชวนพรรคพวกให้ช่วยกัน

คัดค้านการจับกุมพระยาวิชิตา ซึ่งต้องหาวากบฏ ถ้าไม่สำเร็จบิดสภาพแทนราษฎร และกล่าวติเตียนรัฐบาลให้เป็นที่เสื่อมความเชื่อถือไว้วางใจ

6. นายประยูร มินประพาศ ติเตียนรัฐบาลและสภาผู้แทนราษฎรว่าไม่มีประโยชน์แก่ประเทศชาติ และคบคิดกับ ม.จ. วิเศษศักดิ์ ชยางกูร, นายโชติ คุ้มพันธุ์ จะมายึดอำนาจการปกครอง แล้วตั้งตัวเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ

7. ม.จ. วิเศษศักดิ์ ชยางกูร เคยออกโทษฐานย่องส่งเสริมให้เกิดความไม่สงบ เมื่อพ้นโทษออกมาแล้วแสดงความอาฆาตเกลียดชังรัฐบาลและยืนยันว่าจะทำการเพื่อชาติถึงติดคุกก็ยินดี ซึ่งหมายความว่า จะเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยปราศจากความร่วมมือขอเดียวกับ ม.จ. ทวีผล ชยางกูร ได้พบปะติดต่อกับนายทินกร เทพหัสดิน ณ อยุธยา และ นายประยูร มินประพาศ ด้วยกัน

8. นายทินกร เทพหัสดิน ณ อยุธยา ได้ปฏิบัติรัฐบาลใส่ร้ายรัฐบาล และเกลียดกล่อมสมัครพรรคพวกเพื่อกิจการปฏิวัติ

ได้ความดังกล่าวนอกจากคำพยานบุคคล พยานเอกสาร และวัตถุพยานประกอบด้วย คณะกรรมการจึงวินิจฉัยว่าคดีนี้มีมูลพอจะฟังได้ว่าจำเลยทุกคนได้ดำเนินการอันเป็นเหตุก่อให้เกิดการกระทำอันเป็นปฏิปักษ์ต่อหรือเพื่อให้ประชาชนเสื่อมความนิยมหรือหวาดหวั่นต่อการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ คณะกรรมการจึงมีความเห็นว่า ใหญ่ต้องหาทั้ง 8 คน อยู่ในเขตคดีอันกำหนดเป็นเวลาคนละ 5 ปี

ฉะนั้น อาศัยอำนาจตาม ม. 4 แห่ง พ.ร.บ. จัดการป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2476 กระทรวงมหาดไทยจึงสั่งการให้เป็นไปตามความเห็นของคณะกรรมการ คือให้บุคคลทั้ง 8 อยู่ในเขตคดีที่อันมีกำหนดเป็นเวลาไม่เกินคนละ 5 ปี

ให้กรมตำรวจมีหน้าที่ปฏิบัติการให้เป็นไปตามคำสั่ง

หรือแทนที่จะใช้คณะกรรมการที่รัฐบาลตั้งขึ้นพิจารณา ควรให้ศาลธรรมคาพิจารณา ซึ่งรัฐบาลอาจทำได้โดยเพิ่มเติมไว้ในกฎหมายอาญา แต่รัฐบาลยังคงยืนยันที่จะใช้วิธีการเดิม¹

นอกจากการออกพระราชบัญญัติจัดการป้องกันรัฐธรรมนูญแล้ว หลวงวิจิตรวาทการได้แสดงความคิดเห็นที่จะให้กระทรวงศึกษาธิการในสมัยนั้นเรียกว่ากระทรวงกรรมการ ออกคำสั่งไปยังโรงเรียนทุกโรงเรียนทั้งราชอาณาจักร ให้นักเรียนท่องบทรัฐธรรมนูญ เพื่อให้จดจำจนขึ้นใจทำนองเดียวกับบทสวนมนต์ไหว้พระ หรือเพลงสรรเสริญพระบารมี ทั้งนี้หลวงวิจิตรวาทการได้ให้เหตุผลว่า

"...โดยมีความมุ่งหมายที่จะรักษารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยามให้สถิตสถาพรยืนยงอยู่กับสยามรัฐสีมาตราบุญเท่า กัลปาวสาน สมดังคำปรารภในรัฐธรรมนูญนั้น... และให้ครูพยายามอธิบายให้นักเรียนแลเห็นประโยชน์และความสำคัญและยังเกิดความรักเลื่อมใสรักใคร่นับถือรัฐธรรมนูญแห่งพระราชอาณาจักรสยามเ็นมากที่สุด..."²

การที่หลวงวิจิตรวาทการเสนอเรื่องนี้ขึ้น รัฐบาลก็มีความเห็นชอบด้วย ได้มอบหมายให้ ม.จ. วรณไวทยากร วรวรรณ เป็นผู้จัดทำบทย่อเพื่อที่จะได้สะดวกในการให้นักเรียนท่องจำ วิธีการที่คณะราษฎรกระทำต่างๆ เหล่านี้ เป็นวิธีการที่กระทำให้รัฐธรรมนูญนั้นเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อันควรแก่การกราบไหว้บูชา แต่แท้ที่จริงแล้วรัฐธรรมนูญนี้มิได้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่จะสามารถบันดาลให้เกิดสิ่งใดได้ เป็นการสร้างทัศนคติที่ผิด ๆ ให้กับประชาชนให้ชื่นชมบูชารัฐธรรมนูญโดยมิได้ปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญกันจริง ๆ การที่จะให้

¹เรื่องเดียวกัน, หน้า 220.

²อ้างใน จำลอง อธิชกุล, ละครการเมือง, (พระนคร:โรงพิมพ์สหอุปกณ์การพิมพ์จำกัด, 2492), หน้า 223-4.

คนทั้งหลายบังเกิดความเลื่อมใสรัฐธรรมนูญโดยวิธีการบังคับให้ท่องจำ แทนที่จะใช้วิธีการแสดงให้เห็นว่ารัฐธรรมนูญนั้นเป็นกฎหมายที่ใช้เป็นหลักในการปกครองประเทศ และจะต้องอาศัยหลักความเป็นธรรมเป็นสำคัญ ทั้งนี้ เพื่อไม่ให้เกิดผลดีแก่บุคคลทุกฝ่ายโดยเสมอหน้ากัน หากใช้เป็นผลดีแก่บุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะไม่ว่าจะเป็นรัฐธรรมนูญของประเทศใด ถ้าสร้างรัฐธรรมนูญใหม่มีความเป็นธรรมและรัฐบาลนำมาปฏิบัติให้ประชาชนได้รับความเป็นธรรมโดยทั่วหน้ากันแล้ว ประชาชนก็คงจะเลื่อมใสศรัทธาในรัฐธรรมนูญนั้นโดยมิต้องบังคับเป็นแน่

4:2:3 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ

ภายหลังการเกิดกบฏวระเขษในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2476 นอกจากรัฐบาลจะทำการปราบปรามพวกกบฏอย่างรุนแรงแล้ว รัฐบาลยังได้คิดวิธีการที่จะจัดการลงโทษพวกกบฏอย่างรุนแรงเพื่อเป็นการลงโทษผู้ที่คิดก่อการกบฏประการหนึ่ง และผลอีกประการหนึ่งในการกระทำของรัฐบาลครั้งนี้ เพื่อเป็นการป้องกันมิให้มีผู้คิดก่อการกบฏอีก ฉะนั้น วิธีการที่รัฐบาลนำมาใช้ครั้งนี้จึงเป็นการกระทำที่มีได้คำนึงถึงคุณธรรมหรือหลักนิติธรรมใด ๆ ทั้งสิ้น

เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ. 2476 นายกรัฐมนตรีได้แถลงต่อที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรถึงผลของการปราบกบฏ ต่อจากนั้นรัฐบาลได้เสนอร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษเพื่อพิจารณาคดีกบฏในครั้งนี้ รัฐบาลได้อ้างเหตุผลในการจำเป็นที่จะต้องจัดตั้งศาลพิเศษว่า

"...เห็นว่าจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะว่าการไปนี้เราจะได้อุเลิกระงับการกบฏอัยการศึก เพื่อชำระเรื่องนี้ให้เป็นที่เรียบร้อยต่อไป จึงขอตั้งศาลพิเศษขึ้น เพื่อจะชำระคดีเรื่องนี้ นอกจากนั้นการตั้งศาลพิเศษขึ้นนี้ตามรัฐธรรมนูญยอมสะดวกแก่การพิจารณา เพราะว่าการที่เราจะไม่ตั้งขึ้นแล้ว จะให้ชำระกันตามศาลธรรมดาก็จะต้องเสียเวลามากมายแก่ผู้คนที่ถูกจับ

อยู่นี้จะตองถูกกักอยู๋นาน ,จึงจำเป็๋นตองตั้งศาลพิเศษ เราจะ
 ประธาศกฏอัยการศึกษอยู๋นาน ๆ เชนนี้ก็ดูไมชอบกล เมื่อ
 เห็นวามานเมืองเรียบรอยแลว เราจะไคถอนกฏอัยการศึกษ
 ออกเสียที่..."¹

ในการอภิปรายของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต่อร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาล
 พิเศษ พ.ศ. 2476 นั้น ใคมีสมาชิกหลายทานไคขอให้คำเป็๋นการโดยให้ความเป็น
 ชรรรมแก่ฝ่ายกบฏ เชน ความคิดเห็นของพระยาปริคานถเบศร์ ทอนหนึ่งว่า

"...ก็รัฐบาลมีความประสงค์จะให้เห็นว่า รัฐบาลจะทำการ
 ยุติชรรรมจริง ๆ จึงขอประธาณเส่นอวาคความประสงค์จะให้
 ผู้คองหามีทนายซีแจงแก่ตัวไค ก็ไมควรมีจำกักเอาแต่บุคคล
 ที่อยู่ใ้อำนาจศาลทหารเท่านั้น ควรจะกำหนดไว้แต่เพียงว่า
 ผู้ที่จะมาเป็นทนายนั้นควรเป็๋นเนติบัณฑิต และผู้ทีศาลอนุญาต"²

ใคความเห็นของพระยาปริคานถเบศร์ เห็นควรให้จำเลยในศาลพิเศษนี้มีสิทธิ
 ไคมีโอกาศหาทนายมาวาคความให้ตนเองไค แต่ปรากฏวาศมาชิกทีเป็๋นฝ่ายคณะราษฎร
 ไคขัดแย้งความคิดเห็นต่าง ๆ กัน เชน

นายมังกร สามเสน : "ข้าพเจ้าเห็นว่า ให้ตั้งศาลพิเศษเป็๋น
 การสมควรแลว เพราะเรื่องนี้จะยอม
 ไคพลเรือีอวาคความอยู่ชรรรมคา ใค
 ก็ชำระไมเสร็จ วันนีคืควาคความ วันนี
 พะยานไมมา เพราะฉะนั้นไมควร
 อนุญาตให้ทนายพลเรือีไปแซก"³

¹ รายงานการประธมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 22/2476 (วิสามัญ) วันที่
 28 ตุลาคม พ.ศ. 2476, หน้า 622.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 623.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 625-6.

หลวงประดิษฐมนูธรรม: "ปัญหาข้อนี้เกี่ยวแก่ศาลพิเศษจะ
อนุญาตเพราะในตัวบทเราก็อธิบายแล้ว
ว่า โดยอนุโลมข้อให้ศาลพิเศษวินิจฉัย
ยุติกว่า และขอสนับสนุนนายมังกร
ว่า ยิ่งนายมีชื่อเสียงก็ยิ่งติกว่า
ความมากแห่ง"¹

หลวงอรรถสารประสิทธิ์: "การตั้งนายนี้ ส่วนการปฏิบัติการ
เป็นนายเวลานี้เพื่อหาอัตรา
กระเปาะ ขาดเจาเขาใจว่าพระองค์
เจา வருเคศ เป็นกบฏ ถ้าจะจ้าง
นาย ขาดเจาฉันใจว่ามีหลายพันคน
ที่จะ เขาเป็นนายหาทางไม่ให้คิด
ตรง การปฏิบัติเป็นรูป นายอัง-
กฤษเขามีธรรม นายของเราการ
ศึกษายังไม่พอ มักเห็นสวนตัวมาก
กว่ายุติธรรม ถ้าปล่อยให้พวกกบฏ
ตั้งนายใด ขาดเจาเห็นว่าจะยึด
เยื่อไปมาก เพราะฉะนั้นไม่ควรแก
กฎหมายบทนี้"²

เมื่ออภิปรายจบแล้ว ประธานสภาผู้แทนราษฎรขอให้สภาลงมติว่าควรจะตั้ง
นายทั่วไปหรือไม่ หมายความว่า จะแก้ไขร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ มาตรา
หรือไม่ สมาชิกที่เห็นว่าควรแกมี 2 นาย สมาชิกที่เห็นว่าไม่ควรแกมี 21 นาย สมาชิก
เขาประชุมทั้งหมด 39 นาย

ข้อสรุปของการอภิปรายครั้งนี้คือ จำเลยในคดีกบฏวรวะ 2476 ไม่มีสิทธิ
ตั้งนายว่าความใหญ่ตนเอง แต่ต้องช่วยตัวเองในการตอบคำถามของศาลพิเศษ

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 626.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 627.

ก่อนที่จะพิจารณาการปฏิวัติการของศาลพิเศษ จะเริ่มพิจารณาพระราชบัญญัติ
จัดตั้งศาลพิเศษพุทธศักราช 2476 เสียก่อน ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ
พุทธศักราช 2476
พระราชบัญญัติ ป.ร.

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า โดยที่ สถานูแทนราษฎรถวายคำปรึกษาว่า เนื่องจากการกบฏและจลาจลเกิดขึ้นเป็นการสมควรที่จะต้องตั้งศาลพิเศษขึ้นพิจารณาพิพากษาคดีในการนี้

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของสถานูแทนราษฎร ดังต่อไปนี้

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้ให้เรียกว่า "พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ พุทธศักราช 2476"

มาตรา 2 ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้ตั้งแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา 3 บรรดาพระราชกำหนด และกฎข้อบังคับอื่น ๆ ที่มีความขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัตินี้ ให้ใช้บทพระราชบัญญัตินี้แทน

มาตรา 4 ให้ตั้งศาลพิเศษขึ้นศาลหนึ่ง มีอำนาจพิจารณาบรรดาคดีที่เกี่ยวข้องกับการกบฏและการจลาจลครั้งนี้ไม่ว่าผู้ต้องหา นั้นจะเป็นพลเรือนหรือทหาร มียศหรือบรรดาศักดิ์ชั้นใดก็ตาม ก็ดี

ซึ่งบุคคลในบังคับต่างประเทศที่ต้องพิจารณาตามสัญญาทางพระราชไมตรีเป็นสิทธิเฉพาะตัวไป

มาตรา 5 องค์คณะของศาลพิเศษนี้ประกอบด้วยประชนกรรมการหนึ่งนาย หักกรรมการอื่นอีกอย่างน้อย 4 นาย

มาตรา 6 ให้มีอัยการกับเจ้าหน้าที่ประจำศาลตามสมควร

มาตรา 7 ศาลพิเศษนี้ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้ทุก
บทกฎหมาย และให้นำวิธีพิจารณาของศาลทหารมาใช้โดย
อนุโลม

มาตรา 8 คำพิพากษาของศาลพิเศษนี้เป็นเด็ดขาดบังคับ
คดีใดทันที ไม่มีอุทธรณ์ ฎีกา

มาตรา 9 ถ้ามีปัญหาขึ้นในเรื่องอำนาจศาล ให้ศาล
พิเศษนี้เป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาดไปอยู่เท่านั้น

มาตรา 10 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมมีหน้าที่
รักษาการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ และให้เป็นผู้มี
อำนาจตั้งประธานและกรรมการ อัยการกับเจ้าหน้าที่ประจำ
ศาลตามสมควร

ประกาศา ณ วันที่ 29 ตุลาคม พุทธศักราช 2476
เป็นปีที่ 9 ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา

นายกรัฐมนตรี¹

การที่รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติฉบับนี้ขึ้นมา เพื่อเป็นเครื่องมือในการปราบ
ปรามฝ่ายกบฏนั้น รัฐบาลมีเจตนาที่จะใช้อิทธิพลและอำนาจของตนเองปราบปรามศัตรู
ทางการเมืองให้หมดสิ้นไป โดยมีโค่นล้มถึงความถูกต้องตามหลักนิติธรรมในแง่ที่จำเลย
หรือผู้ที่ถูกสงสัยว่าจะเป็นภัยต่อรัฐบาลนั้นต้องถูกดำเนินคดีโดยจำเลยมิได้มีโอกาสต่อสู้
เรียกร้องความยุติธรรมอันเป็นสิทธิพื้นฐานของตนได้เลย² เพราะในมาตรา 8 ใดระบุ
ว่า "คำพิพากษาของศาลพิเศษนี้เป็นเด็ดขาดบังคับคดีใดทันที ไม่มีอุทธรณ์ฎีกา" โดย
เฉพาะอย่างยิ่งในมาตรา 10 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้มีอำนาจอย่าง

¹ราชกิจจานุเบกษา วันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2476

²นิคม จารุมณี, "กบฏพหล พ.ศ. 2476," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัย
แพทยศาสตร์ วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), หน้า 260.

กว้างขวางสำหรับการจัดหาและแต่งตั้งคณะกรรมการอัยการ ศาลพิเศษ ตั้งแต่ประธานศาลจนถึงเจ้าหน้าที่ประจำศาลทุกคน และเมื่อบุคคลเหล่านี้ได้รับการแต่งตั้งจากรัฐมนตรีกลาโหม ก็ย่อมจะต้องเป็นบุคคลที่มาจากฝ่ายรัฐบาลทั้งสิ้น

อนึ่ง นายกรัฐมนตรี บัญชาการทหาร และรัฐมนตรีกลาโหม เป็นคนคนเดียวกัน คือ พันเอกพระยาพลพลยศเสนา ซ้ายยังมาเป็นประธานกรรมการศาลพิเศษ โดยตำแหน่งควย จึงเป็นการปราศจากความยุติธรรมอย่างยิ่งที่คนสั่งจับ สั่งฟ้อง และตัดสินเป็นคนคนเดียว¹ ซึ่งตามหลักพิจารณาคดีอาญานานาประเทศไม่ถือว่าเป็นการถูกต้องควยทำนองคลองธรรม

หลักการเช่นนี้จึงปราศจากความถูกต้องตามความยุติธรรมที่ฝ่ายจำเลยควรจะได้รับ และการที่กำหนดมิให้ฝ่ายจำเลยหาทนายความมาว่าความในคดีของตนเอง ได้มิได้มีประเทศอารยะประเทศใดปฏิบัติกัน เมื่อหันมาพิจารณาความรู้สึกของผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นกบฏต้องขึ้นศาลพิเศษในครั้งนี้อย่างไร ไคมองการกระทำของรัฐบาลในกรณีนี้อย่างไร จะทราบได้จากบันทึกของ ม.ร.ว. นิมิตรมงคล นวรัตน์ ตอนหนึ่งว่า

"... ถ้าหากคดีของข้าฯ เจาขึ้นสู่คดีของศาลยุติธรรม ข้าฯ-เจาจะมีโอกาสต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ข้าฯเจาจะมีทนาย, สำหรับว่าความแทนตัว และทนายนั้นจะเตรียมขอต่อสู้ให้แก่ข้าฯเจาพร้อมควยพยานหลักฐานทุกประการ และประชาชนจะเข้าฟังการพิจารณาคดีในศาลได้ หนังสือพิมพ์ก็สามารถนำเรื่องราวการพิจารณาไปลงพิมพ์ได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยให้ผู้พิพากษาระมัดระวังในการใช้ดุลยพินิจของตน และเท่าที่เป็นมาแล้วไม่เคยปรากฏว่า ผู้พิพากษาในศาลยุติธรรมของนำคำพิพากษาเสนอวังปารุส เพื่อรับคำขาด"²

ในวาเอกพระยาศราภยพิพัฒน์, เป็นรายของข้าพเจ้า,¹ (พระนคร: โรงพิมพ์มิตรนราการพิมพ์, 2512), หน้า 121.

ม.ร.ว. นิมิตรมงคล นวรัตน์, เมืองเนรมิตรและชีวิตแห่งการกบฏสองครั้ง, (พระนคร: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2513), หน้า 368.

จากบันทึกของ ม.ร.ว. นimitรมงคล นวรัตน์ จะเห็นได้ว่า นอกจากรัฐบาล จะจัดตั้งคณะกรรมการ เพื่อทำหน้าที่พิพากษา อัยการ เจ้าพนักงานอื่น ๆ เองหมดทั้ง สิ้นแล้ว การพิพากษาคดีใด ๆ ก่อนจะมี คัมคดียุติกันนั้นจะต้องส่งคำพิพากษาไปรับการ พิจารณาจากคณะรัฐบาลที่วังปารุสกวันเสียก่อน และถ้ามติพิจารณาพิพากษาคดีนั้นเป็นที่ พอใจของคณะในวังปารุสกวัน คดีนั้นก็จะเป็นการตามคำพิพากษาของคณะกรรมการ ของศาลพิเศษใด แต่ถ้ามติในวังปารุสกวันไม่พอใจคำพิพากษาของกรรมการศาลพิเศษ ก็มีอำนาจเต็มในการที่จะเปลี่ยนแปลงคำพิพากษานั้นได้ ดังปรากฏในบันทึกของ ม.ร.ว. นimitรมงคล นวรัตน์ อีกตอนหนึ่งว่า

"... เมื่อศาลพิเศษใดดำเนินการสืบพยานทั้งโจทก์และจำเลยในคดีของชาวพม่าเสร็จแล้ว ผู้พิพากษาศาลพิเศษจาก กระทรวงยุติธรรมคนหนึ่งซึ่ง เป็นเจ้าของสำนวน และซึ่ง บังเอิญเป็นเพื่อนบ้านอันสนิทชิดชอบกับญาติของชาวพม่าใด แสดงความเห็นว่าหลักฐานของโจทก์ในคดีของชาวพม่าอน มาก เชื่อว่าศาลจะยกฟ้อง ชาวพม่าจึงกระหม่อมใจอยู่ ครั้นต่อมาเมื่อใกล้เวลาตัดสิน ผู้พิพากษานับออกขามาวา คดีของชาวพม่าคนนั้น "วังปารุสภา" ไม่ยอมปล่อย จึงเป็นอัน วาทิดคุกแน่"¹

วิธีการตั้งศาลพิเศษ เพื่อพิจารณาคดีแก่พวกผู้ต้องหาคดีกบฏ พ.ศ. พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมิได้ทรง เห็นด้วยกับพระราชบัญญัตินี้ ดังจะเห็นได้ จากพระราชหัตถเลขาคราวที่ทรงประกาศสละราชสมบัติ ว่า

"... นอกจากนี้ รัฐบาลยังได้ออกกฎหมายใช้วิธีการปราบปรามบุคคลซึ่งถูกหวงห้ามติดทางการ เมืองในทางที่ผิดยุติธรรมของโลก คือไม่ให้โอกาสต่อสู้อคดีในศาล มีการชำระโดย

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 343.

คณะกรรมการอย่างลับ ไม่เปิดเผย ซึ่งเป็นวิธีการที่ชาวเขา ไม่เคยใช้ ในเมื่อมีอำนาจสิทธิ์ขาดอยู่ในมือชาวเขาเอง และชาวเขาใครง้อใจเล็กใจวิธีนี้ รัฐบาลก็ไม่ยอม..."¹

4.2.4 การให้ภัยโทษแก่กัโษการเมือง

รัฐบาลได้ดำเนินการจับกุมนายทหารและข้าราชการพลเรือนตามจังหวัดต่างๆ มากมั่ง เพื่อดำเนินการไต่สวนไว้เป็นจำนวนถึง 371 คน² วิธีดำเนินการไต่สวนผู้ต้องหาคดีกบฏนั้น รัฐบาลได้ดำเนินการดังต่อไปนี้³

1. ในขั้นแรก ให้สืบสวนเรื่องราวความเป็นมา ในขณะที่ยังสืบสวนถ้าพบเคา เรื่อนว่ามีบุคคลเข้าเกี่ยวข้องอยู่ในการกบฏ เมื่อทราบเรื่องราวแล้ว ให้เริ่มไต่สวนผู้ที่ ทำการเกี่ยวข้องในการนั้นต่อไปอีกว่าจะเป็นตัวการหรือสมรู้ร่วมคิดในคราวกบฏครั้งนั้น อย่างเป็นทางการ ถ้าแม้ว่าการไต่สวนมีผลได้ความชัดว่าใครเป็นตัวการหรือเป็นผู้สมรู้ร่วมคิด ในคราวกบฏนี้แล้ว ให้ปฏิบัติการดังต่อไปนี้ คือ ถ้าเป็นข้าราชการชั้นหัวหน้าต่าง ๆ หรือ เทียบชั้นหัวหน้าในจังหวัดนั้น ๆ แล้ว ไม่ควรที่จะจับกุมคุมขัง ควรส่งสำเนาการไต่สวน และรายงานมาขอคำสั่งเพื่อปฏิบัติการต่อไป ถ้าเป็นข้าราชการนอกจากที่กล่าวแล้ว หรือ เป็นประชาชน ควรจับตัวคุมขัง แล้วส่งมาพร้อมกับสำนวนการไต่สวน การจับตัวคุมขังนั้น ควรพิจารณาว่าผู้กระทำความผิดกระทำในเขตกฏอัยการศึกหรืออยู่ภายใต้อำนาจศาล ทหาร ก็ให้กระทำได้ทันที ถ้าแม้บุคคลผู้กระทำความผิดเหล่านั้นกระทำผิดนอกเขตกฏอัยการศึก

¹ ชัยอนันต์ สมุทวณิช และชิตติยา กรรณสูต, เอกสารทางการเมืองและการ ปกครอง... หน้า 402.

² กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ 21/163 , เรื่องพระราชปรารภการพิจารณาผู้ต้องหาเป็นกบฏของศาลพิเศษ

³ กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรีที่ 59/163 เรื่องตั้งกรรมการออกไปร่วมมือ กับเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองหัวเมืองดำเนินการไต่สวนการกระทำของพวกกบฏ.

และมีใต้อยู่ภายใต้อำนาจศาลทหาร ให้ขอร้องทางฝ่ายบ้านเมืองจัดการไปตามกฎหมาย

2. ถ้าการไต่สวนมีความสงสัยว่าจะเป็นตัวการหรือผู้สมรู้ร่วมคิดของพวกกบฏ แต่ยังไม่มียุติบัตร ก็ให้ไต่สวนต่อไป ถ้าการไต่สวนตกไปด้วยยังไม่มีหลักฐานที่ขึ้น ก็จะไม่จับกุมผู้ต้องหาเหล่านี้ ให้รายงานและส่งสำนวนการไต่สวนมาขอคำสั่งต่อไป

3. ถ้าจังหวัดใดที่มีกองทหารตั้งอยู่ และกองทหารเหล่านั้นเคยปรากฏว่าเข้าข้างฝ่ายกบฏ ให้สืบสวน ไต่สวน บรรดาข้าราชการกระทรวงกลาโหม ที่ยังตกค้างอยู่มิได้จับกุมคุมขังไว้ในพระนคร นับตั้งแต่วันที่นายทหารขึ้นไป

ส่วนข้าราชการพลเรือนหรือในที่ทำการของรัฐบาลแห่งใดที่พวกกบฏเข้าทำการยึดครองอยู่ชั่วคราว ให้ไต่สวนข้าราชการพลเรือนนั้น ๆ ถ้าคดีมีมูลให้ดำเนินการฟ้องร้องยังศาลพิเศษต่อไป

เนื่องจากการดำเนินการจับกุมคุมขังผู้ต้องหาคดีกบฏมีจำนวนมากมาด้วยกัน พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชปรารภที่จะให้รัฐบาลดำเนินการให้ลุล่วงไปโดยเร็ว เพราะการดำเนินการซึ่งรัฐบาลกระทำอย่างล่าช้าจะทำให้เกิดเป็นโทษแก่พวกจำเลย¹ ดังนั้น รัฐบาลจึงได้ดำเนินการฟ้องร้องผู้ต้องหาคดีกบฏต่อศาลพิเศษ มีหลักเกณฑ์ในการดำเนินการฟ้องร้องดังต่อไปนี้คือ²

การที่อัยการศาลพิเศษจะฟ้องคดีแก่ผู้กระทำผิดฐานกบฏต่อศาลพิเศษนั้น ให้ฟ้องเฉพาะ

¹ กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ 21/163, เรื่องเดิม.

² รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 50/2476 วันอังคารที่ 5 ธันวาคม 2476 และกรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ 60/163 เรื่องระเบียบและหลักเกณฑ์การจับกุมฟ้องร้องปล่อยตัวและการลงโทษทางปกครองของผู้ต้องหา

ก. ร่วมคิดร่วมมือกับกบฏมาแต่แรก

ข. ร่วมมือเมื่อเกิดกบฏแล้วด้วยความเต็มใจและแสดงความเต็มใจนั้น ด้วยกริยาหรือวาจา

2. ผู้กระทำความผิดเกี่ยวข้องในการกบฏนอกจากที่กล่าวมาแล้ว ให้อัยการ ศาลพิเศษเสนอเรื่องต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เพื่อดำเนินการฟ้องร้องว่า กล่าวในศาลอื่นตามอำนาจศาล

3. ผู้ที่ไม่มีหลักฐานเพียงพอ ให้อัยการ ศาลพิเศษเสนอขอลดปล่อยตัวต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เพื่อขออนุมัติต่อคณะรัฐมนตรี ส่วนผู้ที่เป็นข้าราชการประจำ ถ้าปรากฏว่าปฏิบัติกรในหน้าที่บกพร่องไม่สมควรแก่หน้าที่ประการใด ให้อัยการ ศาลพิเศษรายงานต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเพื่อเสนอให้คณะรัฐมนตรีทราบ เพื่อพิจารณาลงโทษในการปกครอง

4. ผู้ที่จะคงจับต่อไปนี้ ให้จับผู้ที่มีหลักฐานพอที่จะฟ้องร้องได้โดยเร็ว ไม่ใช่ของเอามาซึ่งไฉ่ระหว่างไตสวนโดยไม่ว่าจำเป็น นอกจากผู้ที่ปล่อยไว้จะเป็นภัยอันตราย หรือเสียหายแก่ราชการ

ภายหลังที่รัฐบาลได้นำคดีขึ้นฟ้องร้องต่อศาลพิเศษ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชปรารภมาถึงรัฐบาลว่า

"... ถ้าสามารถเป็นไปได้ รัฐบาลน่าจะให้ความกรุณาแก่ผู้ที่ไม่ปรากฏแน่ชัดว่าเป็นตัวการหรือหัวหน้าในการจลาจลครั้งนี้ไต่บาง..."¹

จากพระราชปรารภของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงรัฐบาล จะเห็นได้ว่า พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้รัฐบาลผ่อนผันให้แก่บุคคลที่มีไฉ่ชั้น

¹ กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ 55/163, เรื่องเดิม.

หัวหน้ากองการกบฏ หรือบุคคลอื่นที่มีใจมีหลักฐานแน่ชัดว่าได้เข้าร่วมทำการกบฏด้วย ในการนี้รัฐบาลไคตอมพระราชปรารภว่า

"...ในการเอาโทษแก่กบฏ รัฐบาลของไคตอมจะออกข้อดี พระบาทไคตอมประกาศและกราบบังคมทูลพระกรุณาแล้วว่า จะเอาโทษเฉพาะผู้ที่มีความรับผิดชอบโดยตรงถึงแม้ว่าจะเป็น นายทหารก็ดี ถ้าแสดงใจว่าตนมีส่วนในการกบฏเพราะถูก บังคับ หากไคตอมเป็นใจควยดังนี้แล้ว ก็อยู่ในเกณฑ์ที่จะพินโทษ ตามประกาศของรัฐบาลไคตอมเหมือนกัน

การที่จะกำหนดลงไปว่าจะเอาโทษแก่หัวหน้าหรือคน สำคัญ ๆ ของพวกกบฏเท่านั้น ยังไม่เป็นที่ปฏิบัติ ตามไคตอมนอน หลักกฎหมายและหลักความยุติธรรมที่ถูกตอง ก็คือ จะตองเอาโทษแก่ผู้มีความผิดและโทษหนักเบาตาม ลักษณะแห่งความผิด..."¹

จากข้อความดังกล่าวข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่ารัฐบาลยังคงยืนยันที่จะลงโทษพวก กบฏตามวิธีการของตน การดำเนินการลงโทษพวกกบฏ อัยการศาลพิเศษจะส่งรายงาน มายังรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมทราบ รัฐมนตรีกระทรวงกลาโหมจะแจ้งไปยัง เจ้ากระทรวงต่าง ๆ หรือถ้าเป็นราษฎร อัยการศาลพิเศษจะแจ้งไปให้กรมตำรวจ ดำเนินการ

การลงโทษชั้นหนักแก่ผู้ต้องหาคดีกบฏ ไคตอมการลงโทษประหารชีวิต พลตรี พระยาจินดาจักรรัตน์ (เจิม อวุธ) พลตรีพระยาทรงอักษร (ชวน ชวนะลิขิกร) และพันเอกพระยาฤทธิรงค์ธเนศวร (ทองคำ ไทไชโย) นายเรือเอกถวัลย์ ชำรงนาวา สวัสดิ์ เลขาธิการ คณะรัฐมนตรีได้นำเรื่องไปถวายสมเด็จพระบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้า

¹ กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรีที่ 55/163, เรื่องเดียวกัน.

กรมพระนครานุวัติวงศ์ ผู้สำเร็จราชการ เพื่อขอพระราชทานพระอนุมัติลงพระนาม
สั่งประหารชีวิต แต่ปรากฏว่า สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัติวงศ์ไม่ยินยอมที่จะ
ลงพระนามในคำสั่งประหารชีวิต¹ อันเป็นการตอ้งพระราชาประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระ
พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ไม่ทรงเห็นชอบด้วยในการประหารชีวิตนักโทษการเมือง

การตั้งศาลพิเศษ การปราบปรามลงโทษพวกกบฏอย่างรุนแรงของรัฐบาลใน
สมัยนั้น ในความคิดเห็นของชาวต่างประเทศเห็นว่า การกระทำของรัฐบาลในครั้ง
นี้เป็นการกระทำที่ไรมนุษยธรรม ดังปรากฏในรายงานของมิสเตอร์โคเมอร์ ตอนหนึ่งว่า

"...ภายหลังที่พิมพ์คำพิพากษาประหารชีวิตกบฏการกบฏทั้ง
3 คน...ผู้ช่วยทูตทหารฝรั่งเศสใคร่ขอไปยังอัครราชทูต
อิตาลีและชาวเจ้าที่จะร่วมมือกันขัดขวางคำสั่งประหารชีวิต
นี้ในนามของมนุษยธรรม...วิธีที่เราจะทำได้ก็คือ เขียน
จดหมายขอร้องไปยังพระยามริบาลฯ..."²

มิสเตอร์ โคเมอร์ ได้ให้ข้อสังเกตว่ามีรัฐมนตรีบางท่านที่มีได้เห็นชอบกับการที่
รัฐบาลกระทำรุนแรงในครั้ง นี้ แต่เสียงของรัฐมนตรีเหล่านั้นไม่มีน้ำหนักพอที่รัฐบาลจะรับ
ฟัง นอกจากนั้นการที่รัฐบาลมีความสงสัยว่าบุคคลต่าง ๆ จะมีส่วนร่วมกับการกบฏ ฉะนั้น
รัฐบาลจึงได้ดำเนินการจับกุมคุมขังผู้ต้องสงสัยไว้ การปฏิบัติต่อนักโทษเหล่านี้เป็นการ
กระทำอย่างทารุณโหดร้าย ควบคุมการลามาด้วยโซ่ตรวน ทั้ง ๆ ที่บุคคลเหล่านี้เป็นผู้ที่ใ้รับ
การศึกษาดี มีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ แต่ได้รับการปฏิบัติเช่นเดียวกับนักโทษ
อาชญากรรมร้ายแรงอื่น ๆ³

¹รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 20/2476 วันที่ 16 กุมภาพันธ์
2476 เรื่องคำพิพากษาศาลพิเศษที่ 1/76.

²สถานันไทยคดีศึกษา, Eo. 371/18206, "Dome to Sir John
Simon", dated Dec. 20, 1933.

³เอกสารเดียวกัน

สภาพการปฏิบัติของนักโทษการเมืองอย่างทารุณโหดร้าย เช่นการใส่โซ่ตรวน การให้ทำงานหนัก การตรวจคนห้องขังนักโทษ และการปฏิบัติของนายคุกต่อนักโทษ มีปรากฏอยู่ในบันทึกของนักโทษการเมือง พ.ศ. 2476 หลายเล่ม เช่น เรื่องฝันร้าย ของชาวเขา ของนาวาเอกพระยาศรภักย์พิพฒ ได้เขียนถึงการตีตรวนนักโทษการเมืองไว้ตอนหนึ่งว่า

"...พอ ม.จ.สิทธิพร กลับจากศาลมีหมายแดงติดหลัง เขาก็ลงมือตีตรวนทันที วันนั้นเป็นวันที่เราเขาทองหมดแล้ว เราไม่เห็นเขาคู้ แต่ได้ยินเสียงฆอนตุ้กระแทกกับวงบ่วงวนและดังอย่างสนั่นหวั่นไหว สำหรับชาวเขาเป็นวันแรกที่โดนการตีตรวน จึงบังเกิดความรู้สึกเศร้าสลดใจ แม้วานี้บางคนไม่เคยชินกับเสียงโซ่ตรวนมาก่อนแล้วก็ดี แต่วันนี้รู้สึกเจ็บปวดสงัดด้วย ความสงสาร ม.จ.สิทธิพร ที่มีพระชนมายุนี้บวชชราแล้ว การดูขาน้ำไม่สะดวกเหมือนกันเพราะต้องเข้คตรวนและโซ่ให้แหงยาก มิฉะนั้นจะขึ้นสูนมักดูเนื้อเอาดูขวย ตรวนเป็นเครื่องทรมานหัวใจมาก ยิ่งคิดว่าเขาใส่เพื่อทรมานมากกว่ากลัวหนี... ก็ชักจะกลุมกลัดเอา..."¹

ในความรู้สึกของนักโทษการเมือง ซึ่งได้รับการกระทำที่ทารุณโหดร้ายจากรัฐบาลและจะต้องทนรับสภาพการเช่นนี้ไปตลอดชีวิตโดยไม่สามารถที่จะช่วยเหลือตัวเองได้ หรือแม้แต่เพื่อนจะเข้ามาช่วยเหลือก็กลายเป็นที่เพ่งเล็งของรัฐบาล ทำให้บุคคลต่าง ๆ ครั้นครามที่จะให้ความช่วยเหลือแก่พวกกบฏ แต่ถึงแม้กระนั้นก็ยังมึบุคคลบางคนที่เห็นแก่มนุษยธรรม ยื่นเรื่องราวเสนอต่อรัฐบาลให้ผ่อนผันการปฏิบัติต่อนักโทษการเมืองที่เจ็บป่วยทพผลภาพบาง เช่น นายพลโทพระยาเทพหัสดิน ผู้แทนราษฎรจังหวัดพระนคร ให้นำหนังสือเสนอต่อพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี ตอนหนึ่ง

1. นาวาเอก พระยาศรภักย์พิพฒ, เรื่องเดิม, หน้า 126-7.

ว่า

"... คอยข้าพเจ้าได้รับหนังสือหมอมศรีพรหม กุฎกากร ใน
ม.จ. สัททวิพร ลงวันที่ มิถุนายน ปีนี้ ร้องทูลขึ้นมาว่า ม.จ.
สัททวิพร ถูกคุมขังจองจำจนไม่สามารถที่จะทรงบริหารพระ
วรกายได้ พระกระษัตริย์เสวยไม่ไค้ หนาเกรงไปว่าจะ
เกิดประชวรขึ้น ดังที่เคยเป็นมาแล้วเมื่อครั้งอยู่กรมฉินครั้ง
หนึ่ง จึงขอไห้ข้าพเจ้าขอรองต่อรัฐบาล เพื่อไ้ได้รับความลด
หย่อนผ่อนผันตามสมควร"

เรื่องนี้ข้าพเจ้ารู้สึกว่าเป็นหน้าที่ฝ่ายทางการบริหาร
ซึ่งผู้แทนราษฎรไม่มีหน้าที่จะละลาบละลวง แต่ความเป็นไป
ในที่คุมขังนั้นยอมเป็นการบริหารของ เจาหน้าที่ชั้นรองๆลงไป
ซึ่งถือว่าเป็นนักโทษเหมือนกันหาไ้คิดไ้ให้ไกลออกไปไม่ว่า
อารยะธรรมยอมเคารพและให้เกียรติยศแก่นักโทษการเมือง
ผิดกับนักโทษทั้งหลาย ทานรัฐมนตรีว่าการกระทรวง ซึ่งมี
หน้าที่อยู่แล้วอย่างล้นเหลืออนันคงจะไม่สามารถสอดส่องลงไป
ถึงความทุกข์สุขของนักโทษ ถ้าไม่มีไ้ใครร้องเรียนมาไห้
ทราบ..."¹

พระยากำแพงราชภักดี เป็นนักโทษการเมือง พ.ศ. 2476 อีกผู้หนึ่ง ที่ไ้
ประท้วงการกระทำของรัฐบาลครั้งนี้ โดยการผูกคอตายที่ข้างตัวมีจดหมายบอกจุดมุ่ง
หมายการกระทำอันวิบัติการครั้งนี้ไว้ว่า

"... คนไทยที่มีใจซื่อสัตย์สุจริตสามารถจะไ้มีศักดิ์ศรีอันสูง
ค่ากว่าญี่ปุ่น แต่เราไม่มีอาวุธดังกล่าว ข้าพเจ้าขอภัยไห้
ชาวมาไ้หม ไ้ใครวางผิดนี้ เป็นเครื่องประทุษร้ายอหิวาตกรรม
ของข้าพเจ้า ครุฑนี้ควยเชตนาอันแรงกล้า เพื่อคัดค้านการกระทำ
ของคนหมู่มากซึ่งไ้ใช้อำนาจอยู่ในรัฐบาล การกระทำของเขา

¹ กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ 72/163 , เรื่องการคุมขังและปฏิบัติ

แก่นักโทษกบฏ.

แม่จะกล่าวโดยย่อ ดังต่อไปนี้ ก็ยอมเป็นที่สุกแพนจะทนอยู่
ใด คือ

1. การใช้อำนาจเป็นธรรม เหยี่ยมยำผู้มีคุณและเพื่อน
ร่วมชาติโดยปราศจากความเมตตาปราณี

เปล่งรัศมีอุบาทว์โดยอาศัยอำนาจทหารเป็น
เครื่องมือ

2. กระพ้อปึกโดยความมักใหญ่ใฝ่สูง ชนงตนชั้นสูงสภา
กาศโดยปราศจากความอาย

3. ทำลายล้างสภาพของสหุยรรวมทุกขรรวมสุขและ
เพื่อร่วมชาติ โดยถือเอาคว่ากฎขึ้นตั้งหน้า

4. แสดงอกินิหาร เยอหยิง หมาบชาอุพอกแมดุกเมีย
ของเราควยอการอันแสนรายยิงกวาชาติปาเถื่อนไนใจ
กลางอาฟริกา..."¹

เมื่อรัฐบาลได้จับกุมพวกแข็งอำนาจเหล่านี้มาได้แล้ว ได้มีคำสั่งมายังพระยา
อุดมพงศ์เพ็ญสวัสดิ์ (ม.ร.ว. ประยูร อิศรภักดี) รัฐมนตรีมหาดไทย ให้จัดการจับทรัพย์
สมบัติพวกนี้เสียให้สิ้นเชิง แต่พระยาอุดมพงศ์ เพ็ญสวัสดิ์ไม่เห็นด้วย เพราะการกระทำ
ที่ผิดทำนองคลองธรรม แต่ครั้งจะมาชี้แจงโดยลำพัง พระยาฯ หลงพลพยุหเสนาอาจจะไม่
รับฟัง จึงได้ชักชวนพระยามานวราชเสวี (ปลอด ณ สงขลา) อธิบดีกรมอัยการ ไป
ช่วยชี้แจงแสดงความเห็นในหลักกฎหมายว่าไม่สามารถจะปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐบาลได้
นายกรัฐมนตรึจึงได้ยินยอม

ผู้ต้องหาคดีกบฏ พ. ศ. 2476 ที่ต้องได้รับโทษจำคุกอยู่ที่บางขวางเป็น
จำนวนถึง 254 คน³ โดยได้รับโทษหนักเบาต่าง ๆ กัน⁴ และถึงแม้ว่าผู้ต้องหา

¹ นาวาเอก พระยาศรภักดีพิณ, เรื่องเคิม, หน้า 91-2.

² เรื่องเคิม, หน้า 113.

³ เรื่องเคิม, หน้า 33.

⁴ บรรยายละเอียดการลงโทษจำคุกผู้ต้องหาคดีกบฏ พ. ศ. 2476 ใน นิคม
จารุณี, เรื่องเคิม, หน้า 312-318.

บางคนจะได้รับการตัดสินจากศาลพิเศษให้ยกฟ้อง เพราะไม่มีหลักฐานเพียงพอที่จะลงโทษได้ แต่บุคคลเหล่านี้เป็นจำนวนมากต้องถูกปลดหรือไล่ออกจากราชการโดยไม่ได้รับบำเหน็จบำนาญ เพราะอัยการศาลพิเศษมีความเห็นว่ามิมีลthinมัวหมอง เกี่ยวข้องกับการกบฏ ซึ่งเมื่อรับราชการต่อไปจะเป็นการเสียหายต่อราชการ เช่น กรณีของพระยาอาณาจักรบริหาร ๒ ผู้ว่าราชการจังหวัดลพบุรี ม.จ. สุชาติสวัสดิ์ วงศ์สนิท นายทหารรักษาวัง¹ และพระยาโพนวณิชมนตรี² (วิสุทธิ โพนวณิช) เลขาธิการสภาการเผยแพร่พาณิชย์ ปฏิบัติราชการรักษาการแทนอธิบดีกรมพาณิชย์ เป็นต้น

นอกจากนี้ของบุคคลที่รัฐบาลจับได้ภายในประเทศแล้ว แม้แต่พระองค์เจ้าบรมวงศ์และนายทหารที่หนีติดตามพระองค์เจ้าบรมวงศ์ไปอินโดจีน ซึ่งมีรายชื่อกำหนดต่อไปนี้ คือ

1. พระยาเทพสงคราม
2. พระยาเสนาสงคราม
3. พระยาไชยเนตรพิทักษ์
4. พระปจันนีพินาศ
5. หลวงจรูญฤทธิไกร
6. หลวงไฉพลรบ
7. หลวงหาญรณบุษ
8. หลวงเร่าแรงพล
9. หลวงโหมราษฎร์

¹กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ 69/163, เรื่องเดิม.

²ดูรายละเอียดการพิจารณาลงโทษพระยาโพนวณิชมนตรี ใน นิคม จารุมณี, เรื่องเดิม, หน้า 305-310.

10. หลวงอาจารย์ศรี
11. ชุนโรจนวิชัย
12. หลวงเวหาเห็นเห็จ

รัฐบาลไม่ละความพยายามที่จะดำเนินการเพื่อนำบุคคลดังกล่าวข้างต้นกลับมาลงโทษให้ได้ พระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี ได้ให้กระทรวงมหาดไทย รวบรวมหลักฐานความผิดของพวกกบฏที่หลบหนีไปได้ ส่งเรื่องให้กระทรวงการต่างประเทศติดต่อไปยังรัฐบาลอินโดจีนของฝรั่งเศส ดำเนินการจับกุมบุคคลดังกล่าวด้วยข้อหาว่าฆ่าคนตายโดยเจตนา และประทุษร้ายร่างกาย ตามมาตรา 250, 256, 50 และ 63 แห่งกฎหมายลักษณะอาชญา และให้รัฐบาลอินโดจีนจับกุมส่งตัวกลับมาในฐานะเป็นผู้ร้ายข้ามแดน¹ แต่ปรากฏว่ารัฐบาลอินโดจีนของฝรั่งเศสได้ตอบมาว่า

"... เมื่อได้ทรวิจำรณาระเบียบการที่ใช้ปฏิบัติอยู่ในเวลานี้ว่า คุยกัการขอร้องให้ส่งผู้ร้ายข้ามแดนสำหรับประเทศที่ไม่มีสัญญาว่าด้วยการส่งผู้ร้ายข้ามแดนกับประเทศฝรั่งเศส แต่ในการสอบสวนพิจารณานี้ เจาหน้าที่ฝ่ายตุลาการของฝรั่งเศสเห็นว่า กรณีที่พระองค์เจ้าบวรเดชของหนานี้ มีลักษณะเป็นการเมืองโดยแท้ อันหลักการของกฎหมายฝรั่งเศส (ลงวันที่ 10 มีนาคม 1927) นั้น การส่งผู้ร้ายข้ามแดนจะยอมให้กระทำไม่ได้ ภูาคความผิดนั้นมีลักษณะเป็นการเมืองหรือถาการขอโทษส่งผู้ร้ายข้ามแดนนั้นมีความมุ่งหมายเป็นการเมือง จุณั้น ตามหลักการที่วานี้ แม้รัฐบาลอินโดจีนมีความประสงค์ที่จะกระทำความพอใจให้แกรัฐบาลสยาม ก็ไม่สามารถที่จะส่งพระองค์เจ้าบวรเดชข้ามแดนมายังกรุงสยามได้..."²

¹ กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ 71/163, เรื่องจะให้รัฐบาลอินโดจีนพิจารณาเรื่องกบฏที่หนีเข้าไปอาศัยในเขตอินโดจีน

² เรื่องเดียวกัน

จากคำตอบของรัฐบาลอินโดจีนของฝรั่งเศสที่ให้กับรัฐบาลไทยที่ยกมานี้ จะเห็นได้ว่า รัฐบาลไทยได้ทำการปราบปรามพวกกบฏโดยมิได้คำนึงถึงหลักการของสากลนิยมที่นักโทษการเมืองมีสิทธิที่จะลี้ภัยอยู่ในดินแดนต่างประเทศ ซึ่งรับรองการลี้ภัยนั้นได้ นอกจากนี้ยังมีคดีนายสิบและพลทหารที่ศึกษามาของเขาไปสู่ดินแดนอินโดจีน เมื่อทราบประกาศรัฐบาลว่าจะไม่เอาโทษแก่นายสิบพลทหาร รัฐบาลอินโดจีนของฝรั่งเศสได้เอื้อเฟื้อส่งพวกนี้เดินทางกลับมา เขาได้ถูกจับตัวฟ้องศาลพิเศษ อัยการศาลพิเศษมีความเห็นว่า จำเลยเหล่านี้เป็นเพียงนายทหารชั้นผู้น้อย ได้ถูกหลอกลวงให้รวมรบกับรัฐบาล และรับใช้จนไปถึงไซงอนแล้วจึงโคกกลับมา ควรจะได้รับความกรุณาตามประกาศของรัฐบาล งดฟ้องปล่อยตัวไป แต่พันเอกพลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรีมีความเห็นว่า

"... เรื่องนี้ข้าพเจ้าได้พิจารณาแล้ว เห็นว่า พวกจำเลยเหล่านี้มีความสวามิภักดิ์ต่อพวกกบฏมาก ถึงแม้ว่ารัฐบาลได้ประกาศยกโทษให้ในเมื่อมาสวามิภักดิ์ต่อรัฐบาล ก็หามาสวามิภักดิ์ไม่ กลับคิดตามพวกกบฏไปถึงไซงอน... อนึ่ง การที่จะปล่อยตัวไปอาจเป็นภัยต่อรัฐบาลได้โดยพวกจำเลยเหล่านี้ อาจติดต่อกับพวกกบฏหรือพวกพ้องของพวกกบฏใดต่อไป..."¹

ฉะนั้น อัยการศาลพิเศษจึงต้องพิจารณาใหม่อีกครั้งหนึ่ง และลงมติให้ฟ้องพวกจำเลยเหล่านี้ ผู้ต้องหาเหล่านี้ถูกจำคุกตลอดชีวิต 9 คน และ 9 ปี 2 คน รวมทั้งเด็กพลเรือนที่อายุไม่ถึง 18 ปี เป็นคนรับใช้ของนายทหารคนหนึ่งด้วย²

¹ กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ 64/163 , เรื่อง เรียกตัวภักท้าว และส่งตัวผู้ต้องหาในคดีกบฏ

² ครั้งมีรายชื่อต่อไปนี้คือ จ่านายสิบจมนพิเชษฐพลไกร นายสิบเอกฉิน แดงลาขวัญ นายสิบตรีเพียง เทาโคกกรวด นายสิบตรีงาม เป็นทรวง พลทหารคำ คุณตา พลทหารสิง น้อยภู พลทหารทั้ง จันรุ่งเรือง พลทหารสนั่น กลิ่นเม้า พลทหารสมบัติ บุขสนธิ พลทหารพรม โบกฉิมพดี พลทหารพรม เทวขุนทด นายช้อย นิตยสุทธิ และนายภัก พิชโย

การปฏิบัติของรัฐบาลดังกล่าว อาจจะกล่าวได้ว่ารัฐบาลได้ใช้กลอุบายทุกวิถีทางที่จะล่อลวงให้ฝ่ายกบฏยอมจำนนต่อรัฐบาล แต่พอฝ่ายกบฏยอมมอบตัวแล้ว รัฐบาลก็กลับพิจารณาลงโทษ ทั้ง ๆ ที่บรรดาทหารชั้นผู้น้อยเหล่านั้นมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ในยามวิกฤตการณ์นั้นทหารบางคนก็ไม่แน่ใจว่าจะเข้าข้างฝ่ายใด และเมื่อรัฐบาลประกาศว่าจะไม่เอาโทษ เขาจึงไม่ควรได้รับโทษเมื่อได้เข้ามามอบตัวกับฝ่ายรัฐบาล

การที่รัฐบาลได้ดำเนินมาตรการลงโทษฝ่ายกบฏอย่างรุนแรงเหล่านี้ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีปฏิกริยาโต้แย้งกับรัฐบาล เนื่องมาจากการที่รัฐบาลไม่ยินยอมรับฟังหรือปฏิบัติตามพระราชกระแสที่ทรงคัดค้านรัฐบาลมิให้กระทำการรุนแรงต่อพวกกบฏ ให้ดำเนินต่อพวกกบฏอย่างยุติธรรม และถ้ากรณีใดที่สมควรจะผ่อนผันลดโทษได้ ก็ควรจะกระทำทันที อีกประการหนึ่ง การที่รัฐบาลดำเนินการจับกุม ม.จ. ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิ์วัชน ในฐานะที่มีมลทินหมองเกี่ยวข้องกับพวกกบฏ ลงมติให้ปลดออกจากราชการนั้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงยืนยันว่าการที่ ม.จ. ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท ฯ ทรงติดต่อกับพระยาสุรพันธ์ และนายทหารที่เพชรบุรี ก็เพราะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้ เพื่อเป็นการรักษาพระองค์ในยามที่เหตุการณ์คับขัน การที่รัฐบาลยังดำเนินคดีและสั่งปลด ม.จ. ศุภสวัสดิ์ นั้น ถือว่ารัฐบาลกระทำการกระทบกระเทือนต่อพระราชฐานะขององค์พระมหากษัตริย์ โดยตรง เพราะ ม.จ. ศุภสวัสดิ์ เป็นทั้งนายทหารรักษาวังและเป็นพระราชญาติที่ใกล้ชิด และเมื่อรัฐบาลยังยืนยันที่จะปลด ม.จ. ศุภสวัสดิ์ และนายทหารรักษาวังอื่น ๆ ออกจากตำแหน่ง พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงมีพระราชประสงค์จะสละราชสมบัติ¹ นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงขอให้รัฐบาลแก้ไขวิธีการปฏิบัติต่าง ๆ ของรัฐบาลเกี่ยวกับ

¹ พระราชบันทึกฉบับที่ 1 ใน ซาดี้ เอี่ยมกระสินธุ์, เรื่องเดิม, หน้า 152. และบันทึกกลับส่วนตัวของพระยาราชวังสัน ถึงพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา ลงวันที่ 26 กันยายน 2477 ใน ซาดี้ เอี่ยมกระสินธุ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 150.

๒๒
 ผู้ต้องหาคดีกบฏดังต่อไปนี้ 1

1. โหลภัยโทษแก่นักโทษการเมืองที่ต้องถูกกักขังจำจองหรือลงโทษด้วยวิธีอื่น ๆ ตามหลักเกณฑ์ดังนี้คือ

ก. นักโทษประหารชีวิต ให้เปลี่ยนโทษเป็นเนรเทศไปอยู่ที่จำกัดตามแต่จะกำหนดให้ เป็นเวลา 10 ปี (เอาบุตรภรรยาไปอยู่ด้วยได้)

ข. นักโทษจำคุกตลอดชีวิต ให้ลดโทษเป็นอย่างเดียวกัน แต่มีกำหนดเพียง 5 ปี

ทั้ง 2 ประเภนี้ ถ้าผู้ใดเจ็บป่วย และนายแพทย์อันมีชื่อเสียงแนะนำให้รักษาตัว ณ ที่ใด ๆ แล้ว ขอให้ผู้นั้นให้รักษาตัวตามคำแนะนำของแพทย์

ค. นักโทษอื่น ๆ ที่มีโทษต่ำกว่าที่กล่าวมาแล้ว ไม่ว่าประเภทใด และไม่ว่าถูกจับกุมไปในคราวใด ถ้าเนื่องจากโทษการเมือง ให้พ้นโทษไปทั้งสิ้น

2. ข้าราชการที่ถูกปลดออกจากราชการโดยฐานสงสัยว่าจะมีความผิดทางการเมืองก็ดี หรือที่ถูกหว่า "กล่าวร้ายรัฐบาล" ถูกลงโทษ และพ้นโทษไปแล้วก็ดี แต่ถูกคัดสิทธิในการรับเบี้ยบำนาญตามเกณฑ์ที่เขาจะได้ในวันที่ถูกปลด

3. ข้าราชการที่ต้องสงสัยว่าเกี่ยวข้องกับ "การกบฏ" ครั้งใด ๆ ก็ตาม ที่กำลังจะฟ้อง หรือคำริจะฟ้องร้องต่อไป ขอให้งดการฟ้องร้องจับกุมเสีย

เหตุผลที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชประสงค์ให้รัฐบาลปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้ ก็เพื่อป้องกันมิให้เกิดเหตุการณ์จลาจล เนื่องจากมีกลุ่มบุคคลไม่พอใจในการปฏิบัติการของรัฐบาลหรือญาติพี่น้องของนักโทษการเมืองต่าง ๆ ที่ถูกรัฐบาลปฏิบัติการอย่างรุนแรงอาจจะบังเกิดความเจ็บแค้นและหาทางของสมุทกกำลัง

1 พระราชบัญญัติข้อใดต่าง ๆ เพื่อเสนอต่อคณะรัฐบาล และสภาผู้แทนราษฎร ใน ซาลี่ เอี่ยมกระสุนีย์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 130-131.

เพื่อทำการต่อต้านรัฐบาลจนเกิดการจลาจลขึ้นอีก ซึ่งจะทำให้บ้านเมืองปราศจากความสงบราบคาบประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งก็คือ เพื่อความมีมนุษยธรรม ดังพระราชกระแส ตอนหนึ่งว่า

“...พวกข้าราชการที่ถูกปลดโดยเหตุข้างต้นนี้ อาจมีใจแค้นเคืองรัฐบาลมาก และตัวของออกหยากเพิ่มขึ้นอีกด้วย ก็อาจมีความคิดในทางที่ไม่ดีไค่มาก ควรตัดทางไม่สงบโดยเหตุนี้เสีย โดยให้เขามีอะไรกินบ้าง”

ครอบครัวของข้าราชการที่ตองถูกลงโทษในทางกฎหมาย เมือง เห็นจะมีหลายร้อยหลายพันในระหว่าง 2 ปีที่แล้วมานี้ ควรจะมีใจกรุณาบ้าง เพราะคนเราก็มีทองด้วยกันทั้งนั้น...!”

จากพระราชกระแสนี้ ทรงตกเตือนให้รัฐบาลระลึกถึงความยากลำบากของครอบครัวบรรดาผู้ต้องหาคดีกบฏทั้งที่ถูกศาลพิพากษาลงโทษจำคุก และผู้ที่ได้รับการปลดปล่อยตัวแต่ตองถูกปลดออกหรือไล่ออกจากราชการโดยมิได้รับบำเหน็จบำนาญ ให้ได้รับบำเหน็จบำนาญเพื่อที่จะได้เลี้ยงชีพต่อไป

รัฐบาลได้ตอบพระราชบัณฑิตเกี่ยวกับเรื่องกบฏวรเดชโดยสรุปคือ^๑

1. การลคโทษ ตองให้ศาลพิเศษพิจารณาคดีเสร็จสิ้นทุกสำนวน แล้วนำมาเปรียบเทียบกับตัวอย่างที่เคยมาแล้ว พิจารณาคูความผิดมากน้อย ค่าเสียหายของฝ่ายรัฐบาล แล้วจึงจะพิจารณาลคโทษ

2. บำเหน็จบำนาญข้าราชการที่ถูกปลดออก เมื่อผู้ใดมีสิทธิจะได้รับบำเหน็จบำนาญตามเทศในพระราชบัญญัติเบียบำนาญแล้ว ก็จะได้รับทุกคน

3. รัฐบาลได้ส่งคฟ้องผู้ที่เกี่ยวข้องกับการกบฏ แต่คดีที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาคดีตองค่าเนินคต่อไปให้เสร็จก่อน

¹เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 146.

คำตอบของรัฐบาลในครั้งนี้ มิได้มีความโน้มเอียงที่จะปฏิบัติตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทั้งหมด ฉะนั้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงมีพระราชกระแสมาถึงรัฐบาลอีกครั้งหนึ่ง ทรงยืนยันที่จะให้รัฐบาลยกโทษให้แก่วงกฏอย่างเต็มที่ การยกโทษครั้ง ๆ กลาง ๆ นั้นไม่มีผลดีประการใด

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชประสงค์ให้รัฐบาลแก้ไขร่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เกี่ยวกับการพระราชทานอภัยโทษ คณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษาลงมติแก้ไขร่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แล้วส่งร่างนั้นไปถวายให้ทรงพิจารณา ดังมีรายละเอียดในร่างใหม่ ดังนี้

"มาตรา 263 ผู้ต้องคำพิพากษาให้รับโทษอย่าง ๆ หรือผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวของ เมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว มีอำนาจหลุดเกล้าถวายเรื่องราวต่อพระมหากษัตริย์ ขอรับพระราชทานอภัยโทษ

เรื่องราวเช่นนี้ให้ยื่นต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยภายในกำหนดสิบห้าวันนับแต่วันที่ยกคดีถึงที่สุดแล้ว

ถ้าผู้ถวายเรื่องราวของซึ่งหรือผู้จำคุก จะยื่นเรื่องราวต่อพระท้าวะรง เรือ่นจำกัใด เมื่อรับแล้วพระท้าวะรงรับส่งไปยังรัฐมนตรีนั้นโดยทันที

เป็นหน้าที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยถวายเรื่องราวต่อพระมหากษัตริย์ พร้อมทั้งความเห็นว่ควรพระราชทานอภัยโทษหรือไม่

ในกรณีซึ่งไม่มีผู้ใดถวายเรื่องราว ถ้ารัฐมนตรีใดจกแล้ว เห็นเป็นการสมควรตามความยุติธรรม จะถวายคำแนะนำต่อพระมหากษัตริย์ ให้พระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องคำพิพากษานั้นก็ได้

ถ้าไม่มีพระบรมราชวินิจฉัยตกมายังรัฐมนตรีภายในกำหนดสองเดือนนับแต่วันทรงรับเรื่องราว ให้ถือว่าเรื่องราวนั้นตกไป"

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพิจารณาร่างใหม่ที่รัฐบาลส่งมา
 ทูลเกล้าฯถวายให้ทรงพิจารณาแล้ว พระองค์ทรงเห็นว่รัฐบาลมิได้ปฏิบัติตามพระราช
 ประสงค์ ซึ่งทรงตั้งไว้ โดยเมื่อทูลเกล้าฯถวายฎีกาขึ้นไปแล้ว จะปฏิบัติตามคำพิพากษา
 ไม่ได้เลย ไม่ว่าเวลาจะล่วงไปนานเท่าใด แต่ในร่างของรัฐบาลได้กำหนดระยะเวลา
 ทูลเกล้าฯถวายฎีกาภายใน 15 วัน นับตั้งแต่คดีถึงที่สุด และให้ยื่นเรื่องราวทูลเกล้าฯ
 ถวายฎีกาผ่านทางรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย พร้อมกันนั้นทางรัฐบาลจะได้กำ-
 หนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย มีอำนาจเต็มในการจะถวายเรื่องราวพร้อม
 ทั้งความคิดเห็นต่อพระมหากษัตริย์ ว่าสมควรจะพระราชทานอภัยโทษหรือไม่ ซึ่งเป็นการ
 จำกัดพระราชอำนาจในการจะพระราชทานอภัยโทษได้ตามพระราชอัชฌาศัย นอกจากนี้
 ถ้าไม่พระราชทานวินัจฉัยภายในกำหนด 2 เดือน คณะรัฐบาลถือว่าได้ทรงปฏิเสธ ไม่
 รับพระราชทานอภัยโทษ และรัฐบาลจะได้ปฏิบัติตามคำพิพากษาต่อไป

การปฏิเสธของรัฐบาลในการแก้ไขร่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ
 อาชญาเกี่ยวกับพระราชทานอภัยโทษ ให้ตรงตามพระราชประสงค์นั้น พระบาทสมเด็จพระ
 พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชกระแสว่า ตามร่างใหม่ของรัฐบาลนั้น เป็นการ
 ตัดสิทธิซึ่งราษฎรมีอยู่ก่อนยิ่งขึ้นไปอีก และพระองค์ยอมรับไม่ได้เลยทีเดียว

อาจจะสรุปได้ว่า การออกกฎหมายจัดตั้งศาลพิเศษ กฎหมายจัดการป้องกันการ
 รักรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2476 และการแก้ไขร่างประมวลกฎหมายอาชญา มาตรา
 232 ตลอดจนการปราบปรามและกวาดล้างนายทหารฝ่ายกบฏจำนวนนับร้อย ๆ ส่งขึ้น
 ศาลพิเศษและนำไปปล่อยเกาะในเวลาต่อมา เป็นวิธีการที่ใช่ทำลายล้างฝ่ายที่เป็นปฏิ-
 บั๊กกับรัฐบาล ทั้งนี้ เพื่อคณะราษฎรจะได้มีสิทธิทางการเมืองเพียงกลุ่มเดียว ปราศจาก
 ผู้ที่จะควบคุมหรือคุ้ยอำนาจให้คณะรัฐบาลดำเนินไปในทางที่ถูกของยุติธรรม ทั้งที่รัฐบาล

ได้ดำเนินหลายประการเพื่อเป็นการปิดปากมิให้ราษฎรหรือหนังสือพิมพ์ได้มีโอกาสวิพากษ์วิจารณ์หรือแสดงความคิดเห็นซึ่งเป็นการต่อต้านรัฐบาล

4.2.5. การให้เสรีภาพในการพูด การเขียน การโฆษณา

การเปลี่ยนแปลงการปกครองในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ทำให้หนังสือพิมพ์มีความหวังอย่างมากว่าจะได้รับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นเพิ่มมากขึ้น ตามลักษณะของการปกครองระบอบประชาธิปไตย¹ ทั้งนี้ เพราะหนังสือพิมพ์มีบทบาทสำคัญในการปฏิรูประบอบความคิดทางประชาธิปไตย ทำให้การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นไปด้วยความราบรื่น และในช่วงระยะเวลาระหว่างการเปลี่ยนแปลงการปกครอง หนังสือพิมพ์ส่วนมากก็ให้ความร่วมมือกับคณะราษฎรเป็นอย่างดี ดังปรากฏในหนังสือที่พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา ผู้รักษาพระนคร ได้มีไปถึงหนังสือทุกฉบับ เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2475 ใจความตอนหนึ่งว่า

"... เริ่มแต่ได้ปฏิบัติงานร่วมกันตลอดมา รู้สึกว่าคณะหนังสือพิมพ์ได้ทำการช่วยเหลือคณะราษฎรเป็นอย่างดี เป็นที่พอใจของคณะราษฎรเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งคณะราษฎรจะลืมนบุญคุณเสียมิได้..."²

เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองทำให้ประเทศไทยยังอยู่ในภาวะคับขัน และรัฐบาลใหม่มีความจำเป็นต้องรักษาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในประเทศ รัฐบาลจึงได้สั่งให้หนังสือพิมพ์ทุกฉบับส่งตนฉบับตัวเรื่อง 3 ฉบับ ไปให้กองตรวจข่าวของสภาแห่งชาติเป็นผู้ตรวจก่อน การตรวจข่าวดำเนินไปได้เพียง 2 สัปดาห์ ก็ยุติลงเพราะ

¹ พรภิรมย์ เอี่ยมธรรม, เรื่องเดิม, หน้า 48.

² คำชี้แจงแก่หนังสือพิมพ์", หลักเมือง 7 กรกฎาคม 2475.

รัฐบาลมีความเห็นว่า "...เวลานี้คณะหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ก็ทราบจุดมุ่งหมายของคณะราษฎรดีอยู่แล้ว จึงใครจะเปิดโอกาสให้คณะหนังสือพิมพ์ได้แสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ได้¹ อาจจะกล่าวได้ว่าในระยะแรกภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง คณะราษฎรมองเห็นหนังสือพิมพ์เป็นพันธมิตรมากกว่าฝ่ายค้าน ทั้งนี้เพราะหนังสือพิมพ์มีบทบาทในการสร้างความไว้วางใจในรัฐบาลใหม่ และชี้แจงให้ประชาชนเห็นผลดีที่ตนจะได้รับจากการปกครองในระบบใหม่ นอกจากนี้หนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่มักจะวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลอย่างระมัดระวัง เพราะต้องการให้รัฐบาลสถาปนาระบบประชาธิปไตยใหม่มั่นคงเสียก่อน

ถึงแม้ว่าหัวหน้าคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองจะได้แสดงทัศนคติที่ดีต่อหนังสือพิมพ์ แต่สถานการณ์ของบ้านเมืองยังไม่เป็นที่น่าไว้วางใจ ทำให้คณะราษฎรมีความไม่แน่ใจในเสถียรภาพของตน เนื่องมาจากคณะราษฎรเกิดความหวาดระแวงว่าฝ่ายกษัตริย์นิยมจะฉกฉวยกำลังทางชิงอำนาจกลับคืน และเกรงการแทรกแซงของต่างประเทศ มีผลทำให้รัฐบาลเข้าควบคุมหนังสือพิมพ์ โดยการประกาศใช้พระราชบัญญัติสมุคเอกสาร และหนังสือพิมพ์ แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2475 สาระสำคัญของพระราชบัญญัติฉบับนี้อยู่ในมาตรา 4 และ 5 คือ

มาตรา 4 เอกสารลับของรัฐบาลหรือของสภาในราชการ ซึ่งตั้งขึ้นโดยกฎหมาย หรืออิจการลับของที่ประชุมในราชการ ซึ่งสาธารณชนเข้าไปไม่ได้ ทานห้ามมิให้อ่านดูลงโฆษณาในหนังสือพิมพ์ก่อนได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่

มาตรา 5 เสนาบดีกระทรวงกลาโหมหรือเสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ มีอำนาจที่จะออกคำสั่งห้ามโฆษณาในหนังสือพิมพ์ในเรื่องที่เกี่ยวกับการทหารบกทหารเรือ หรือเกี่ยวกับการเมืองระหว่างสยามกับต่างประเทศ แล้ว

¹ เรื่องเดียวกัน.

แต่กรณี" 1

การที่รัฐบาลได้ระบุดังข้อความที่เกี่ยวข้องกับเอกสารของทางราชการ ชาวทหาร และชาวต่างประเทศ ทั้งนี้ เพราะถ้าหากหนังสือพิมพ์เสนอข่าวประเภทนี้ผิดไป แล้ว ย่อมจะกระทบกระเทือนเสถียรภาพของรัฐบาลเป็นอันมาก รัฐบาลจึงจำเป็นต้องควบคุมโดยที่หนังสือพิมพ์จะนำข่าวประเภทนี้ลง ใดต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากรัฐบาลเท่านั้น²

นอกจากนี้ ในมาตรา ๗ ซึ่งได้กำหนดบทลงโทษหนังสือพิมพ์ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

"มาตรา ๗ หนังสือพิมพ์ฉบับใดโฆษณาข้อความอันเขาอยู่ในลักษณะตอหนตามมาตรา ๕ แห่งพระราชบัญญัตินี้ หรือตามบทบังคับแห่งพระราชบัญญัติสมดุเอกสาร และหนังสือพิมพ์พุทธศักราช ๒๔๗๐ มาตรา ๑๙ ซึ่งเจ้าพนักงานมีอำนาจที่จะถอนใบอนุญาตหนังสือพิมพ์นั้นอยู่แล้ว ทานวาสสมพระนครบาลหรือสมุหเทศาภิบาล มีอำนาจที่จะสั่งถอนขึ้นเพื่อยงให้หนังสือพิมพ์ฉบับนั้นเสนอขลุความที่จะโฆษณาต่อไป มาให้เจ้าพนักงานผู้ตรวจราชการตรวจกอนในระวางเวลามีกำหนด"³

ในมาตรานี้ เป็นบทกำหนดโทษหนังสือพิมพ์ที่ทำความผิดในมาตรา ๕ โดยระบุให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานในอันที่จะถอนใบอนุญาตปิดโรงพิมพ์ แต่ให้ถอนขึ้นให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานในอันที่จะวินิจฉัย ลดหย่อนผ่อนโทษ โดยให้หนังสือที่กระทำผิดนำขามูให้เจ้าพนักงานตรวจเสียก่อนที่จะนำลงพิมพ์ เป็นการให้โอกาสหนังสือพิมพ์เปิดกิจการดำเนินงานต่อไป และไม่นำความเค็ดรอนมาสู่คนงาน

ราชกิจจานุเบกษา ๒๙ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๕

พริกริมย์ เอี่ยมธรรม, เรื่องเคิม, หน้า ๕๐-๑

ราชกิจจานุเบกษา ๒๙ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๕

นอกจากนี้ ในมาตรา 10 รัฐบาลได้ยืนยันให้บรรณาธิการคนใดที่ไม่พอใจในคำสั่งของเจ้าพนักงานผู้ตรวจข่าว จะอุทธรณ์ไปยังเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยก็ได้¹

ฉะนั้น อาจจะสามารถกล่าวได้ว่า พระราชบัญญัติสมุคเอกสารหนังสือพิมพ์ แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2475 ได้มีข้อตอนต้นให้กับหนังสือพิมพ์มากกว่าพระราชบัญญัติสมุคเอกสารและหนังสือพิมพ์ พุทธศักราช 2470

ในการประกาศใช้พระราชบัญญัติสมุคเอกสารและหนังสือพิมพ์ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2475 รัฐบาลได้ออกแถลงการณ์ตั้งมีใจความตอนหนึ่งว่า

"...การปิดปากหนังสือพิมพ์นั้น มีนโยบายของรัฐบาลนี้เลย กรรมการบางคนของคณะกรรมการราษฎร ได้แสดงต่อนหนังสือพิมพ์หลายครั้งหลายหนว่า รัฐบาลมีความยินดีที่จะฟังคำติ และคำชมของประชาชน แต่ขอว่าเป็นคำติคำชมอันสุภาพ และชื่นชมด้วยความเที่ยงธรรม ไม่ใช่ดรดรสาหา, ไม่ใช่ปฏิบัติปร่า และแกลวงกล่าวใส่ร้ายหรือใส่ร้ายผู้อื่นหรือยุยงส่งเสริมให้เกิดความแตกกราวอันเป็นเชิงชวนมาซึ่งความยุ่งยากในทางต่างประเทศ..."²

การประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ หนังสือพิมพ์หลายฉบับมีความเห็นว่า รัฐบาลควรให้เสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์อย่างเต็มที่ในการลงข่าวใด ๆ ก็ตาม นอกจากนี้ การที่มาตรา 4 ของพระราชบัญญัตินี้ได้ห้ามข้าราชการแพร่ข้อความในวงราชการ "ที่ลับกัตีหรืออาจจะลับกัตี" แก่บุคคลภายนอกนั้น มีผลกระทบกระเทือนต่อวงการหนังสือพิมพ์มาก เพราะความรู้หรือข่าวสารหรือบทความที่พากษ์วิจารณ์ทางการเมืองของหนังสือพิมพ์มัก

¹ เรื่องเดียวกัน.

² "คำแถลงการณ์คณะกรรมการราษฎร", หลักเมือง, 1 ตุลาคม พ.ศ.2475

จะได้รับคำปรึกษาจากข้าราชการซึ่งสนับสนุนวิธีการประชาธิปไตยอย่างแท้จริง เช่น ไทยใหม่ มีหลวงประกอบนิติสาร เป็นที่ปรึกษา รวมทั้งนักเขียนคนสำคัญ ๆ ที่เป็นข้าราชการหลายคน เช่น พระสารสาสน์พจนานันท์ (ผู้ใช้นามแฝงว่า "555") พระสารสาสน์ประพันธ์ หลวงวิจิตรวาทการ ประชาชาติ มี ม.จ. วรณไวทยากร เป็นที่ปรึกษา เป็นต้น

เมื่อมีเสียงคัดค้านจากหนังสือพิมพ์เช่นนี้ หลวงประดิษฐมนูธรรม ในฐานะตัวแทนของคณะราษฎร จึงได้ชี้แจงให้หนังสือพิมพ์เข้าใจว่า การที่รัฐบาลเข้าควบคุมการลงบทความบางประการของหนังสือพิมพ์นั้น รัฐบาลไม่มีความมุ่งหมายที่จะจำกัดเสรีภาพของหนังสือพิมพ์แต่ประการใด เพราะชาวที่รัฐบาลเข้าควบคุมเกี่ยวกับผลประโยชน์ของประเทศ ดังนั้น เสรีภาพที่ถูกจำกัดนั้นก็เพื่อประโยชน์ของประเทศและประชาชนจึงจะถือว่าเป็นการตัดสิทธิ์และเสรีภาพไม่ได้

ต่อมาเมื่อเกิดความแตกแยกขัดแย้งภายในคณะราษฎร ระหว่างกลุ่มหัวก้าวหน้าซึ่งมีหลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นผู้นำ ซึ่งมีผู้นิยมยกย่อง และเชื่อถือของนักการเมืองและข้าราชการกลุ่มหนุ่มเป็นจำนวนมาก กับกลุ่มอนุรักษนิยมซึ่งมีพระยามโนปกรณนิติธาดาและพระยาทรงสุรเดช เป็นผู้นำ โดยมีข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในระบอบเก่า และพระบรมวงศานุวงศ์ให้ความสนับสนุน การดำเนินนโยบายการบริหารราชการแผ่นดินของพระยามโนปกรณนิติธาดา ทำให้กลุ่มหัวก้าวหน้าไม่พอใจ และเห็นว่าพระยามโนปกรณนิติธาดา เป็นฝ่ายกษัตริย์ ฉะนั้น หนังสือพิมพ์จึงได้กลายเป็นเครื่องมือทั้งกลุ่มอนุรักษนิยมและกลุ่มหัวก้าวหน้า ดังจะเห็นได้จากหนังสือพิมพ์กรุงเทพฯ เดลิเมล์ ของกรมพระคลังข้างที่ซึ่งมีสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เป็นผู้ให้ความสนับสนุน คณะราษฎรได้ออกหนังสือพิมพ์ เทอทรัชธรรมนุช 24 มิถุนา และ สัจจา

ต่อมาพระยามโนปกรณนิติธาดา ได้ตั้งกรมโฆษณาการขึ้น โดยมีหลวงสิริราชไมตรี เป็นหัวหน้ากองโฆษณาการ มีหน้าที่กลั่นกรองข่าวที่รัฐบาลจะปรากฏแก่สายตาประชาชน การตั้งกองโฆษณาการนี้มีผลดีแก่รัฐบาลในแง่ที่สามารถเลือกข่าวที่ก่อให้เกิดผลดีแก่รัฐบาลฝ่ายเดียว แต่หนังสือพิมพ์มีความเห็นว่าเป็นการควบคุมข่าวที่ไม่ยุติธรรมกรุงเทพฯ เกลิเมล์ โจมตีการตั้งกรมโฆษณาการว่า เป็นการปิดโอกาสหนังสือพิมพ์ในการติดตามข่าวราชการที่เกี่ยวข้อง หนังสือพิมพ์มีหน้าที่รับข่าวที่รัฐบาลป้อนให้เท่านั้น นอกจากนั้น กรมโฆษณาการทำหน้าที่เป็นเพียงหน้าหนาท้องของคณะรัฐบาล นอกจากจะไม่มีประโยชน์แก่ประชาชนแล้ว ยังทำให้ประชาชนเสื่อมความเลื่อมใสในรัฐบาลลงไปด้วย²

หนังสือพิมพ์ประชาชาติ ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับการจัดตั้งกองการโฆษณาการนี้ว่า เป็นวิธีทางที่ทางรัฐบาลจะได้ทำการ คัดค้านกับราษฎรโดยตรงเพื่อทำความเข้าใจอันดีต่อกัน และเป็นการแถลงชักชวนความเข้าใจกับประชาชนในกิจการบรรดาที่รัฐบาลกระทำไปนั้นแล้ว และยังเป็นการเผยแพร่ความรู้ความเห็นนารายการให้ไปในที่รัฐบาลต้องการอีกสถานหนึ่ง ซึ่งวิธีการตั้งกองโฆษณาการนี้รัฐบาลของประเทศในทวีปยุโรปจะต้องจ่ายเงินเพื่อทำการโฆษณาเป็นเงินก้อนใหญ่ เพราะเห็นความสำคัญของงานสำหานี้ นอกจากนั้นประชาชาติ ยังได้แสดงความหวังว่า เมื่อมีกองการโฆษณาขึ้นแล้ว กองการโฆษณาจะช่วยให้รัฐบาลกับหนังสือพิมพ์เข้าใจกันดียิ่งขึ้น³

นอกจากการตั้งกองการโฆษณาขึ้นเพื่อทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ผลงานของรัฐบาลแล้ว ค่อมอำพรยามโนปกรณนิติธาดา ได้ออกประกาศห้ามข้าราชการกระทรวงมหาดกรม

¹พรภิรมย์ เอี่ยมธรรม, เรื่องเดิม, หน้า 55.

²"อำนาจบังคับการและการตรวจข่าว", (บทนำ), ในประชาชาติ, 30 พฤษภาคม

พ.ศ. 2476.

³"จุดมุ่งหมายของกองการโฆษณา", (บทนำ), ในประชาชาติ, 30 พฤษภาคม

พ.ศ. 2476.

ต่าง ๆ เขียนบทความลงหนังสือพิมพ์ ยกเว้นบทความบางชนิดซึ่งแปลจากต่างประเทศ หรือสารคดีอื่น ๆ จะเขียนบทความลงหนังสือพิมพ์ได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงของตน ดังคำสั่งของกระทรวงธรรมการตอนหนึ่งว่า

"... ควยปรากฏว่า มีข้าราชการและพนักงานของรัฐบาล บ้างคนชอบเขียนความเห็นต่าง ๆ ลงในหนังสือพิมพ์ เกี่ยวกับ ขวราชการงานเมืองรัฐบาลบ้าง กฎหมายบ้านเมืองบาง แนะนำอื่น ๆ บ้าง ต่อไปถาขาราชการหรือพนักงานงวนใด ใดประสงค์จะแสดงความคิดเห็นหรือแนะนำเกี่ยวกับ ขวความคังกล่าวมาแล้ว ห้ามไม่ให้นำเอาไปลง ใหย่นความ เห็นหรือคำแนะนำนั้น ๆ ไปยังที่ทำการของคณะราษฎร เพื่อ พิจารณาต่อไป..."¹

การที่รัฐบาลห้ามข้าราชการเขียนบทความลงหนังสือพิมพ์ครั้งนี้มีผลกระทบต่อวงการหนังสือพิมพ์มาก เพราะความรู้และข่าวสารและบทความส่วนมากที่ หนังสือพิมพ์นำลงประจำวันนั้น ได้รับความร่วมมือจากข้าราชการที่มีความรู้ความสามารถ เขียนส่งเป็นประจำดังปรากฏข้อความยืนยันความจริงข้อนี้ในหนังสือพิมพ์ กรุงเทพฯ - เคล็ดไมล์ ตอนหนึ่งว่า

"... ท่านผู้อ่านทุกคนควรทราบ ว่า เรื่องในหนังสือพิมพ์ที่ลง ประจำวันนั้น เราไม่มีมือแลหัวสมองพอที่จะเขียนมรรจุลง ไปทุกวันได้ ยอมมีนักเขียนของเราในวงภายนอกที่สมัคร เขียนมาให้โดยที่มิได้รับสินจ้างแต่อย่างใด เพราะเป็นการ ช่วยเหลือให้ท่านเหล่านั้นได้แสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์แก่ปิตุภูมิ อันเป็นลักษณะการของบุคคลที่รักชาติบ้านเมือง แลเราก็ดำค้เลือกในสิ่งที่จะเกิดคุณประโยชน์เท่านั้น..."²

¹ ศรีกรุง, 4 สิงหาคม, 2475

² "ใครเจตนาร้ายกันแน่", กรุงเทพฯเคล็ดไมล์ 5 สิงหาคม, 2476

ประชชาติซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งที่มีบทบาทในการสนับสนุนการดำเนินนโยบายของรัฐบาลไคหลงพิมพ์ความคิดเห็นของ ม.จ. วรณไวทยากร ที่ปรึกษาของหนังสือเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า รัฐบาลยอมมีอำนาจในการออกคำสั่งมิให้ข้าราชการเขียนบทความลงหนังสือพิมพ์ได้ เพราะรัฐบาลเป็นผู้จ้างหรือนายจ้าง ถ้าข้าราชการไม่พอใจก็ลาออกได้แต่ที่นิยมทำกันในอารยประเทศ มักจะถือหลักว่า อนุญาตให้เขียนได้เท่าที่ไม่ขัดกับกิจการในตำแหน่ง บางประเทศก็บัญญัติไว้เป็นตัวหนังสือ บางประเทศก็ปล่อยให้บรรณาธิการที่นิยมกันเองในเหล่าข้าราชการ นอกจากนี้บรรดาข้าราชการที่เป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยในภาคพื้นยุโรปมีสิทธิแสดงความคิดเห็นในหน้าหนังสือพิมพ์ซึ่งอาจจะแย้งความเห็นของรัฐบาล ก็ยอมทำได้ เพราะเขานิยามกันว่าอาจารย์ไม่ได้แสดงความคิดเห็นตามที่ตนศึกษามาแล้ว วิชาที่จะไม่ออกงาม สำหรับประเทศไทยแล้วทรงมีความคิดเห็นว่าควรจะอนุญาตให้เขียนได้เท่าที่ไม่ขัดกับกิจการในหน้าที่การงานเพราะตามหลักสากลนิยมแล้วถือว่าเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นเป็นสิทธิอย่างหนึ่งของมนุษย์¹

อย่างไรก็ตาม ภายหลังไคปรากฏว่ารัฐบาลไคใช้อำนาจลงโทษหนังสือพิมพ์อย่างเด็ดขาดและรุนแรงกว่าที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติสมุดเอกสารและหนังสือพิมพ์ พุทธศักราช 2475 หนังสือพิมพ์บางฉบับที่ไม่ปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลในสมัยพระยามโนปกรณนิติธาดาถูกลงโทษถึง 6 ฉบับ หนังสือพิมพ์ฉบับแรกที่ถูกลงโทษคือ หลักเมือง เพราะไคลงจดหมายที่ส่งมาจากคนไทยในประเทศจีน ชื่อ นายประสิทธิ์ บูรณสิงห์ แสดงความยินดีต่อการที่ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นประชาธิปไตย และกล่าวโจมตีข้าราชการและพระราชวงศ์ในระบบเก่าว่านำเงินแผ่นดินไปใช้ในกิจการส่วนตัว² ผู้เขียนใช้ถ้อยคำรุนแรงจนรัฐบาลของพระยามโนปกรณนิติธาดาเห็นว่าเป็นการฝ่าฝืนคำสั่งแล้ว พระยาเพชรพิสัยศรีสวัสดิ์ สมุหพระนครบาล จึงได้สั่งปิดหลักเมือง 3 วัน ตั้งแต่

¹ขอเขียนจากท่านวรรณษา, ประชชาติ, 3 มิถุนายน พ.ศ. 2476

²พรภิรมย์ เขียมธรรม, เรื่องเดิม, หน้า 56

วันที่ 1 ถึง 4 สิงหาคม 2475 ตามมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติสมุดเอกสารและหนังสือพิมพ์ พ.ศ. 2475 ซึ่งระบุโทษขอหาเลื่อนหนามแผ่นดินอันอาจเป็นภัยต่อความสงบของบ้านเมือง¹

การตั้งปิดหนังสือพิมพ์หลักเมืองในครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลพระยามโนปกรณ์นิติธาดาควบคุมหนังสือพิมพ์ด้วยมาตรการที่รุนแรงกว่าที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติสมุดเอกสารและหนังสือพิมพ์ พุทธศักราช 2476 มาตรา 7 แคอย่างใด หนังสือพิมพ์อีกฉบับหนึ่งที่ได้รับการลงโทษอย่างไม่ยุติธรรมคือ สยามทนม ซึ่งมีนายทองอยู่ ธิพาเสถียร เป็นบรรณาธิการ โดยถูกปิดโรงพิมพ์ถึง 20 วัน ด้วยขอลงกล่าวหาว่า ลงบทความที่สื่อเจตนาทุจริตต่อรัฐบาล ซึ่งกำลังอยู่ในความชื่นชมของมหาชน หนังสือพิมพ์ไทยใหม่ กล่าวโจมตีการกระทำของรัฐบาลครั้งนี้ว่าไม่ได้ปฏิบัติตามกฎหมายใหม่ซึ่งใคร่จะบอกว่า"ให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานที่จะผ่อนผันบนเทาลง เพียงแต่นำข่าวมาให้เจ้าพนักงานตรวจเสียก่อน"²

นอกจากหนังสือพิมพ์ทั้งสองฉบับจะถูกลงโทษตามมาตรา 19 แล้ว ยังมีหนังสือพิมพ์อื่น ๆ อีกหลายฉบับ³ ที่ถูกลงโทษด้วยขอหาที่ว่ามีความผิดฐานเป็นเลื่อนหนามแผ่นดิน การลงโทษหนังสือพิมพ์หลายฉบับ ซึ่งส่วนใหญ่ลงบทความหรือเรื่องราววิพากษ์วิจารณ์พระราชวงศ์ ทำให้คณะราษฎรกลุ่มหัวก้าวหน้าเห็นว่าพระยามโนปกรณ์นิติธาดาเป็นฝ่ายกษัตริย์นิยม และความขัดแย้งระหว่างหัวก้าวหน้าและกลุ่มอนุรักษนิยมทวีความรุนแรงถึงขั้นแตกหัก เมื่อหลวงประดิษฐมนูธรรม เสนอเค้าโครงเศรษฐกิจแก่รัฐสภา ซึ่งทำให้เกิดการขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างกลุ่มอนุรักษนิยมและกลุ่มหัวก้าวหน้า จนทำให้พระยา

¹เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

²"รัฐบาลกับหนังสือพิมพ์", (บทนำ), ไทยใหม่, 3 พฤศจิกายน 2475

³รายละเอียดการถอนใบอนุญาตเป็นเจ้าของบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ พ.ศ. 2475 ในชาติ เอี่ยมกระสินธุ์, เรื่องเค็ม, หน้า 180-183.

มโนปกรณนิติชาคาคือโอกาสนี้ สั่งปิดสภา กจิรัฐธรรมนูบบางมาตรา และจัดตั้งคณะรัฐมนตรีใหม่ หลวงประดิษฐมนูธรรมได้รับคำแนะนำให้เดินทางออกนอกประเทศ หลังจากยุบสภาแล้ว รัฐบาลของพระยามโนปกรณนิติชาคาได้ตราพระราชบัญญัติว่าด้วยคอมมิวนิสต์ออกประกาศใช้ การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองดังกล่าวมีผลทำให้หนังสือพิมพ์ได้รับความกระทบกระเทือนด้วย เพราะรัฐบาลได้มีคำสั่งไปยังหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ห้ามพิมพ์เอกสารซึ่งแสดงไปในทางการเมืองหรือนโยบายรัฐบาล หรือเหลื่อมไปในทางคอมมิวนิสต์ และเมื่อหนังสือพิมพ์เห็นว่าเอกสารใดที่สงสัยว่าจะอาจจะเป็นดังนั้น ให้นำเสนอให้รัฐบาลพิจารณาเสียก่อน มิฉะนั้นรัฐบาลอาจจะสั่งปิดโรงพิมพ์ทันที

การดำเนินงานของรัฐบาลของพระยามโนปกรณนิติชาคาคังกล่าวนี้ เป็นความพยายามในการจำกัดกลุ่มหัวก้าวหน้า โดยเฉพาะหลวงประดิษฐมนูธรรม ดังนั้น เมื่อ หลักเมือง ได้ลงบทความ "ส่งหลวงประดิษฐมนูธรรม"¹ ซึ่งมีความขัดแย้งกับฝ่ายอนุรักษนิยม ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเค้าโครงเศรษฐกิจว่าเป็นเค้าโครงที่ไม่อาจจะนำความเสียหายมาสู่ประเทศแต่อย่างใด พร้อมทั้งแสดงความชื่นชมในตัวของหลวงประดิษฐมนูธรรมอีกด้วย รัฐบาลจึงได้สั่งปิดหนังสือพิมพ์ หลักเมือง โดยการอ้างเหตุผลว่า หลักเมือง แสดงเจตนาว่านิยมโครงการของหลวงประดิษฐมนูธรรม ซึ่งเป็นการขัดกับนโยบายของรัฐบาล มีความผิด เขาลักษณะพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์

ภายหลังจาก หลักเมือง ได้รับอนุญาตให้เปิดดำเนินการได้ใหม่ หลักเมือง ได้แสดงความคิดเห็นว่า หนังสือพิมพ์มีหน้าที่โดยตรงที่จะแสดงความคิดเห็นทุกท่วงหรือส่งเสริมนโยบายของรัฐบาล และการที่หนังสือพิมพ์จะยอมรับการกระทำทุกอย่างของรัฐบาลนั้นย่อมจะทำให้หนังสือพิมพ์ขาดความเชื่อถือ หลักเมือง ได้กล่าวโจมตีหนังสือที่กระทำตัวเป็นพวก "ขอรับกระผม" ว่า ไม่ได้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติแต่อย่างใด²

¹"โสคิง" (นามแฝง), "ส่งหลวงประดิษฐมนูธรรม", หลักเมือง, 14 เมษายน

²"บทนำ", หลักเมือง, 20 เมษายน พ.ศ. 2476.

หนังสือพิมพ์ ไทยใหม่ ได้วิจารณ์การสั่งปิดหนังสือพิมพ์ของรัฐบาลชุดพระยามโน
ปกรณนิติธาดา เป็นนายกรัฐมนตรีว่า

"ในยุครัฐบาลใหม่นี้ (พระยามโน) ช่วงเวลา 1 เดือน
กับ 13 วัน มีหนังสือพิมพ์ถูกปิด 3 ฉบับ ในวันแรกที่รัฐบาล
ตั้ง ได้ปิดกรุงเทพฯวารสารศัพท พอรัฐบาลมีอายุได้ 13 วัน คือ
ในวันที่ 13 เมษายน ได้ปิดหลักเมือง ต่อมาเมื่อรัฐบาลมีอายุ
ได้ 1 เดือนกับ 13 วัน คือ 13 พฤษภาคม ก็ปิดประชาชาติ"

เมื่อพิจารณาจากบทความหรือข้อความที่รัฐบาลนำมาเป็นเหตุผลในการลงโทษ
หนังสือพิมพ์ เช่น "ทางการรัฐบาลเห็นว่า ทำให้ประชาชนคุณมันหรือเกลียดชังราชการ
แผ่นดิน..."² หรือ "บทประพันธ์นั้น ๆ เป็นเลี่ยนหนามแผ่นดิน"³ จะเห็นได้ชัดเจนว่า
ขอลงกล่าวหาของรัฐบาลสามารถตีความหมายได้อย่างกว้างขวางรวมทั้งการแสดงความคิด
เห็นขัดกับคณะรัฐบาลตามวิธีทางประชาธิปไตยในทางการ เมืองด้วย

ภายหลังจากที่พระยามโนปกรณนิติธาดาสั่งปิดสภาและองค์ใช้รัฐธรรมนูญบาง
มาตรา มีเหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญมากเกิดขึ้น คือ การลาออกของ "4 ทหารเสือ"
ไฉแก่ พระยาพลพลพยุหเสนา พระยาทรงสุรเดช พระยาฤทธิอาคเนย์ พระประศาสน์
พิทยายุทธ ได้ลาออกจากราชการตำแหน่งรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2476 มีผล
กระทบกระเทือนต่อหนังสือพิมพ์อย่างมาก ทั้งนี้ เพราะรัฐบาลได้ออกแถลงการณ์เกี่ยวกับ
เหตุการณ์ครั้งนี้อย่างสั้นเหมือนไม้ไซ่เรื่องสำคัญที่ประชาชนควรให้ความสนใจ ในขณะที่
หนังสือพิมพ์ต่าง ๆ พากันลงข่าวนี้กันอย่างครึกโครม เช่น ประชาชาติ ได้พาดหัวข่าวว่า

1 ไทยใหม่, 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2476

2 เรื่องเดียวกัน.

3 ไทยใหม่ 16 พฤษภาคม 2476 ได้กล่าวถึงข้อความที่รัฐบาลกล่าวหาว่าเป็น
เลี่ยนหนามแผ่นดินคือ "คณะรัฐบาลชุดนั้น ทำตามกฎหมายและลक्षणี่บาง 2-3 สั้น แล้ว
ไม่เห็นใครทำอะไรอีก ควรราษฎรจะระวัง เลือกลงแทนในคราวหน้าต่อไปให้จงดี..."

"หัวหน้าคณะราษฎร ขอลาออกจากรัฐบาล ในหลวงได้พิจารณาโผลาแคว้นแล้ว"¹
 นอกจากนี้ยังได้นำรูปถ่ายของพระยาพหลพลพยุหเสนาแต่งเครื่องแบบเต็มยศลงพิมพ์ใน
 ภาพของพระยาพหลพลพยุหเสนา ได้เขียนบรรยายไว้ว่า "ถ่ายไว้อาลัยเครื่องแบบ
 ทหาร" นอกจากนี้แล้ว ประชาชาติ ยังได้ลงบทความเรื่อง "ผู้ก่อกำเนิดประชาธิปไตย"²
 กระตุ้นให้ประชาชนสนใจชาวนี และเป็นส่วนหนึ่งที่กระตุ้นให้ประชาชนมีความแคลงใจ
 ในการลาออกของ "สี่ทหารเสือ" มาก เช่น ไทยใหม่ กล่าวถึงเหตุผลในการลาออก
 ครั้งนี้ว่า

"... หากจะเห็นคุณเห็น้อยจริง ก็มีการพักผ่อนได้ หรืออย่าง
 น้อยก็ให้สภาได้เปิดขึ้นใหม่แล้วจึงค่อยลาออกทั้งคู่ โดยเหตุ
 นี้ "ไทยใหม่" จึงสนใจในสาเหตุที่ว่าเนื่องแต่หาหน้
 ว่างานเห็นคุณเห็น้อยมามาก "ไทยใหม่" จึงเห็นไปว่า "ทั้ง
 นี้คงเป็นคำที่พดกันในการ การ แต่สวนที่มีใครพดกันในการ
 นั้น ก็น่าจะมีอะไรอยู่อีกบาง... ในข้อนี้ เกล็ดเม็ด ก็ว่า ถ้า
 มีสาเหตุอันใดนอกเหนือไปกว่าที่ทราบกันแล้วก็สมควรจะ
 แคลงให้ประชาชนทราบโดยไม่ปิดบังอำพราง..."³

บทความในหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ที่แสดงความอาลัยและเคลือบแคลงใจต่อการ
 ลาออกของ "สี่ทหารเสือ" ยังผลให้รัฐบาลเกรงว่าจะทำให้ประชาชนเสื่อมศรัทธา
 รัฐบาล คอยเหตุนี้รัฐบาลจึงได้ออกคำสั่งให้ถอนใบอนุญาตบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ ประชา
 ชาติ และ ไทยใหม่ โดยกล่าวหาว่าหนังสือพิมพ์ทั้ง 2 ฉบับ ลงบทความเป็นเสียด
 หนามแผ่นดิน มีเหตุผลอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน

การสั่งปิดหนังสือพิมพ์สมัยรัฐบาลพระยามโนปกรณ หนังสือพิมพ์หลักเมืองได้

¹ประชาชาติ, 14 มิถุนายน พ.ศ. 2476.

²ประชาชาติ, 16 มิถุนายน พ.ศ. 2476.

³อ้างใน "ผู้ก่อกำเนิดประชาธิปไตย", ประชาชาติ 16 มิถุนายน พ.ศ. 2476

กล่าวเตือนรัฐบาลว่า

"... การที่หนังสือพิมพ์ถูกปิดมอญ ๆ ก็เปรียบเสมือนโรงเรียนมีการประชุมลงโทษนักเรียนอยู่เสมอ เมื่อเช่นนั้นคนกลางย่อมเห็นว่าโรงเรียนนั้นมีขอบกพรองขึ้นบางไม่ให้นักเรียนก็ต้องเป็นครู..."¹

การลงโทษหนังสือพิมพ์ในสมัยระยามโนปกรณนิติชาคานั้น ปรากฏว่า มีหนังสือพิมพ์ถูกลงโทษถึง 27 ฉบับด้วยกัน² โดยไม่ปรากฏเลยว่าหนังสือพิมพ์ฉบับใดได้รับการผ่อนผันให้นำข่าวไปตรวจกองลงพิมพ์ แสดงให้เห็นว่า แมว่าในพระราชบัญญัติสมุดเอกสารและหนังสือพิมพ์ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2475 จะระบุให้มีการผ่อนผันแก่หนังสือพิมพ์ที่ถูกลงโทษ แต่รัฐบาลมิได้ปฏิบัติตามกฎหมายนี้เลย

เมื่อพันเอก พระยาฯ หลพลพยุหเสนา ได้ทำการรัฐประหารยึดอำนาจจากรัฐบาลของพระยามโนปกรณนิติชาคา เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 หนังสือพิมพ์ซึ่งเคยมีข้อขัดแย้งกับรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติชาคา ได้หันมาให้ความสนับสนุนการกระทำของคณะรัฐประหาร และต่อมาพระยาฯ หลพลพยุหเสนา ได้กล่าวถึงนโยบายของรัฐบาลใหม่ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหนังสือพิมพ์ว่า

"... ข้าพเจ้าจะให้สิทธิแก่หนังสือพิมพ์เต็มที่ ข้าพเจ้าไม่ชอบการให้อำนาจปิดปากกัน ถ้าวางจะปิดหนังสือพิมพ์ต่อไปก็จะมี การไต่สวนพิจารณาจนอุบายชัดเจนเสียก่อนว่าหนังสือพิมพ์ฉบับนั้นมีเจตนามุ่งร้ายต่อชาติเป็นแน่แท้ ข้าพเจ้าจะให้หนังสือพิมพ์ตีพิมพ์อย่างเต็มที่ ขอยุบายเดียวว่าให้มีคามยุติธรรมตรงไปตรงมา ข้าพเจ้านำใจเป็นนักกีฬาพอจะทนฟังคำติ

¹"वासप" (นามแฝง), "รัฐบาลกับหนังสือ" หลักเมือง, 2 มิถุนายน พ.ศ. 2476.

²ดูรายละเอียดใน ชาลี เอี่ยมกระสินธ์, เรื่องเดิม, หน้า 180-183.

ชมได้ แม่แต่ข้าพเจ้าเองจะถูก "คำ" จากหนังสือพิมพ์
 ข้าพเจ้าก็เต็มใจฟัง , แต่ขอให้มีเหตุผลทุกเงื่อนไข เป็นประ-
 โยชน ไม่ใช่แถลงกลางเสียคดีใส่ร้าย สัจใจที่เป็นคำเตือน
 ซึ่งเห็นเป็นประโยชน์แก่ชาติแล้ว ขอให้กล่าวออกมาเถิด
 ข้าพเจ้าขอกล่าวซ้ำอีกครั้งหนึ่งว่า , ข้าพเจ้าไม่นิยมใช้อำนาจ
 ถ้าวาจะใคร่มีการปิดหนังสือพิมพ์กันต่อไป ก็ไม่ใช่เพื่อปิดปาก
 แต่จะปิดกั้นความยุติธรรม..."¹

แม้ว่า พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา จะแสดงทัศนคติที่จะให้หนังสือมืออิสระ
 เสรีเพิ่มขึ้นมากกว่าเดิม แต่เหตุการณ์ทางการเมืองในระยะต่อมาทำให้พันเอกพระยา
 พหลพลพยุหเสนาไม่สามารถดำรงความตั้งใจนี้ไปได้ตลอด ทั้งนี้มีสาเหตุสืบเนื่องมาจาก
 การต่อสู้ทางการเมืองระหว่างกลุ่มอนุรักษนิยมและกลุ่มหัวก้าวหน้า ถึงแม้ว่าพระยามโน
 ปกรณนิติธาดาจะหมดอำนาจไปแล้ว แต่คณะราษฎรก็ยังคงมีความสงสัยว่าฝ่ายอนุรักษนิยม
 ยังพยายามดำเนินการเพื่อกอบกู้อำนาจคืน และวิธีการที่จะใช้ในการนี้ก็คือการใช้สื่อ
 มวลชนเป็นเครื่องมือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือพิมพ์ในเครือสยามฟรีเพรส ใต้แก
 กรุงเทพฯ ฯ เติลเมด และเสรีภาพ เพราะนอกจากกรมพระคลังข้างที่จะให้ความสนับ
 สนุนแล้ว ผู้จัดการบริษัทสยามฟรีเพรส คือ นาวาเอก พระยาศราภยพิพัฒน์ ยังเคยเป็น
 นายทหารคนสนิทของกรมพระนครสวรรค์วรพินิต อีกทั้งหนังสือพิมพ์ในเครือบริษัทสยาม
 ฟรีเพรส ใต้แสดงความคิดเห็นขัดแย้งกับรัฐบาลในระบบใหม่อยู่เสมอ นอกจากนี้
 หนังสือพิมพ์ กรุงเทพฯ เติลเมด เป็นหนังสือพิมพ์ที่ได้รับความนิยมจากประชาชนมาก จึง
 ทำให้รัฐบาลหาทางควบคุม กรุงเทพฯ เติลเมด เช่น เคยส่งพระยาราชวังสัน รัฐมนตรี
 วาการกลาโหมมาเจรจาเสนอเงินแก่ กรุงเทพฯ เติลเมด เปลี่ยนแนวและวิธีการวิจารณ์
 รัฐบาล แต่บรรณาธิการคือ นายหลุยส์ คีร์วัต และผู้จัดการบริษัทสยามฟรีเพรส คือ นาวา
 เอก พระยาศราภยพิพัฒน์ ปฏิเสธขอเสนอนั้น ต่อมานายพันโทหลวงพิบูลสงคราม และ

¹เสรีภาพ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2476

และนาวาโทหลวงศุภะลาศัย ได้ส่งจดหมายชี้แจงให้นาวาเอกพระยาตราภักดิ์พิชิต ให้
ลดเลิกการประมุขวางแผนต่อต้านรัฐบาล ทำให้ความขัดแย้งระหว่างคณะราษฎรและ
บุคคลในบริษัทในเครือสยามฟรีเพรส ทวีความรุนแรงขึ้น หลังจากนั้นกองโฆษณาการก็ได้
ขอตรวจข่าวหนังสือพิมพ์ในเครือบริษัทสยามฟรีเพรสทั้ง 3 ฉบับ โทษให้เหตุผลว่า

"... บางกอกเดลิเมล์, กรุงเทพฯ เดลิเมล์, เสรีภาพ,
ได้แสดงเจตนารายงใจยุยงใหญ่คนไทยและต่างประเทศ
เสียความเชื่อถือในรัฐบาลนี้แต่ตนมา... นอกจากนั้นยัง
ใส่ถ้อยคำคำนวณแกล้งกันและคิดถ้อยคำที่รัฐบาลโสมนัส
ในคิดเขียนหรือถึงขอความที่ควรเขียนและเรียบเรียง
โดยวิธีที่แลเห็นใจผู้ความีเจตนาราย... เจาหน้าที่ของรัฐ
บาลคือเสียเจาหน้าที่ของคณะนี้มาร้องขอให้ท่านเป็นคน
รักชาติ และอย่าให้ทำการอันใดที่จะเป็นเหตุให้เมืองไทย
ไคร่บภัยจากต่างประเทศ คำร้องนี้ไม่มีผล คงกระทำตาม
เดิม รัฐบาลจึงกระทำอย่างละมุนละม่อมคือขอตรวจข่าว!"

ในกรณีนี้ กรุงเทพฯ เดลิเมล์ ได้แถลงการณ์แกขอกล่าวหาของรัฐบาลว่า

"... เรามีความประสงค์แต่เป็นฝ่ายค้านเท่านั้น เพื่อประ
โยชน์แก่ชาติบ้านเมือง เพราะรัฐบาลที่ไม่มีฝ่ายค้านทุกทวง
นั้นยอมเป็นรัฐบาลที่ดีไม่ได้ และรัฐบาลที่ดียอมพอใจที่จะฟัง
คำตำหนิติเตียน ดังที่เจ้าคุณนายกรัฐมนตรีได้สัญญาจะออก
มาให้ทราบในวันแรก ๆ แห่งการยุบอำนาจ แม้ในคำ
แถลงการณ์ของกองโฆษณาเองก็กล่าววว่ารัฐบาลยินดีฟังคำ
ติเตียนทุกทวงทุกขอ แต่ครั้นเราทักทวงในพฤติการณ์บาง
อย่างของรัฐบาลก็กลับหาว่าเป็นคำเจตนาราย คำติเตียน
ทุกทวงประการใดเล่าจึงจะทำให้เป็นการเสาะเพราะใส่

¹ "แถลงการณ์กองโฆษณาการ", เสรีภาพ, 4 สิงหาคม พ.ศ. 2476

เพราะจุดแห่งการเขียนก็มีอยู่แล้วว่าจะต้องทำหนักกัน แต่ถ้ามายานูญมือปทานอยแล้วก็อาจจะแปลความเหมาเอาว่า เรามุ่งรายได้..."¹

ถึงแม้กรุงเทพฯ เคลิเมล จะมีความรู้สึกว้าวนว้างใช้อ่านบ้างโดยมิชอบธรรมในการเพ่งเล็งเฉพาะหนังสือพิมพ์ในเครือของบริษัทสยามฟรีเพรส แต่คณะหนังสือพิมพ์ของบริษัทสยามฟรีเพรส ก็ยังคงปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐบาลโดยการส่งเรื่องที่จะลงพิมพ์ไปให้เจ้าหน้าที่กระทรวงมหาดไทยตรวจขาวทอไป "จนถึงกาลอันสมควร กว่าจะพ้นเขตต์ที่เสียงลือออกสู่ลว่าเราเป็นโยมขายเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาล"² ต่อมาในวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2476 พระยาเพชรพิไลยศรีสวัสดิ์ ผู้ทำการแทนสมุหพระนครบาล ได้ส่งหนังสือราชการมายังบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์บางกอกเคลิเมล ถึงความตอนหนึ่งว่า

"ควมบทนาในหนังสือพิมพ์ของท่านฉบับวันเสาร์ที่ 5 เดือนนี้เป็นบทประพันธ์อันขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน เฉพาะอย่างยิ่งในตอนที่ว่า "We say frankly it is a lie"

โดยที่รัฐบาลนี้ถือนโยบายคำเนนการโดยลมนุลมอม และไม่มีควมปรารถนาที่จะคำเนนการรุนแรงในที่นี้ จึงให้โอกาสให้ท่านถอนบททนาที่วานั้นเสีย และขอขมาในการที่โคลงพิมพ์บททนามันไป

ถาคุณไม่ถอนบททนาของท่าน และไม่ขอขมาให้เป็นที่พอใจแก่ข้าพเจาในหนังสือพิมพ์ของท่านภายในเวลา 24 ชั่วโมง ภายจากเวลาที่ท่านได้รับหนังสือนี้แล้ว ข้าพเจาจะใช้อ่านวจุึ่งพระราชบัญญัติสมุคเอกสารและหนังสือพิมพ์บัญญัติไว้ให้..."³

¹ กรุงเทพฯ เคลิเมล, 4 สิงหาคม พ.ศ. 2476

² "ใครเจคนารายกันแน", (บทนำ), กรุงเทพฯ เคลิเมล 5 สิงหาคม 2476.

³ กรุงเทพฯ เคลิเมล, 9 สิงหาคม พ.ศ. 2476.

การที่พระยาเพชรพิไลยศรีสวัสดิ์ ผู้ทำการแทนสมุหพระนครบาล ส่งหนังสือ
ราชการมาให้บรรณาธิการหนังสือพิมพ์บางกอกเดลิเมล์ตอนบทความ, ขอมาต่อผู้ทำการ
แทนสมุหพระนครบาล โดยเฉพาะในข้อความที่ว่า "ให้เป็นทีพอใจแก่ข้าพเจ้า" มิฉะนั้น
จะใช้อำนาจปิดหนังสือพิมพ์บางกอกเดลิเมล์ จะเป็นวิธีการที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐบาลใช้กฎ
หมายขมขู่ของโทษราษฎร ถึงแม้ว่าบรรณาธิการหนังสือพิมพ์บางกอกเดลิเมล์ได้ขอมาต่อ
พระยาเพชรพิไลยศรีสวัสดิ์ ดังมีข้อความตอนหนึ่งว่า

"บรรณาธิการ Bangkok Daily Mail มีความ
เสียใจที่เกิดคราวจวบเป็นแผนกกับเกิดความรู้สึกเป็นอันหนัก
โดยเรื่องที่ใครเลือกถ้อยคำออกให้อ่านเรียกไควาไม่เหมาะ
เหม็งกับการตีโผล่มาชี้ในหน้าของ Bangkok Daily
Mail เมื่อวันเสาร์ที่แล้วมานี้... ในเมื่อใดมาตริกครอง
ท่านองความในพยุภูษนะความหมายแห่งคำแล้ว มีความเต็ม
คูนยืนค้ำขู่ขะมาที่ไคมั่งเกิดเหตุการณอันเป็นเหตุให้เชื่อว่า
ถ้อยคำที่หยิบยกมาใช้นั้นเหมาะแก่คราวจวบเป็นที่จะตองไซ
แล้ว"¹

เมื่อพระยาเพชรพิไลยศรีสวัสดิ์ ได้รับความขอขมาจากบรรณาธิการบางกอก
เดลิเมล์ ในลักษณะดังนี้ พระยาเพชรพิไลยศรีสวัสดิ์ จึงได้สั่งถอนใบอนุญาตการเป็น
บรรณาธิการหนังสือพิมพ์บางกอกเดลิเมล์โดยไม่มีกำหนด ดังสำเนาคำสั่งผู้ทำการแทน
สมุหพระนครบาล ตอนหนึ่งว่า

"... หังคำขู่ขะมาซึ่งลุดพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ของท่านฉบับวัน
ที่ 7 เดือนนี้ไคไม่เป็นทีพอใจแก่ข้าพเจ้า
อาศัยอำนาจในมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติสมุดเอก
สารและหนังสือพิมพ์ พ.ศ. 2470 จึงถอนใบอนุญาตเป็น

¹ เรื่องเดียวกัน.

บรรณาธิการหนังสือพิมพ์บางกอกเดลินิวส์ของท่านตั้งแต่บัดนี้
จนกว่าจะโศกสงอนุญาติต่อไป..."¹

การสั่งปิดหนังสือพิมพ์บางกอกเดลินิวส์ครั้งนี้ นับเป็นประวัติการณ์ครั้งแรกที่มี
หนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษในเมืองไทยถูกปิด กรุงเทพฯเดลินิวส์ ได้แสดงความคิดเห็น
เกี่ยวกับการปิดหนังสือพิมพ์ในครั้งนี้ว่า

"... การรื้อถอนใบอนุญาตบรรณาธิการหรือปิดโรงพิมพ์เป็นวิธี
ลงโทษแก่หนังสือพิมพ์อย่างหนัก เพราะในระหว่างที่หนังสือ
พิมพ์ถูกห้ามมิให้จำหน่ายนั้น เจ้าของหนังสือพิมพ์ไม่มีรายได้
คุณมีแต่รายจ่ายอย่างเดียว และมีหนังสือพิมพ์ในเมืองไทย
น้อยฉบับที่จะทนทานการขาดทุนเช่นนี้เป็นเวลากว่าเดือน
การลงโทษราษฎรเช่นนี้แท้จริงเป็นหน้าที่ของศาลหลวง ไม่
ใช่หน้าที่ของฝ่ายบริหาร เพราะศาลหลวงเท่านั้นที่จะพิ-
จารณาความผิดของราษฎรได้โดยยุติธรรม..."

ถ้าเจ้าหน้าที่บริหารถือเอาอำนาจถอนใบอนุญาตบรรณา
ธิการ และอำนาจปิดโรงพิมพ์เป็นเครื่องมือลงโทษหนังสือ-
พิมพ์ดังที่แลมาแล้ว ก็ตอมนับว่าเป็นการปฏิบัติผิดกับความ
ประสงค์ของพระราชาธิบดี..."²

นอกจากนี้ กรุงเทพฯ เดลินิวส์ ได้แสดงความคิดเห็นว่า ตำแหน่งสมุหพระ-
นครบาล มิใช่ตำแหน่งทางการเมือง แต่เป็นข้าราชการประจำ แต่การปฏิบัติงานของ
ผู้ทำหน้าที่สมุหพระนครบาลดูเหมือนจะเป็นเครื่องมือของรัฐบาล ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

"... เจ้าหน้าที่ที่ใคร่บรองโดยเปิดเผยว่า ถ้ารวินิจฉัยว่าจะ
ให้หนังสือพิมพ์ปิดหรือเปิดนั้น ไม่ใช่อยู่ที่ผู้ทำการแทนสมุห-

¹ "สั่งปิดเดลินิวส์", เรื่องเดียวกัน.

² เรื่องเดียวกัน.

พระนครบาล แท้จริงอยู่กับหัวหน้ารัฐบาล ในวังปารสีกา
สวนดุสิต การแทนสมุหพระนครบาล เป็นแต่เพียงคำเนิการ
ตามคำสั่ง เท่านั้น...¹

เมื่อข้าราชการประจำตกอยู่ที่อิทธิพลของนักการเมือง ละนั้น อำนาจการควบคุมหนังสือพิมพ์ขึ้นอยู่กับนักการเมืองด้วย จึงไม่มีหลักประกันใด ๆ ว่าผู้ใช้อำนาจนั้น ๆ จะไม่คิดถึงประโยชน์ของคณะของตนก่อนสิ่งอื่น ๆ ผู้ที่ทำหน้าที่ควบคุมหนังสือพิมพ์ควรจะเป็นผู้ที่เพ่งเล็งถึงประโยชน์ของชาคบ้านเมืองโดยแท้จริง ไม่ควรตกเป็นเครื่องมือของคณะรัฐบาล เพราะ "คณะรัฐบาลเป็นเพียงคณะการเมืองคณะหนึ่งที่เขาถือบังเหียนการปกครองชั่วคราว ส่วนบ้านเมืองไม่ใช่เป็นของชนคณะใดคณะหนึ่ง..."²

การที่รัฐบาลพยายามเข้าควบคุมหนังสือพิมพ์รัฐบาลถือว่าเป็นฝ่ายค้านหรือเป็นศัตรูของรัฐบาลเป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลต้องการรวมอำนาจไว้ในหมู่คณะของตนเพียงฝ่ายเดียว โดยให้ข้าราชการประจำเป็นเครื่องมือ ในขณะที่เดียวกันมีบุคคลหลายกลุ่มที่ไม่พอใจการดำเนินงานของรัฐบาล บุคคลกลุ่มนี้ไ้รวมตัวเข้าเพื่อทำการยึดอำนาจจากรัฐบาลในรูปของการกบฏ นำโดยพระองค์เจ้าบวรเดช อธิบดีเสนาบดีกระทรวงกลาโหม วิกฤตการณ์ทางการเมืองครั้งนี้มีผลทำให้รัฐบาลต้องเข้าควบคุมหนังสือพิมพ์อย่างเข้มงวดอีกครั้งหนึ่ง อาศัยกฎอัยการศึกออกคำสั่งให้หนังสือพิมพ์ทุกฉบับหัวราชอำนาจจักรนำตนฉบับอื่นเกี่ยวกับชาวสารการ เมืองไปให้กรมโฆษณาการตรวจกรองพิมพ์ ซึ่งหนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่ได้ให้ความร่วมมือกับรัฐบาลเป็นอย่างดี ทั้งในการส่งข่าวให้ตรวจและกำลงพิมพ์เรื่องราว แลลงการณ์ ของรัฐบาล ซึ่งมีส่วนช่วยให้ประชาชนมีความเห็นคล้อยตามว่าฝ่ายพระองค์เจ้าบวรเดช เป็นกบฏ ปฏิบัติการผิดกฎหมายบ้านเมือง และมี

¹ "สายกลาง" (นามแฝง), "พระราชบัญญัติสมุดเอกสาร กรุงเทพฯ เคลิเบล

18 สิงหาคม พ.ศ. 2476

² เรื่องเดียวกัน.

มีความเชื่อมั่นว่าฝ่ายรัฐบาลเป็นฝ่ายถูกต้องตามหลักนิติธรรม

ภายหลังการปราบปรามกบฏวรวรเดชสงมลงแล้ว รัฐบาลได้จัดตั้งศาลพิเศษขึ้น เพื่อเป็นเครื่องมือที่รัฐบาลใช้ปราบปรามผู้ที่รัฐบาลสงสัยว่าจะนิยมระบอบเก่า และมีพฤติกรรมเป็นศัตรูกับรัฐบาล นักหนังสือพิมพ์สังกัด กรุงเทพฯเดลีเมล คือ หลุย ทีวีวัค เทอญ มหาเปารยะ ชะออน อ่ำพล และนาวาเอกพระยาศรารักษ์พิพัฒน์ ได้ถูกรัฐบาลจับกุมไปไต่สวน และตั้งข้อสงสัยว่ามีการเกี่ยวข้องกับพวกกบฏ และต่อมาศาลพิเศษได้ตัดสินพระยาศรารักษ์พิพัฒน์ และหลุย ทีวีวัค เป็นกบฏทอราชอาณาจักร มีโทษถึงประหารชีวิต แต่ไต่รับลดหย่อนผ่อนโทษเหลือเพียงจำคุกตลอดชีวิต หนังสือพิมพ์กรุงเทพฯเดลีเมล ถูกปิดโดยไม่มีกำหนดเมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476¹

ต่อมารัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. 2476 ขึ้นเพื่อจำกัดเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ให้เข้มงวดยิ่งขึ้น โดยระบุไว้ในมาตรา 18 และ 24 กำหนดให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานการพิมพ์ในการแต่งตั้งถอดถอนใบอนุญาตโดยมีกำหนดหรือไม่มีกำหนดก็ได้ ในกรณีที่ลงบทความที่รัฐบาลเห็นว่า เป็นปรักภัย กับรัฐบาลต่างประเทศที่มีพระราชไมตรีกับประเทศไทยหรือในกรณีที่กระทบชั้นนั้น ๆ อาจทำให้เกิดผลร้ายต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน² นอกจากสาระสำคัญใน 2 มาตรานี้ พระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. 2476 ยังได้กำหนดคุณสมบัติของผู้นี้จะดำรงตำแหน่งบรรณาธิการว่าจะต้องสำเร็จชั้นมัธยมวิบริณหรือมีเงินนั้นต้องผ่านการทดสอบจากคณะกรรมการซึ่งคณะรัฐบาลแต่งตั้งขึ้น และโรงพิมพ์จะต้องหาคนขออนุญาตเป็นผู้พิมพ์โฆษณาสำหรับแผ่นพิมพ์ทุก ๆ แผ่นด้วย³

¹นาวาเอก พระยาศรารักษ์พิพัฒน์, เรื่องเดิม, หน้า 16.

²พริกมัย เอี่ยมธรรม, เรื่องเดิม, หน้า 67.

³เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

ในการที่รัฐบาลเข้าควบคุมปากเสียงหนังสือพิมพ์ที่เป็นฝ่ายคัดค้านรัฐบาลนี้ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชบัญญัติมายังรัฐบาลก่อน เวลาที่โคตรงสละพระราชสมบัติ มีข้อความดังนี้ คือ

"ก. ให้เสรีภาพในการพูด, การเขียน, การโฆษณาจริงๆ" ความที่เป็นมาแล้ว หนังสือพิมพ์ที่พอจะอะไรไม่เป็นที่พอใจ รัฐบาลก็ถูกปิด และหนังสือพิมพ์ ที่คัดค้านนโยบายของรัฐบาล ต้องล้มเลิก เช่น หนังสือพิมพ์เคลิเมลเป็นต้น, พอไปขอให้ อนุญาตให้ออกความเห็นใดๆจริงๆ จะถูกปิดคุกคามเมื่อยังให้ เกิดการจลาจลอย่างชั้ๆ เท่านั้น เมื่อครั้งก่อนมีรัฐธรรมนูญ หนังสือมีเสรีภาพกว่าเดี๋ยวนี้เป็นอันมาก ขอให้เลิกการจับกุมราษฎร โดยหาว่า "กล่าวร้ายรัฐบาล" เวลานี้ต้องระวังปากคอกันเต็มที่ โดยกลัวสิ่งที่เรียกกันว่า "โทษฐาน"¹

คณะรัฐบาลซึ่งมีนายพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี ได้สนองพระราชบัญญัติในข้อนี้ว่า

"ก. ให้เสรีภาพในการพูด, การเขียน, การโฆษณาจริงๆ" ข้อนี้รัฐบาลรับรองได้แน่ เพราะได้มีพระราชบัญญัติการพิมพ์ใหม่ เปิดโอกาสให้มีการออกหนังสือพิมพ์ขึ้นงานการพิมพ์ โดยอย่างเต็มที่ เป็นการเพิ่มสิทธิยิ่งกว่าพระราชบัญญัติเดิม ตามที่ทรงยกตัวอย่างหนังสือพิมพ์เคลิเมลนั้น หนังสือพิมพ์เคลิเมลโดยบังเอิญเกิดการจลาจลอย่างชั้ซึ่งต้องถูกปิด การออกหนังสือพิมพ์ได้วินิจัยตามคำสั่งพนักงานการพิมพ์ และ จะทรงเห็นได้ว่า ตัวการสำคัญในหนังสือพิมพ์เคลิเมล เช่น นายหลุย คีรีวัต และพระยาศราภย์พิพัฒน์ (เลื่อน ศราภย์วา-

¹ นาวาเอก พระยาศราภย์พิพัฒน์, เรื่องเดิม, หน้า 17.

นี้ช ,) ใดเป็นกบฏอย่างชัด ๆ นอกจากนี้มีพระราชบัญญัติ
ใหม่แล้ว รัฐบาลมีใคปิดหนังสือพิมพ์ใด ๆ และรัฐบาลของ
ระมัตระวังในการที่จะสอดส่องมีใหนังสือพิมพ์ไซเสรีภาพ
ใกฎรกลาวหากระหบทระเทือนถึงพระองคคั้งที่เป็นมาแล้ว
ก็ใคจัดการปิดหรือส่องรองฐานกระทำผิด อนึ่ง ในเรื่อง
กฎรกลาวคิมตามธรรมคางซึ่งไม่เป็นการผิดกฎหมายอาชญา
แล้ว ก็ไม่ทำการจับกุม นอกจากจะเป็นการกระทำผิดกฎ
หมายอาชญา ซึ่งตองกลาววาไปตามกระมัตเมือง"¹

จากมันทีกตอมพระราชมัตทีกของรัฐบาลนั้น รัฐบาลก็ยังคงยืนยันที่จะดำเนินการ
ไปตามที่รัฐบาลใคกระทำมาแล้ว พรอมกันนั้นรัฐบาลมีความเห็นวาสิ่งที่รัฐบาลใคกระทำ
ไปแล้วเป็นการกระทำที่ถูกต้อง

เมื่อพิจารณาจากบทความที่ลงพิมพ์ ในหนังสือพิมพ์ กรุงเทพฯเดลิเมล์เท่าที่หา
อ่านใคในหอสมุดแห่งชาติ และจากการสนทนากับนักหนังสือพิมพ์อาวุโสบางท่านจะเห็นใค
วา กรุงเทพฯเดลิเมล์ เป็นหนังสือพิมพ์ที่สนับสนุนการปกครองใระบบประชาธิปไตย
อยู่เช่นกัน แต่การที่กรุงเทพฯเดลิเมล์ มักคักคานคณะราษฎรใระยะหลังๆ เป็นเพราะ
ไม่เห็นควยกับนโยบายหรือการกระทำบางอย่างของคณะราษฎรมากกว่าที่จะเป็นเพราะ
ไม่สนับสนุนระบอบประชาธิปไตย² โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาจากแนวความคิดของนาวา
เอก พระยาศราภยพิพัฒ ผู้จัดการบริษัทสยามฟรีเพรส ถึงแมวาจะเป็นข้าราชการใ
ระบอบเก่าและจำเป็นตองถูกออกจากราชการ เพราะการเปลี่ยนแปลงการปกครอง
พ.ศ. 2475 แต่ท่านก็เป็นผู้ที่นิยมชมชอบระบอบประชาธิปไตย ท่านใคเขียนหนังสือเรื่อง
"ชีวิตของประเทศ" เป็นบทความที่ลงพิมพ์ ในหนังสือพิมพ์ไทยใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2475
ก่อนหนากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ก็เป็นหลักฐานยืนยันความนิยมใระบอบการปก
ครองแบบประชาธิปไตยของท่าน คึงมีข้อความตอนหนึ่งวา

¹เรื่องเดียวกัน, หน้า 18-9.

²ฟรีกริมย์ เอี่ยมธรรม, เรื่องเดิม, หน้า 63-4.

"... ถ้าเหตุการณ์ บกพร่องปรากฏเปิดเผยขึ้นในขณะใด หรือมีข้อความตักใจสงสัยในกิจการอย่างใดจะเป็นส่วนใด ส่วนเสียของมูลเมืองก็ตาม รัฐบาลจะต้องถูกไต่ถามที่สภาสามัญ และจากกระทรวงก็จะต้องดูแลให้เขาทราบโดย บิดบังมิได้ นี่เป็นการสำคัญอย่างหนึ่งที่พลเมืองอังกฤษได้รับอิสรภาพที่ดีที่สุดในโลก..."¹

ข้อความนี้เป็นอรรถโดยปริยายที่แสดงว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยดี แต่ถาออกมาตรง ๆ ในขณะนั้นว่า เราควรมีรัฐธรรมนูญกันากแล้วว่าจะนำความเดือดร้อนไปให้แก่มรณาธิการไทยใหม่ขณะนั้น ถึงแม้ว่าผู้เขียน "ชีวิตของประเทศ" จะเขียนเพียงแค่นี้ พระยามานวราชเสวี (ปลอคน สงขลา) อธิบดีกรมอัยการในสมัยนั้นได้ถวายความเห็นแก่สมเด็จพระนครสวรรค์พินิต เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยว่าให้ทำการฟ้องร้องหนังสือพิมพ์ไทยใหม่ แก่สมเด็จพระนครสวรรค์พินิตทรงมีพระดำริเห็นว่าข้อความในหนังสือพิมพ์ดังกล่าวเป็นการแสดงความคิดเห็นอย่างบริสุทธิ์ใจและตำหนิตำชมตามความเป็นจริง เรื่องจึงมิได้เป็นคดีขึ้น จะเห็นได้ว่าในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นของหนังสือพิมพ์ยังมีพระทัยกว้างที่จะยอมรับความคิดเห็นที่ขัดต่อระบอบการปกครองในขณะนั้นโดยมิได้สั่งปิดหนังสือพิมพ์ที่รัฐบาลของคณะราษฎรได้กระทำภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง ทั้ง ๆ ที่ขณะนั้นอำนาจของฝ่ายปกครองมีอำนาจเต็มที่ที่จะกระทำได้โดยมิต้องคำนึงถึงความยุติธรรมหรือสิ่งใดทั้งสิ้น ฉะนั้นข้อความในพระราชบันทึกตอนหนึ่งที่ว่า "เมื่อครั้งก่อนมีรัฐธรรมนูญหนังสือพิมพ์มีเสรีภาพกว่าเดี๋ยวนี้เป็นอันมาก..."² จึงเป็นความจริงอย่างไม่มีข้อสงสัย และผู้ที่นิยมชมชอบระบอบประชาธิปไตย แท้มิได้เป็นพรรคพวกของคณะราษฎรจึงต้องตกเป็นฝ่ายศัตรูที่คณะราษฎรใช้อำนาจกฎหมายที่มีบัญญัติขึ้นเป็น

¹ "ชีวิตของประเทศ" อ่างโนนาวาเอกพระยาศรภักย์พิพัฒน์, เรื่องเดิม, หน้า ๑.

² ชาติ เอี่ยมกระสุนธุ์, เรื่องเดิม, หน้า 61.

เครื่องมือในการกำจัดศัตรูทางการเมืองส่งเข้าไป "เสวยตราง" เหมือนดังพระคำรัส
ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่มียศนาวาเอกพระยาสุรารักษ์พิพัฒน์เมื่อคราวที่
นาวาเอกพระยาสุรารักษ์พิพัฒน์เดินทางไปเฝ้าที่มณฑลว่า "ระใจหรือยังที่บุชาประชาธิปไตย
จนต้องเสวยตราง"¹

การจำกัดเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ภายหลังการยึดอำนาจของนายพันเอกพระยา
พลพลพยุหเสนาได้กระทำกันอย่างกว้างขวาง นับตั้งแต่ช่วงระยะเวลาที่ยึดอำนาจใน
วันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 จนถึงพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละ
ราชสมบัติมีหนังสือพิมพ์ถูกลงโทษถอนใบอนุญาตการ เป็นเจ้าของบรรณาธิการหนังสือพิมพ์
ถึง 20 ราย ยังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้²

1. คำสั่งที่ 13/2476 วันที่ 8 สิงหาคม 2476 ถึงมิสเตอร์ชาลส์-
เอคาของบรรณาธิการหนังสือพิมพ์บางกอกเดลิเมล์ มีความผิดถอนบหน้าและขมาภายใน
24 ชั่วโมง คำขมาไม่เป็นที่พอใจของพระยาเพชรพิไลยศศรีสวัสดิ์ ผู้รักษาการแทนสมุห
พระนครบาล อาศัยมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติสมุดเอกสารและหนังสือพิมพ์ พ.ศ.
2476 จึงสั่งถอนใบอนุญาต ต่อมาคืนใบอนุญาตเมื่อวันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2476

2. คำสั่งที่ 14/2476 วันที่ 8 สิงหาคม 2476 ถึงกรรมการบริษัท
สยามฟรีเพรส จำกัด เจ้าของหนังสือพิมพ์บางกอกเดลิเมล์ มีความผิดถอนบหน้าและ
ขมาภายใน 24 ชั่วโมง ไม่เป็นที่พอใจ อาศัย ม.19 จึงสั่งถอนใบอนุญาตจนกว่าจะ
คืนใบอนุญาต คืนใบอนุญาตเมื่อ 21 สิงหาคม 2476

¹ นาวาเอกพระยาสุรารักษ์พิพัฒน์, เรื่องเดิม, หน้า ๖

² หลักฐานประกอบบันทึกของรัฐบาล เรื่อง ถอนใบอนุญาตเป็นเจ้าของ
บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ พ.ศ. 2476-2477 ในข้อสี่ เอี่ยมกระสุน, เรื่องเดิม
หน้า 184-91.

3. คำสั่งที่ 15/2476 วันที่ 10 ตุลาคม 2476 ถึงนายทองอยู่ สุกออมสิน เจ้าของหนังสือพิมพ์ไทยเมือง มีความผิดลงเรื่องคดีเกี่ยวกับการกระทำของทหาร อาศัย ม. 19 จึงถอนใบอนุญาตมีกำหนด 3 วัน

4. คำสั่งที่ 16/2476 วันที่ 10 ตุลาคม 2476 ถึงนายจรัส วงศ์โรจน์ บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ไทยเมือง มีความผิดลงเรื่องคดีเกี่ยวกับการกระทำของทหาร อาศัย ม. 19 จึงถอนใบอนุญาตมีกำหนด 3 วัน

5. คำสั่งที่ 17/2476 วันที่ 14 ตุลาคม 2476 ถึงนายโคตรขุน เลาชูเชียง เจ้าของและบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ตงฮัวมิงป้อ มีความผิดไม่ส่งข้อความให้กองโฆษณาตรวจนับว่าชักคำสั่งรัฐบาล อาศัย ม. 19 จึงถอนใบอนุญาตไม่มีกำหนด คืนใบอนุญาตเมื่อ 7 มิถุนายน 2476

6. คำสั่งที่ 18/2476 วันที่ 14 ตุลาคม 2476 ถึงนายทองอยู่ สุกออมสิน เจ้าของหนังสือพิมพ์ไทยเมือง มีความผิดลงข้อความในตอนที่กองการโฆษณาห้ามลง นับว่าฝ่าฝืนคำสั่ง อาศัย ม. 19 จึงถอนใบอนุญาตไม่มีกำหนด

7. คำสั่งที่ 19/2476 ถึงนายจรัส วงศ์โรจน์ บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ไทยเมือง มีความผิดลงข้อความในตอนที่กองการโฆษณาห้ามลง นับว่าฝ่าฝืนคำสั่ง อาศัย ม. 19 จึงถอนใบอนุญาตไม่มีกำหนด

8. คำสั่งที่ 20/2476 วันที่ 17 ตุลาคม 2476 ถึงนายน้อม กันแคนภัย เจ้าของหนังสือพิมพ์ความเห็นราษฎร มีความผิดไม่ส่งตนฉบับข่าวสารการเมืองให้กองการโฆษณาตรวจตามคำสั่งรัฐบาล ไม่มีกำหนดคืนใบอนุญาตเมื่อ 22 พฤศจิกายน 2476

9. คำสั่งที่ 21/2476 วันที่ 17 ตุลาคม 2476 ถึง ร.อ.ชวง สุระเสวก บรรณาธิการความเห็นราษฎร มีความผิดไม่ส่งตนฉบับข่าวสารการเมืองให้กองการโฆษณาตรวจตามคำสั่งของรัฐบาล ไม่มีกำหนดคืนใบอนุญาตเมื่อ 22 พฤศจิกายน 2476

10. คำสั่งที่ 22/2476 วันที่ 18 ตุลาคม 2476 ถึงกรรมการบริษัท สยามฟรีเพรส จำกัด เจ้าของหนังสือพิมพ์กรุงเทพฯ เคล็ดเมล มีความผิดไม่ส่งรูปถ่ายให้กองการโฆษณาตรวจก่อนนำลง ไม่มีกำหนด

11. คำสั่งที่ 23/2476 วันที่ 18 ตุลาคม 2476 ถึง ม.ด. ฉอาน อิศรศักดิ์ บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ กรุงเทพฯ เคล็ดเมล มีความผิดไม่ส่งรูปถ่ายให้กองการโฆษณาตรวจก่อนนำลงพิมพ์ ไม่มีกำหนด

12. คำสั่งที่ 24/2476 วันที่ 18 ตุลาคม 2476 ถึงกรรมการบริษัท สยามฟรีเพรส จำกัด เจ้าของหนังสือพิมพ์เสรีภาพ มีความผิดไม่ส่งรูปถ่ายให้กองการโฆษณาตรวจก่อนนำลง ไม่มีกำหนด คืนใบอนุญาต 20 ตุลาคม 2476

13. คำสั่งที่ 25/2476 วันที่ 18 ตุลาคม 2476 ถึงนายสมุห์ ศรีไช บรรณาธิการหนังสือพิมพ์เสรีภาพ มีความผิดไม่ส่งรูปถ่ายให้กองการโฆษณาตรวจก่อนลงพิมพ์ ไม่มีกำหนด คืนใบอนุญาต 20 ตุลาคม 2476

14. คำสั่งที่ 26/2476 วันที่ 18 ตุลาคม 2476 ถึงนาย ค.บุญเทียม เจ้าของหนังสือพิมพ์หลักเมือง มีความผิดไม่ส่งรูปถ่ายให้กองการโฆษณาตรวจก่อนนำลงพิมพ์ ไม่มีกำหนด

15. คำสั่งที่ 27/2476 วันที่ 18 ตุลาคม 2476 ถึงนายฉิม สิ้นขุนาวา บรรณาธิการหนังสือพิมพ์หลักเมือง มีความผิดไม่ส่งรูปถ่ายให้กองการโฆษณาตรวจก่อนนำลง โดยไม่มีกำหนด

16. คำสั่งที่ 28/2476 วันที่ 24 ตุลาคม 2476 ถึงนายกิมเส็ง ประสงค์สังสิต เจ้าของหนังสือพิมพ์เฉลิมประเทศ มีความผิดลงเรื่องการหลบหนีของพวกกบฏหัวหินไซทหารรักษาวัง ๒ กองร้อย โดยไม่มีกำหนด

17. คำสั่งที่ 29/2476 วันที่ 24 ตุลาคม 2476 ถึงนายถกล เรืองสุข บรรณาธิการเฉลิมประเทศ มีความผิดลงเรื่องการหลบหนีของพวกกบฏหัวหินไซทหารรักษาวัง 2 กองร้อย โดยไม่มีกำหนด

18. คำสั่งที่ 30/2476 วันที่ 13 พฤศจิกายน 2476 ถึงเจ้าของและบรรณาธิการหนังสือพิมพ์กรุงเทพเดลิเมล์ มีความคิดให้ปิดหนังสือพิมพ์กรุงเทพ เดลิเมล์ ไว่ก่อน บังออกจำหน่ายไม่ได้ ปิดตามคำสั่งที่อนุญาตให้ออกลงวันที่ 10 พฤศจิกายน 2476 โดยไม่มีกำหนด

19. คำสั่งที่ 31/2476 วันที่ 14 พฤศจิกายน 2476 ถึง ม.จ. พงศ-รุจา รุจวิชัย เจ้าของและบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ทวารวดี มีความคิดเห็นสมควรจะปิดหนังสือพิมพ์ฉบับนี้เสีย จึงสั่งยึดใบอนุญาตโดยไม่มีกำหนด

20. คำสั่งที่ 2/4192 วันที่ 17 กรกฎาคม 2477 ถึงเจ้าของบรรณาธิการและผู้พิมพ์โฆษณาหนังสือพิมพ์เสรีภาพ มีความคิดลงภาพล้อและให้ถ้อยคำต่อเติม เป็นทางจงใจให้อ่านเข้าใจว่ารัฐบาลดำเนินการไปในทางคอมมิวนิสต์ มีหลักการ เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญและวิธีดำเนินการ ของรัฐบาล อาศัย ม.19 พระราชบัญญัติการพิมพ์ 2476 จึงถอนใบอนุญาต

นอกจากการจำกัดเสรีภาพของหนังสือพิมพ์แล้ว รัฐบาลยังใช้มาตรการดำเนินการรุนแรงกับบุคคลที่แสดงความคิดเห็นต่อท่านหรือไม่เห็นด้วยกับรัฐบาลอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังการเกิดกบฏบวรเดช เช่น กรณีพระพิทักษ์สมุทเขต ผู้วารสาร-การจังหวัดบุรีรัมย์ ถูกศาลพิเศษพิพากษาจำคุกไว้ 16 ปี เพราะจำเลยโดยข้อความ

"... หลวงศุภชลาศัยถูกยิงที่วัดดุจแจ้งแล้ว, หนีไปรักษาตัวที่โรงเรียนนายร้อยทหารบก และว่าพระอรามมรณชิตก็ถูกยิง เพราะไม่ยอมประจักษ์ชาวของรัฐบาล พระอรามมรณชิต เป็นคนตรง ๆ อยู่, ชาวของรัฐบาลนั้นเป็นชาวเท็จ รัฐบาลนี้มีใจป่าสุ่ม รัฐบาลเจ้าคุณมโนปกครองนิตินาคาไม่ไค เขาขอให้ลาออกก็จะออกเสีย ก็ไม่ตอกรบกัน..."¹

¹กรมพระธรรมทูตทหารบก, มัญชีสำนวนคดีและคำพิพากษาศาลพิเศษคดีกบฏ (พระองค์เจ้าบวรเดช) แฟ้มที่ 3 คดีคำที่ 12/76 อังในนิคม จารุมณี, เรื่องเดิม, หน้า 303-4.

นอกจากกรณีนี้ยังมีกรณีของพระอนุบาลสกุลเซตต์ ผู้ว่าราชการจังหวัดพิจิตร ได้ถูกกล่าวหาว่ากล่าวด้อยค่าเพื่อแสดงตนเป็นปรปักษ์ต่อรัฐบาลตั้งรายงานที่นายกรัฐมนตรีว่า การกระทรวงมหาดไทย ที่ ข. 5489/2476 ลงวันที่ 27 พฤศจิกายน 2476 ตอนหนึ่งว่า

"ด้วยในการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรจังหวัดต่าง ๆ ในมณฑลพิษณุโลกนั้น ทางราชการได้ส่งนายร้อยเอกขุนศรีสรากรขึ้นไปสังเกตการณ์ ฉะเพราะการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรที่จังหวัดพิจิตร ปรากฏตามถ้อยคำของนายร้อยเอกขุนศรีสรากรว่า พระอนุบาลสกุลเซตต์ ผู้ว่าราชการจังหวัด ได้กล่าวต่อหน้านายร้อยเอกขุนศรีสรากรและผู้แทนตำบลต่าง ๆ กับราษฎรอื่น ๆ ว่า "อย่านิยมรัฐบาลตามการปกครองระบอบใหม่นี้จนเกินไป" และถ้อยคำอื่น ๆ อีก แสดงตนว่าเป็นปรปักษ์ต่อรัฐบาลนี้และต่อการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ ฉะนั้นเห็นว่า เป็นเรื่องที่น่าพิจารณาเป็นอย่างยิ่ง โดยที่ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ฝ่ายปกครองกลับแสดงตนเช่นนี้ อย่างน้อยก็ควรที่จักให้พิเคราะห์เสีย หากว่ากระทรวงมหาดไทยจะต้องการลงโทษด้วยแล้ว ก็ขอให้จัดการสอบสวนพิจารณาและขอเสนอพระยานรุเห็น คือนายร้อยเอกขุนศรีสรากร ขุนประเขตรผู้แทนราษฎรจังหวัดพิษณุโลก ครุเพียงครุแก้ว..."

เมื่อพิจารณาจากหนังสือของนายกรัฐมนตรีถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รายงานการกล่าวหาว่าจ้าวหากษ์วิจารณ์รัฐบาลของ ผู้ว่าราชการจังหวัดพิจิตร ซึ่งเมื่อดูจากถ้อยคำที่กล่าวแล้ว จะเห็นว่า มิได้เป็นถ้อยคำที่โหดร้ายต่อรัฐบาลอย่าง

1 กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ 25/44, เรื่อง ข้าราชการกล่าวด้อยค่า เพื่อแสดงตนเป็นปรปักษ์ต่อรัฐบาล.

รุนแรงถึงขนาดที่รัฐบาลต้องพิจารณาถึงโทษถึงขนาดสั่งพักราชการ ซึ่งเป็นโทษทางวินัยอย่างรุนแรง การที่รัฐบาลดำเนินการอย่างรุนแรงกับประชาชนหรือข้าราชการที่เพียงแต่กล่าววิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลนั้น ไม่อาจจะกล่าวได้ว่ารัฐบาลได้ให้สิทธิเสรีภาพแก่ราษฎรในการพูด การเขียน การโฆษณา ตามที่ไคร่บู่ไว้ในรัฐธรรมนูญอย่างแท้จริง

อาจจะกล่าวโดยสรุปได้ว่า การสั่งปิดหนังสือพิมพ์ในรัฐบาลของพระยามโนปกรณนิติธาดา กระทำไปเพื่อเป็นการจำกัดเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ที่มักจะลงบทความหรือเรื่องราวที่จะกระทบกระเทือนถึงพระราชนิเวศของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระราชวงศ์ตลอดจนข่าวที่อาจจะนำมาซึ่งความแตกแยกของระบอบการเมืองที่พึงจะได้รับการสถาปนาใหม่ เป็นการปกป้องเสถียรภาพของรัฐบาลใหม่ ดังจะกล่าวหาว่าหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ เหล่านั้นลงบทความอันเป็นเสียหายต่อแผ่นดิน แต่การลงโทษหนังสือพิมพ์ในสมัยของนายพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา นั้นมักจะเป็นการลงโทษที่หนังสือพิมพ์ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐบาลที่กำหนดให้หนังสือพิมพ์เหล่านั้นนำบทความข่าวสารหรือรูปภาพไปให้ทางกองการโฆษณาตรวจตราเสียก่อน นอกจากนั้นบทความที่ไคว่พากษ์วิจารณ์เสถียรภาพที่ลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์กรุงเทพฯ เดลิเมล์ จะถูกแข็งเคinges เป็นพิเศษว่าจะ เป็นบทความที่มีจุดมุ่งหมายที่จะทำลายเสถียรภาพและเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาล รัฐบาลจึงต้องทำการควบคุมเป็นพิเศษ และในจำนวนหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ที่ถูกรัฐบาลลงโทษ หนังสือพิมพ์กรุงเทพฯ เดลิเมล์ ถูกถอนใบอนุญาตมากที่สุด

4.2.6 การให้เสรีภาพในการประชุมโดยเปิดเผยและการตั้งสมาคมการเมือง

ในพระราชนิเทศของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ไคร่บู่ถึงการที่รัฐบาลดำเนินการจำกัดเสรีภาพของประชาชนคนหนึ่งว่า

"การประชุมนั้นเคยมีเรื่องแปลก ๆ เช่นบุคคลบางจำพวกจะชวนเพื่อนฝูงไปเลี้ยงอาหารกัน ก็มีการถูกตำรวจฟ้องและถูกห้าม จนเป็นที่เกรงกลัวกันมาก ก็มีการถูกตำรวจฟ้องและตัดความสุขของประชาชนบางจำพวก เห็นว่าควรเลิกการกระทำชนิดนี้"¹

ในกรณีนี้รัฐบาลได้ปฏิเสธว่า

"... สยันท่ทรงกล่าว่า มีบุคคลบางจำพวกจะชวนเพื่อนฝูงไปเลี้ยงอาหารกันก็มีการถูกตำรวจฟ้องและถูกตำรวจห้าม ขอนี้คงจะมีคนกราบบังคมทูลความเท็จเพราะไม่เป็นความจริงเลย"²

แสดงว่ารัฐบาลมิได้จำกัดเสรีภาพในการร่วมประชุมหรือชุมนุมทางการเมืองหรือการชุมนุมใด ๆ ชาวที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทราบมานั้นเป็นรายงานเท็จ แต่จากการที่ผู้เขียนได้ศึกษาคนคว่าเอกสารชั้นต้นในกรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ได้พบเอกสารหลายฉบับที่รัฐบาลได้รับรายงานจากสายของรัฐบาลซึ่งไปสังเกตการณ์ในที่ชุมนุมชนต่าง ๆ หรือติดตามรายงานความเคลื่อนไหวของบุคคลบางท่านที่รัฐบาลตั้งข้อสงสัยว่าจะเป็นผู้ต่อต้านรัฐบาล เช่น ความเคลื่อนไหวของพระยาเสนาสงคราม เป็นต้น เมื่อพระยาเสนาสงครามเดินทางไปไหนหรือติดต่อกับใครสายของรัฐบาลจะตั้งข้อสังเกตว่าอาจจะเป็นการกระทำเพื่อชักจูงให้บุคคลอื่น ๆ ต่อต้านรัฐบาล หรือแม้แตกรณีผู้แทนตำบลจะร่วมประชุมเพื่อพิจารณาว่างหลักเกณฑ์การเลือกผู้แทนราษฎร ก็ยังคงขออนุญาตจากรัฐบาลคั่งสำเนาหนังสือขออนุญาตของพระชนันสหกรณ์ ผู้แทน

¹ชาลี เอี่ยมกระสินธุ์, เรื่องเดิม, หน้า 128.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 145.

คำขอสักกิน ถึงหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ เลขาธิการคณะรัฐมนตรี ตอนหนึ่งว่า

“ควมผู้แทนตำบลหลายตำบลในจังหวัดพระนคร มีความเห็นร่วมกันในการที่จะเชิญผู้แทนตำบลทั้งหลายประชุมพิจารณาหรือวางหลักเกณฑ์คุณสมบัติของผู้แทนจังหวัด จะเลือกผู้แทนเป็นผู้แทน มีข้อความละเอียดตามคำเชิญที่เสนอมาเรียบร้อยแล้ว บัดนี้ ก็มีความสงสัยขึ้นว่า ในระหว่างที่ยังไขกฏอยู่ การศึกษานี้ แม่จะไม่ได้ประชุมกันในที่สาธารณสถานตามข้อห้ามก็ตาม จะเป็นการผิดสถานอื่นอีกหรือไม่ แต่การประชุมกันไม่ได้ก็คงจะไม่ได้ ก็คงไม่พบแก่การเลือกผู้แทน เพราะการเลือกผู้แทนคงเป็นไปตามกำหนดไม่ได้เลื่อน ทั้งนี้ขอได้กรุณาตอบให้ทราบทันกำหนดด้วย”¹

เมื่อพิจารณาจากหนังสือของพระชนันสหกรณ์ ผู้แทนตำบลสักกิน ซึ่งต้องการประชุมผู้แทนตำบลเกี่ยวเนื่องด้วยการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรที่จะมาถึงในระยะเวลานั้น ไกลนั้น ยังต้องทำเรื่องเสนอขออนุญาตจากรัฐบาล เพราะรัฐบาลได้ออกกฏห้ามการประชุมกันในที่สาธารณสถาน ต่อมาเมื่อรัฐบาลได้รับหนังสือขออนุญาตนี้แล้ว รัฐบาลได้ตอบไปว่า

“ที่ บ. 4938/2476 กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี

26 ตุลาคม 2476

เรียน พระชนันสหกรณ์

หนังสือลงวันที่ 25 เดือนนี้ ขอทราบว่าในระหว่างรัฐบาลได้ประกาศกฏอัยการศึก ผู้แทนตำบลในจังหวัดพระนครจะมีการประชุมวางหลักเกณฑ์ เลือกผู้แทนในจังหวัดพระนคร จะเป็นการขัดของประการใดหรือไม่นั้น ขอเรียน

¹กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ 8/163, เบ็ดเตล็ด

ว่า ระหว่างนี้ทางราชการยังไม่พึงประสงค์ให้มีการประชุม
กันเป็นหมู่เป็นเหล่า แต่หากจะประชุมกันเนื่องด้วยการเลือก
ผู้แทนราษฎร โดยไม่เอิกเริกนักร ก็น่าจะขออนุญาตไปทาง
กรมตำรวจตามทางการ

ขอแสดงความนับถือ

หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์^๑

จากหนังสือจากกรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรีตอบพระชยันตภรณ์นี้แสดงให้เห็น
อย่างชัดเจนว่า ถึงแม้ว่าการประชุมใด ๆ นั้น ประชาชนจะไม่ได้รับอนุญาตให้กระทำ
ได้โดยเสรี จะต้องขออนุญาตจากทางราชการ ฉะนั้น อาจกล่าวได้ว่า คำปฏิเสธ
ของรัฐบาลนั้นไม่ตรงกับสิ่งที่รัฐบาลกระทำอยู่เลย

นอกจากการขอให้รัฐบาลอนุญาตให้ประชาชนมีเสรีภาพในการประชุมโดยเปิด
เผยแล้ว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงขอให้รัฐบาลอนุญาตให้ตั้งสมาคม
การเมืองหรือพรรคการเมืองขึ้นได้ ทั้งนี้ เพราะพรรคการเมืองเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่ง
ที่ช่วยให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นไปอย่างไคผล พรรคการเมืองเป็นสิ่งที่
ขาดเสียมิได้ในประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้ เพราะการที่จะให้
ราษฎรทุกคนมาออกเสียงในกิจการของรัฐพร้อมกันทุกคนย่อมเป็นไปไม่ได้ ฉะนั้น จึงต้อง
ให้ราษฎรออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนมากระทำกิจการต่าง ๆ แทนตน แต่การที่จะให้ราษฎร
เลือกตั้งผู้แทนของตนแล้วแต่ราษฎรจะนิยมผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดนั้นย่อมไม่เป็นผลดี
เพราะในรัฐหนึ่ง ๆ ย่อมมีการขัดกันซึ่งความคิดเห็นการขัดผลประโยชน์ ฉะนั้น ราษฎร
จึงควรที่จะออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนราษฎรซึ่งมีความคิดเห็นตรงกับตน หรือระวางรักษา
ผลประโยชน์ของตน โดยเหตุนี้ราษฎรจึงต้องแบ่งแยกกันเป็นพรรคการเมือง ตามความ
คิดเห็นหรือวัตถุประสงค์ที่จะดำรงรักษาหรือไคมาซึ่งประโยชน์ ได้เสียที่ตนต้องการ^๒

¹ เรื่องเดียวกัน

² หุค แสงอุทัย, พรรคการเมือง, (พระนคร: โรงพิมพ์ชาญชัย, 2494) หน้า
69-70.

เมื่อพรรคการเมืองพรรคใดได้รับคะแนนเสียงเลือกตั้งจากประชาชนมากที่สุด ในสภานิติบัญญัติย่อมจะได้จัดตั้งรัฐบาลขึ้นจากสมาชิกของพรรคการเมืองนั้น เพื่ออำนวยความสะดวกตรงตามความประสงค์ของประชาชนที่สมาชิกแห่งพรรคนั้นเข้ามาในการปกครองระบอบที่รัฐบาลต้องรับผิดชอบต่อสภานิติบัญญัตินั้น การมีพรรคการเมืองจึงเป็นความจำเป็น เพราะเป็นวิธีการเดียวที่จะทำให้รัฐบาลดำเนินการไปได้โดยราบรื่นและมีสมรรถภาพ¹

พรรคการเมืองเป็นผลมาจากเสรีภาพของมนุษย์ ขณะเดียวกันก็เป็นเครื่องประกันเสรีภาพและเป็นสิ่งป้องกันไม่ให้อำนาจการปกครองหันไปสู่ระบอบเผด็จการ ถ้าปราศจากพรรคการเมืองเสียแล้วก็เป็นสิ่งที่แน่นอนว่า การรัฐประหารหรือการก่อกบฏจะเป็นวิธีการเดียวในการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล ในระบอบประชาธิปไตย พรรคการเมืองจึงเป็นสิ่งสำคัญมาก เป็นกลไกสำหรับแก้ไขข้อขัดแย้งของบุคคลที่มีผลประโยชน์และความคิดเห็นต่างกัน และเป็นกลไกสำหรับเลือกบุคคลที่จะเข้ามาใช้อำนาจในการปกครองประเทศ เป็นเครื่องมือในการสร้างและรวบรวมประชาคติและทำให้ประชาคตินั้นเป็นผลจริงจิ่งขึ้นมา

สำหรับประเทศไทย แนวความคิดเกี่ยวกับพรรคการเมืองของไทยนั้นได้กำเนิดขึ้นภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 ทั้งนี้ สืบเนื่องมาจากความรู้สึกของ "คณะราษฎร" ที่ต้องการรวมกลุ่มให้เป็นปึกแผ่นเพื่อความเข้มแข็งในหมู่คณะของตน และของคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองซึ่งประกอบด้วยนายทหารและข้าราชการพลเรือนเป็นส่วนใหญ่ คณะราษฎรมีความเห็นวาระยะเวลานั้นเป็นระยะเวลาหัวเลี้ยวหัวต่อแห่งการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ คณะราษฎรจำเป็นต้องเข้าควบคุมอำนาจ

¹ ชัยคัมภีร์ มุรุษพันธ์, การเมืองและพรรคการเมืองของไทยนับแต่ยุคแรกถึงปัจจุบัน, (พระนคร: โอเดียนสโตร์, 2511), หน้า 26.

การปกครองไว้เพื่อความปลอดภัยของพรรคพวก ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดแนวความคิดริเริ่ม เพื่อจัดให้มีสมาคมการเมือง หรือพรรคการเมืองขึ้นในประเทศไทย

สมาคมคณะราษฎร ได้รับอนุญาตให้จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2475
 ยังมีรายละเอียดลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ศรีกรุง ตอนหนึ่งว่า

"กระทรวงมหาดไทยสั่งให้สมาคมราษฎรตั้งได้แล้ว

การขออนุญาตตั้งสมาคมคณะราษฎร ของกรรมการคณะราษฎรที่ไคยืมเรื่องราวแสดงความจำนงต่อรัฐบาลขอตั้งเป็นสมาคมขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์สำคัญคือ จะช่วยเหลือรัฐบาลและราษฎร นั้น

บัดนี้ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยพิจารณาเหตุผลเห็นชอบด้วยและได้สั่งอนุญาตให้ตั้งเป็นสมาคมปฏิบัติการตามวัตถุประสงค์ได้โดยชอบด้วยกฎหมาย ตั้งแต่วันที่ เดือนนี้แล้ว..."¹

บุคคลสำคัญที่เป็นคณะกรรมการของสมาคมคณะราษฎร ในระยะแรกนี้ก็คือ

1. มหาอำมาตย์ตรี พระยานิติศาสตร์ไพศาล เป็นนายกของสมาคม
2. รองอำมาตย์เอก ประยูร ภมรมนตรี เป็นอุปนายก
3. นายสงวน ตุลารักษ์ เป็นเหรัญญิก
4. นายประหยัด ศรีจิรฐญ เป็นนายทะเบียน

สมาคมคณะราษฎร เป็นสมาคมที่จัดตั้งขึ้นดำเนินการแบบเดียวกับพรรคการเมือง โดยมีการจัดตั้งสาขาของสมาคมทั่วทุกจังหวัดทั่วราชอาณาจักร และได้เปิดรับสมาชิกจากชนทุกชั้น ทั้งข้าราชการและทหาร พลเรือน ตำรวจ ครูประชาบาล กำนันผู้ใหญ่บ้าน

¹ ศรีกรุง, 26 สิงหาคม, พ.ศ. 2475

² เรื่องเดียวกัน

การรับสมัครสมาชิกมีวิธีการง่าย ๆ คือ ผู้ที่เป็นสมาชิกจะสามารถทราบว่า "จะป้องกันรักษา
รัฐธรรมนูญและเทอดทูนไว้ป่านประหนึ่งดวงชีวิต ใครจะมาโค่นล้มมิได้ ทั้งต้องเคารพ
เลื่อมใสรัฐธรรมนูญของค.เทพ.เจ้าผู้ศักดิ์สิทธิ์มหิทธานุภาพ"¹ การดำเนินงานของ
สมาคม มุ่งหมายที่จะเผยแพร่การปกครองในระบบใหม่ไปสู่ประชาชน และปลุกฝัง
ให้ประชาชนมีศรัทธาต่อคณะราษฎรและการดำเนินงานต่าง ๆ ของคณะราษฎร ดัง
ปรากฏในรายงานของ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยต่อประธานกรรมการราษฎรถึงผลงาน
ของสมาชิกสมาคมคณะราษฎรตอนหนึ่งว่า

"... ในคราวที่สมาชิกของสมาคมคณะราษฎรออกไปเผยแพร่หลักการ และพระธรรมนูญการปกครองประเทศสยาม
ตามชนบท พระท้าวขุนหากไทยก็ไม่มีทองตราส่งไปมณฑล
ต่าง ๆ ให้เจ้าหน้าที่ช่วยเหลือ ในการปิดหมายและเรียก
ประชุม ตลอดทั้งให้ความสะดวกและระมัดระวังในการ
อารักขาทุกประการ

บัดนี้ สมุหเทศาภิบาลได้บอกชี้แจงมารวมทุกมณฑลว่า
เจ้าหน้าที่ใดประชุมชี้แจงราษฎรในท้องที่ของตนความนี้
แห่งพระราชบัญญัติรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินแล้ว เวลา
นี้ราษฎรตามชนบททั้งหลายต่างก็พากันประกอบการพินิจ
หาเลี้ยงชีพไปตามปกติด้วยความสงบ บางคนไต่ลงชื่อแสดง
ความยินดีและขอรับให้ส่งมายังสภาผู้แทนราษฎร จึงได้ส่งรายชื่อ
รายชื่อมาพร้อมกันหนังสือนี้..."²

ภายหลังที่คณะราษฎรได้จัดทะเบียนต่อเจ้าพนักงานเป็น "สมาคมคณะราษฎร"
แล้ว ก็ได้มีคณะบุคคลกลุ่มหนึ่งประกอบด้วยพระยาโพนวินมณตรี นาวาเอกพระยาศราภย์

¹ จำลอง อธิธิรงค์, เรื่องเกิม, หน้า 157.

² กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ 2/44, เรื่องข้าราชการและราษฎรแสดงความยินดีในพฤติการณ์ของคณะราษฎร.

พิพัฒน์ หลวงวิจิตรวาทการ และเจ้านายเชื้อพระวงศ์บางพระองค์ รวมทั้งบุคคลสำคัญที่
 เคยรับราชการในตำแหน่งสำคัญ ๆ ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ คำวาทที่จะตั้งพรรคการ
 เมืองท่านองเดียวกันกับสมาคมคณะราษฎรบ้าง โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะดำเนินธุรกิจทาง
 การเมืองตามระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ ผู้ที่
 ริเริ่มจัดตั้งขึ้นก็คือหลวงวิจิตรวาทการ พรรคการเมืองที่จะตั้งขึ้นใหม่มีชื่อว่า คณะชาติ
 (The Nationalist Association) หลวงวิจิตรวาทการซึ่งเป็นเลขาธิการ
 ได้ยื่นขออนุญาตจดทะเบียนไปยังคณะรัฐมนตรีในระหว่างที่คณะรัฐมนตรียังมีใบอนุญาตให้
 คณะชาติจัดตั้งขึ้นนั้น หนังสือพิมพ์สัจจำ ซึ่งถือว่าเป็นปากเสียงของคณะราษฎร ได้ลงพิมพ์
 บทความโจมตีคณะชาติติดต่อกันเกือบทุกวัน เช่น บทความว่า "การต้อนรับสมาคมคณะ
 ชาติของคณะสัจจำ" โดย น.ส.น.ท. ความตอนหนึ่งว่า

"...ตามที่มีผู้ยื่นความจำนงต่อรัฐบาลขออนุญาตตั้งสมา
 คณการเมืองเรียกว่า "สมาคมชาติ" ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษ
 กฤษวาเนเซลแนลลิสต์ เห็นว่า สมาคมการเมืองนี้ของ
 คำเนินนโยบายเป็นปรปักษ์ต่อนโยบายของรัฐบาลปัจจุบัน
 คือนโยบายหาความสุขไห้ประชาชนหมามากในหัวถึงกันมาก
 ที่สุดที่จะเป็นโรค ถ้าสมาคมนี้ตั้งขึ้นเป็นปีกแผนการที่สมานไต่
 ผู้มีทรัพย์กับผูยากจนทำงานร่วมกันกลมเกลียวมั่นคง เป็นไป
 ไม่ได้ เนื่องจากคณะการเมืองที่เรียกกันว่า เนเซลแนล
 ลิสต์เป็นคณะการเมืองซึ่งมีสมาชิกเป็นผู้มีทรัพย์และโคดมมาก
 เป็นผู้ร่ำเงิน เพ่งเล็งถึงผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นใหญ่และ
 คณะการเมืองที่ตั้งขึ้นใหม่นี้จะมีผู้แอบแฝงเกลี้ยกล่อมรัฐบาล
 ปัจจุบันเป็นส่วนตัวเข้ามาเป็นสมาชิกก็ได้ เมื่อเป็นดังนี้ก็คง
 จะอบรมยุยงสมาชิกไปในท่านอง เกลี้ยกล่อมคิดแย่งอำนาจ
 จากรัฐบาลปัจจุบัน..."¹

¹ สัจจำ, 12 มกราคม พ.ศ. 2475.

จากบทความเรื่อง "เงารายแห่งสันติสุข" โดย "กระป๋องขาว" ไก่กล้าวจิโหมตี
คณะชาติไว้อ่อนหนึ่งว่า

"... คณะรัฐมนตรีผู้มีหน้าที่ทรงอำนาจในทางที่จะรักษาสันติ
สุขของประเทศ ท่านจะมองไม่เห็นเงารายของการที่ขอมให้
บุคคลคณะหนึ่งซึ่งละลวนแล้วแต่เป็นผู้มีกำลังทรัพย์สินทั้งสุมาคม
คณะชาติ ที่ขวกเขาไปประกาศอย่างอุกฉกรรจ์ เปิดเผยขึ้นไต่ละ
หรือ ขาฯ เจ้าของกลาวโดยความเห็นแก่สันติสุขของชาติเป็น
ขอใหญ่ จริงอยู่ รัฐธรรมนูญของเราได้เปิดประตูแห่งความ
เป็นกลางไว้อย่างงดงามเต็มไปด้วยความงามความดี ในเรื่อง
สิทธิเสรีภาพในทาง การเมืองในการกึ่งคืน, ซัด, เขียน ตลอดจน
จนในการสุมาคม แต่เมื่อคิดคำนึงแล้ววาถาสติสิทธิเสรีภาพนั้น
จะยังบลรายให้เป็นการทำลายสันติสุขของอาณาประชา
รามาทรทั่วประเทศแล้วละก็ความกระตังกระเทือนจะไม่ถึง
หลักพระธรรมนูญนั้นบางคอกหรือ..."¹

ในบทความเรื่อง "วิจารณ์ข้อบังคับของสมาคมคณะชาติ" โดย "วงศ์ เนติ
บัณฑิตย์" ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อบังคับต่าง ๆ ของคณะชาติเช่นในเรื่องวัตถุประสงค์ที่จะบำรุงทหาร จะเป็นการทำให้ทหารตกอยู่ในอิทธิพลของบุคคลต่าง ๆ ของ
คณะชาติเช่นในเรื่องวัตถุประสงค์ที่จะบำรุงทหาร จะเป็นการทำให้ทหารตกอยู่ในอิทธิ
พลของบุคคลต่าง ๆ นอกจากรัฐบาลจะทำให้เกิดการอลหมานดังเช่นในประเทศเยอรมัน
การจะบำรุงการศาสนาที่จะไปกระทบกระเทือนพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ การจะ
รักษาจารีตประเพณีและช่วยเหลือกรรมการ วัตถุประสงค์ทั้ง ประการนี้ขัดกัน คณะ
ชาติจะเป็นผู้เข้ามาแบ่งชนชั้นของบุคคลและยินยอมให้เจ้านายเข้าเป็นสมาชิกได้เป็นการ
ละเมิดรัฐธรรมนูญ การจะจัดให้มีการสอนวิชาการเมืองเป็นการก้าวกวางหน้าที่ของ

¹ สัจ ๓, 5 มกราคม พ.ศ. 2475.

กระทรวงธรรมการ และอาจจะสอนลัทธิใด ๆ ที่เป็นปฏิปักษ์ต่อประโยชน์ของบ้านเมือง หรือเป็นมหันตภัยต่อประเทศ ควบคู่เหตุผลทั้งหลายซึ่งที่โลกกลาวมานั้น ผู้เขียนบทความนี้ เห็นว่ากระทรวงมหาดไทยไม่ควรอนุญาตให้คณะชาติใดจัดตั้งขึ้น¹

นอกจากบทความที่กลาวมาแล้ว ยังมีบทความอีกบทความหนึ่งที่กลาวโจมตีคณะชาติอย่างรุนแรงคือ บทความเรื่อง "คณะชาติจะเอาแอกเข้ามาใส่ประชาชนอีกหรือไม่" โดย "ลัม ส. ส." ดังมีข้อความตอนหนึ่งว่า

"... ท่านมีความประสงค์อันใดอีกที่จะบำรุงทหาร หรือ เพราะท่านมีนิสัยซึ่งลุดาคประจำสันดานจึงหาวิธีมุ่งใจทหาร เป็นพรรคพวกเป็นโจทก์แอมอยหลังฉาก ถาอาณานี้เห็นว่า พุคมานี้สั้น โปรดดูเรื่องของ "ลัทธิ" ในกรรฎกที่ว่า สมาคมชาติเตรียมการขบถ... การตั้งสมาคมนี้ตั้งขึ้นและคงมีผู้สมัคร เพราะด้วยควมริษยาและความโลภอันเป็นนิสัยประจำตัวอยู่กับพวกบูซาเงิน พวกเจ้าเงิน พวกถือยศถือศักดิ์..."²

จากบทความที่ยกมานี้จะพิจารณาเห็นได้ว่าคณะราษฎรมีปฏิกริยาต่อการที่มีกลุ่มบุคคลอื่นจะขออนุญาตตั้งพรรคการเมืองขึ้นดำเนินการแข่งขันกับพรรคของตน ถึงแม้ว่าหลวงวิจิตรวาทการ เลขาธิการคณะชาติจะได้แถลงว่าการที่จะดำริก่อตั้งคณะชาติขึ้นมา นั้นคนใดนำไปปรึกษาปลวงประคิษ มนุชธรรมและบุคคลอื่น เปลี่ยนแปลงการปกครองบางคนจึงไม่มีผิดข้อของ ดังข้อความที่หลวงวิจิตร ฯ กลาวอ้างในการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 16/2477 (สามัญ) สมัยที่ 2 วันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2475 ว่า

"... เรื่องการตั้งคณะชาติมิได้ทำโดยสุ่มสี่สุ่มห้า ก่อนจะตั้งคณะชาติ ข้าพเจ้าใคร่มาปรึกษาหารือคุณหลวงประคิษฐา ของคุณหลวงประคิษฐาจะเป็นพยานข้าพเจ้า เมื่อใดปรึกษาแล้ว

¹ สัจจ ฯ 13 มกราคม พ.ศ. 2475.

² สัจจ ฯ 13 มกราคม พ.ศ. 2475.

หลวงประดิษฐ เป็นผู้มีความเห็นว่าคุณะ
แล้วต่อมาข้าฯ เจ้าจึงไต่ทราบบว่าได้มีการประชุมผูกฉากร
เสียงข้างมากเห็นควรให้คณะชาติตั้งขึ้น เมื่อเป็นเช่นนั้น
ข้าฯ เจ้าจึงไต่ยื่นคำขอตังคณะชาติ..."¹

ตามความเข้าใจของหลวงวิจิตรวาทการที่ว่าคณะผูกฉากร เปลี่ยนแปลงการ
ปกครองสนับสนุนให้คนตั้งพรรคการเมืองขึ้นอีกพรรคหนึ่งนั้นเป็นที่น่าสังเกตว่าอาจจะม
ความปัญหาบางประการแอบแฝงอยู่ เพราะจากปฏิกิริยาจากหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ เป็นการ
โต้แย้งกับข้ออ้างของหลวงวิจิตรวาทการอย่างมาก เพราะถ้าคณะราษฎรสนับสนุนให้
หลวงวิจิตรวาทการตั้งพรรคการเมืองอื่นขึ้นจริง หนังสือพิมพ์ที่เป็นปากเสียงให้คณะราษฎร
ก็น่าจะมีบทบาทในการให้ความสนับสนุนคณะชาติมิใช่มีปฏิกิริยาโต้แย้งอย่างรุนแรงดัง
ที่บทความที่ยกมาข้างต้น

นอกจากคณะราษฎรจะไม่สนับสนุนให้มีพรรคการเมืองอื่นตั้งขึ้นเพื่อแข่งขันกับ
พรรคของตนแล้ว รัฐบาลในขณะนั้น คือพระยามโนปกรณนิติธาดาเป็นนายกรัฐมนตรี ก็ไม่
สนับสนุนให้มีการตั้งพรรคการเมืองขึ้นเช่นเดียวกัน ดังปรากฏในรายงานของมิสเตอร์
โคเมอร์ ถึง เซอร์ ไซมอน ตอนหนึ่งว่า

"...ข้าฯ ขอรายงานข่าวซึ่งได้รับมาจากรัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงการต่างประเทศว่า รัฐบาลได้ตัดสินใจที่จะไม่อนุ
ญาติให้คณะชาติตั้งขึ้น เพื่อที่จะยุเกลเลิกสมาคมคณะราษฎรเสีย
ควยในเวลาเดียวกัน ในสัปดาห์ที่ผ่านมามีพระยามโนฯ และ
พระยาสุรวิสุรฯ ไต่เขาเฝ้าและไต่กราบทูลถวายคำปรึกษา
ษาในเรื่องนี้ที่หัวหิน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระ
ราชดำริเห็นควยว่าในเวลาที่ยังไม่เป็นเวลาที่เหมาะสมที่จะ
มีการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

¹ ชาติ เอี่ยมกระสุนต์, เรื่องเดิม, หน้า 222.

จะทรงพระราชทานพระราชหัตถเลขาเกี่ยวกับเรื่องนี้ไปถึง
นายกรัฐมนตรี..."¹

จากเอกสารนี้อาจสรุปได้ว่า พระยามโนปกรณนิติธาดาและพระยาศรีวิสารวาจา มีความคิดเห็นว่า สภาพทางการเมืองในขณะนั้นยังไม่เรียบร้อย เรื่องพรรคการเมืองเป็นเรื่องใหม่สำหรับคนไทย ประชาชนยังไม่เข้าใจวิธีการในการเล่นการเมืองในระบบพรรค ดังนั้น ถ้าอนุญาตให้ตั้งพรรคการเมืองขึ้น เก่งกว่าสมาชิกของแต่ละพรรค จะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวเป็นใหญ่ โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ของราษฎรส่วนรวม นอกจากนี้จะเป็นช่องทางให้ราษฎร เกิดแตกแยกระส่ำระสายออกไปเป็นก๊กเป็นเหล่า ตามอำนาจดั้งเดิมของพรรคการเมืองเหล่านั้น ในที่สุดก็จะเกิดการแตกราวความสามัคคีกัน ในขณะที่เดียวกันพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริเห็นว่าเมื่อรัฐบาลมีแนวความคิดที่จะไม่อนุญาตให้ตั้งพรรคการเมืองขึ้นอีก ก็สมควรที่จะเลิกล้มคณะราษฎรเสียด้วย เพราะการที่คณะราษฎร เป็นพรรคการเมืองพรรคเดียวในขณะนี้ขัดต่อหลักการในระบบประชาธิปไตย ดังนั้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงพระราชทานพระราชหัตถเลขาถึงพระยามโนปกรณนิติธาดาวา

"... ความที่มีบุคคลได้ตั้งสมาคมคณะกรรมการเมือง และขออนุญาตตั้งขึ้นอีกนั้น ข้าพเจ้ามีความวิตกเป็นอันมาก ด้วยเกรงว่าจะเป็นเหตุกระทบกระเทือนถึงความสงบสุขของประชาชน เพราะถึงหากว่าคณะกรรมการเมืองต่าง ๆ จะมีความปรารถนาอันดีเพื่อดำเนินตามแบบไพรัชประเทศหลายประเทศ ที่มีคณะกรรมการเมืองต่างคณะสำหรับจะให้ต่างเห็นयरुंगซึ่งกันและกัน ให้ใคร่เลือกทั้งความเห็นจากบุคคลในคณะต่างๆและ

¹ สถาบันไทยคดีศึกษา มธ., F.O.371/17174 "Political and Financial Situation in Siam"; From Mr. Dormer to Sir Simon", dated Feb. 8, 1933.

ไม่ให้คณะไคทรงอำนาจสิทธิขาดแต่คณะเดียวดังนั้นก็ดี แต่ประเทศทั้งหลายได้ใช้วิธีปกครองแบบรัฐธรรมนูญมาช้านาน จนประชาชนพลเมืองส่วนมากเข้าใจหลักและวิธีการเมือง โดยกว้างขวางแล้ว จึงได้สามารถมีคณะกรรมการเมืองต่างคณะขึ้นได้โดยไม่มีอันตราย สำหรับประเทศสยามซึ่งพึงจะมีรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ ยังหาถึงเวลาสมควรที่จะมีคณะกรรมการเมือง เช่นเขาไม่ ควยประชาชนส่วนมากยังไม่เข้าใจวิธีการปกครองแบบรัฐธรรมนูญเสียเลย เมื่อเกิดมีคณะกรรมการเมืองขึ้นแข่งกันกันเช่นนี้ ก็เข้าใจผิดไปว่าเป็นการตั้งหมัดตั้งคณะ สำหรับเป็นปฏิปักษ์หักล้างอำนาจซึ่งกันและกัน ผลที่สุดอาจเป็นเหตุชวนให้เกิดวิวาทบาดหมางกันขึ้นได้โดยรุนแรงจนถึงเป็นภัยแก่ความสงบสุขของประเทศ หรืออย่างน้อยก็ทำให้เกิดความหวาดหวั่นในหมู่อาณาประชาราษฎร อันเป็นสิ่งไม่พึงปรารถนาอย่างยิ่ง

คณะกรรมการเมืองจะทำประโยชน์จริงแก่ประชาชนได้ ก็เมื่อประชาชนมีความเข้าใจในวิธีการปกครองแบบรัฐธรรมนูญแล้ว ชาวเราจึงเห็นว่า ในเวลานี้อียาให้มีคณะกรรมการเมืองเลยจะดีกว่า แต่โดยเหตุที่บัดนี้รัฐบาลได้ยอมอนุญาตให้มีส่วนคณะกรรมการเสียแล้ว จึงเป็นการยากที่จะกักกันห้ามหวงมิให้มีคณะกรรมการเมืองขึ้นอีกคณะหนึ่งหรือหลายคณะใด อย่างที่ที่สุดข้าพเจ้าเห็นว่าสมควรที่จะเลิกสมาคมคณะราษฎร และคณะอื่นที่เคียว แล้วรัฐบาลควรจัดการทำการเผยแผ่การศึกษาวិธีการปกครองแบบรัฐธรรมนูญ โดยพยายามหาวิธีให้เข้าใจเรื่องวิธีการปกครองแบบนั้นให้แพร่หลายแก่ราษฎรทั่วไป...¹

จากพระราชหัตถเลขาฉบับนี้จะเห็นแนวพระราชดำริการปกครองในระบบประชาธิปไตยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ยังทรงยึดมั่นที่จะให้มีการปู้

¹ พระราชหัตถเลขา ที่ 2/28 ลงวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2475 ในชาติสยามกระสินธุ์, เรื่องเคิม, หน้า 192-3.

พื้นฐานการปกครองแบบประชาธิปไตย ให้ประชาชนมีความเข้าใจวิธีการอย่างดีเสียก่อน
ที่จะนำระบอบการปกครองนี้มาใช้ปฏิบัติให้เป็นผลอย่างจริงจัง ในขณะที่เกี่ยวกับการที่รัฐ
บาลไม่อนุญาตให้ตั้งพรรคคณะชาติขึ้นนี้เป็นวิธีการที่จะกำจัดอิทธิพลของคณะราษฎร ซึ่ง
กำลังมีอิทธิพลมากในขณะนั้นให้ลดน้อยลง และต่อมาพยายามโน้มน้าวนักคิดนักเขียน
การหลายอย่าง เพื่อเป็นการบั่นทอนอำนาจของคณะราษฎร เช่น การสั่งห้ามข้าราชการ
ประจำการเป็นสมาชิกสมาคมการเมือง และผู้ที่ เป็นสมาชิกอยู่แล้วก็ให้ลาออกเสีย ผู้ใด
ทำหน้าที่อยู่ในสมาคมคณะราษฎร ในขณะนั้นให้คงอยู่ในหน้าที่ต่อไปจนกว่าจะหาเจ้าหน้าที่
มาแทนที่ใด ในขณะที่เกี่ยวกับผู้สำเร็จราชการพระราชวังได้ออกคำสั่งไม่ให้ข้าราชการ
สำนักเกี่ยวกับสมาคมการเมืองหรือฝักใฝ่กับคณะกรรมการเมืองใด ๆ โดยการอ้างว่า
การปกครองในระบอบประชาธิปไตยซึ่งมีรัฐธรรมนูญเช่นนี้ พระมหากษัตริย์ จะต้องทรง
ตั้งพระองค์เป็นกลางโดยเที่ยงธรรม การที่ข้าราชการสำนักจะหลงผิดไปเข้าสมาคมใด ๆ
นั้นเป็นการไม่สมควรด้วยพระราชนิยม^๒ จะเป็นที่ระวางสงสัยว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัวทรงเข้าด้วยกับสมาคมนั้น ๆ ไດ

การที่คณะรัฐบาลสั่งห้ามข้าราชการประจำทั้งทหารและพลเรือนเป็นสมาชิก
สมาคมการเมืองนั้น เป็นการกีดกันข้าราชการประจำเข้าเป็นกำลังของฝ่ายคณะราษฎร
หนังสือพิมพ์ไทยใหม่ได้แสดงความเห็นว่า

“... เรื่องที่ทหารต้องออกจากสมาคมการเมืองนั้น ดูเป็นที่
ขุ่นหมยยินดีกันทั่วไป โดยเหตุผลถึงเราใดกลาวมาเมื่อวานนี้
ที่ชื่นชมยินดีกันมากนั้น ก็เพราะเรามีเครื่องอนุใจว่าเรามี
ทหารของชาติ ทหารที่ตั้งมั่นเป็นกลาง ทหารที่รักษาความ
สงบความปลอดภัย และพร้อมที่จะทำการปราบปรามความ

1 กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ 3/44, เรื่องสมาชิกของสมาคมหรือสโมสร
คณะราษฎร.

2 ไทยใหม่, 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2475.

ไม่สงบโดยไม่เคยถอนหน้าว่าคณะกรรมการ เมืองคณะใดเป็นนักอุทธรณ์
ส่วนทหารที่รู้จักหน้าของทหารก็มีความยินดีและเต็มใจที่จะ
ตีตนออกห่างจากการเมือง...

ส่วนทางพลเรือนนั้นเล่า ก็เป็นการคดียิ่งนัก ที่จะแบ่ง
ข้าราชการกับนักการเมือง ออกต่างหากจากกัน ข้าราชการ
ประจำใดถูกกันออกจากการเมืองก็ดีแล้ว เพราะตั้งแต่
เริ่มเปลี่ยนแปลงการปกครองมา ความระส่ำระสายได้บัง
เกิดขึ้นทั่วพระราชอาณาจักร เนื่องจากที่ข้าราชการประจำ
เขาเกี่ยวของกับสมาคมการเมือง..."¹

เมื่อรัฐบาลของพระยามโนปกรณนิติธาดา ดำเนินนโยบายมั่นคงอันน่าใจและ
อิทธิพลของคณะราษฎรด้วยวิธีการดังกล่าว ทางฝ่ายคณะราษฎรได้ดำเนินการแก้ไขโดย
การเปลี่ยนแปลงสภาพจากการเป็นสมาคมการเมืองมาเป็นสโมสรสามัญ เลิกหลัก 6
ประการ ให้เหลือแต่ 3 ประการ คือ (1) เพื่อช่วยเหลือส่งเสริมการกุศล (2) เพื่อ
บำรุงการศึกษา และ (3) เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน การที่สมาคมคณะราษฎร
เลิกเป็นสมาคมการเมืองก็โดยคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองมีความเห็นพ้อง
ตกลงกันว่าไม่จำเป็นต้องให้สมาคมนี้ดำรงสภาพเป็นสมาคมการเมืองต่อไป แลจะให้เลิก
เสียเลยก็ยังเสียตายใครจะรักษานาม "คณะราษฎร" ไว้เป็นที่ระลึก จึงให้เปลี่ยนเป็น
สโมสรซึ่งยังคงตั้งอยู่ในพระราชอุทยานสราญรมย์ตามเดิม ส่วนสาขาของสมาคมที่ตั้งอยู่
ในจังหวัดต่าง ๆ นั้น ที่ใดยังสมัครเป็นสาขาอยู่ ก็ให้เป็นไป ที่ใดไม่สมัครก็ให้ยกเลิก
เสีย²

สำหรับที่ทำการของสโมสรคณะราษฎรนั้น แต่เดิมคณะราษฎรได้กราบบังคมทูล
ขอพระราชทานนริเวณวังป่ารุสกวัน และพระราชอุทยานสราญรมย์ ซึ่งเป็นเขตพระ

¹"ข้าราชการ", ไทยใหม่, 9 มีนาคม พ.ศ. 2475.

²"เครื่องวัดอายุรัฐบาลเจ้าคุณมโนฯ", ไทยใหม่, 24 เมษายน พ.ศ. 2476

ราชธานีให้เป็นที่ทำการของคณะราษฎร ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าพระราชทานให้สถานที่ดังกล่าวเป็นที่ทำการของคณะราษฎรได้¹ แต่ต่อมาเมื่อสมาคมคณะราษฎรได้เปลี่ยนรูปจากสมาคมการเมืองมาเป็นสโมสรคณะราษฎรแล้ว เจ้าพระยาวรวงศา ผู้สำเร็จราชการพระราชวัง ได้มีหนังสือมาถึงพระยามโนปกรณนิติธาดา ว่า

"พระราชอุทธานุสรณมณีนัน เมื่อรัฐบาลมิได้ใช้ประโยชน์ในราชการแต่อย่างใด และถ้ามิได้เป็นการขัดข้องก็ใครจะขอรับพระราชทานอุทธานุสรณมณีนัน เพื่อเอาไว้อิสบายในการรับรองชาวต่างประเทศ ถ้างานรื่นเริงเพื่อการกุศลต่อไป"²

การที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงขอพระราชทานอุทธานุสรณมณีนันแสดงให้เห็นว่าในขณะที่พระยามโนปกรณนิติธาดาเป็นนายกรัฐมนตรีนั้น พระยามโนปกรณนิติธาดาดำเนินการหลายอย่างร่วมกับพระมหากษัตริย์เพื่อเป็นการริครอบอำนาจและอิทธิพลของคณะราษฎร แต่การกระทำเหล่านี้ทางฝ่ายคณะราษฎรสามารถเข้าใจวิธีการได้เป็นอย่างดี และเมื่อคณะราษฎรทำการรัฐประหารเพื่อยึดอำนาจคืนจากพระยามโนปกรณนิติธาดากระทำเพื่อเป็นการริครอบอำนาจคณะราษฎรนั้นมาใช้เป็นเครื่องมือที่คณะราษฎรสามารถยึดครองอำนาจทางการเมืองไว้ในกลุ่มของตนแต่ผู้เดียวเป็นระยะเวลาจนถึง 15 ปี³ วิธีการดังกล่าวนี้คือการไม่อนุญาตให้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นโดยการอ้างถึงพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงพระยามโนปกรณนิติธาดาว่าไม่ทรงโปรดให้มีคณะการเมืองขึ้น ฉะนั้น ถึงแม้ว่าจะไม่มี

¹ ศรีกรุง, 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2475.

² ไทโยใหม่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2476.

³ ขจักษ์ บรูซพันธ์, เรื่องเดิม, หน้า 153.

พรรคการเมืองในขณะนั้นอย่างถูกต้องตามนิติบัญญัติ แต่คณะราษฎรก็เป็นพรรคการเมืองพรรคเดียวโดยพฤตินัยตลอดระยะเวลาที่ตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจนกระทั่งถึงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

อาจจะกล่าวได้ว่าในระยะแรกของการเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่ทรงโปรดให้มีคณะกรรมการเมืองขึ้นเนื่องจากพระองค์ทรงมีพระราชดำริที่จะให้รัฐบาลจัดการเผยแพร่วิธีการปกครองแบบรัฐธรรมนูญและความสำคัญของพรรคการเมือง วิธีการที่จะให้พรรคการเมืองเป็นเครื่องเห็นยวรั้งการใช้อำนาจที่ไม่ถูกต้องของรัฐบาลเสียก่อน เมื่อประชาชนมีความเข้าใจวิธีการตามระบอบประชาธิปไตยดังกล่าวแล้ว จึงจะอนุญาตให้มีพรรคการเมืองดำเนินวิธีการตามระบอบประชาธิปไตยต่อไป แต่ต่อมาภายหลังการฉกฉวยอำนาจคณะราษฎรมักจะอ้างพระราชดำริของพระองค์ในการที่จะกีดกันมิให้มีกลุ่มบุคคลอื่นสามารถจัดตั้งพรรคการเมืองเข้ามาแข่งขันกับตน พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงมีพระราชดำริที่จะให้จัดตั้งพรรคการเมืองขึ้น ดังปรากฏในพระราชบันทึกฉบับวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2477 ถึงรัฐบาลว่า

“... ข้าพเจ้าชอบที่จะให้มีพรรคการเมืองขึ้น จุดหมายของข้าพเจ้ามีถึงพระยามโนปกรณฯ นั้น ได้เขียนไปในคราวที่รัฐบาลในครั้งกระนั้นไม่ยอมอนุญาตให้ตั้งคณะชาติขึ้น ข้าพเจ้าจึงแนะนำไปว่า ถ้าคณะชาติไม่ได้รับอนุญาตให้จัดตั้งขึ้นแล้ว ก็ควรที่จะเลิกสมคณะราษฎรเสียเหมือนกัน อันที่จริงอาจแก่ใจว่า สำหรับการเลือกตั้งแทนราษฎรครั้งแรกนั้นไม่ถึงประสงค์ที่จะให้มีพรรคการเมือง ข้าพเจ้าเห็นว่า ณบัดนี้ถึงเวลาแล้วที่จะอนุญาตให้คณะพรรคการเมืองจัดตั้งขึ้นโดยเปิดเผยหาไม่แล้วคงจะจัดตั้งขึ้นโดยทางลับ ๆ และคงจะมีความประสงค์และความมุ่งหมายไปในทางเข้ายึดอำนาจโดยชักกำลัง ในเมื่อวิธีการอันถูกต้องตามกฎหมายไม่มีทางที่จะเอามาใช้ได้แล้ว หากไม่อนุญาตให้มีหนทางอื่น

ถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อคัดค้านการกระทำของรัฐบาลเดี่ยว
 เฉย ๆ จุดประสงค์ในอันที่จะมีการปกครองตามระบอบรัฐธรรมนูญ
 บุญก็ยอมสูญหายไปหมดทีเดียว..."¹

การที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระประสงค์ที่จะให้มีพรรค
 การเมืองขึ้นนั้น ประการแรกเพื่อให้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยดำเนินไป
 อย่างถูกต้องคือมีพรรคการเมืองหลายพรรคที่จะคอยตรวจสอบให้รัฐบาลดำเนินไปอย่างใน
 ประเทศที่ปกครองด้วยระบอบนี้ อีกประการหนึ่งอาจจะเป็นเพราะว่าพระบาทสมเด็จพระ
 ปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักดีว่าเมื่อนโยบายที่จะมีให้มีพรรคการเมืองขึ้นเพื่อ
 เป็นการล้มเลิกคณะราษฎรนั้นมิได้บังเกิดผลสมดังพระราชประสงค์ คณะราษฎรก็ยังคง
 ดำเนินการจัดตั้งสมาคมการเมืองของคณะราษฎรขึ้นมาใหม่ในรูปของ "สมาคมรัฐธรรมนูญ"
 บุญ"

สมาคมรัฐธรรมนูญ เป็นสมาคมซึ่งเปลี่ยนรูปมาจากสมาคมคณะราษฎร มีวัตถุประสงค์
 ประสงค์ที่จะส่งเสริมการปกครองตามระบอบรัฐธรรมนูญ² ปลุกปลอบความสามัคคีระหว่าง
 ชาวสยามด้วยกัน, ช่วยรัฐบาลและประชาชนในอันจะยังความเจริญไพบูลย์ให้เกิดแก่ชาติและ
 ราษฎรทั่วไปตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญ และอบรมสมาชิกให้มีคุณลักษณะที่สามารถทำ
 ประโยชน์ให้แก่ชาติยิ่งขึ้น คณะกรรมการกลางของสมาคมรัฐธรรมนูญก็คือ นายพันเอก
 พระยาพหลพลพยุหเสนา นายก

นายพันโทหลวงพิบูลสงคราม

นายนาวาโทหลวงकुชลาสัย

อุปนายก

พระยาอภัยภูธร

หลวงวิจิตรวาทการ

เลขาธิการ

¹ชาติ เที่ยมกระสินธุ์, เรื่องเดิม, หน้า 212-3

²"สมาคมรัฐธรรมนูญ", ประชาชาติ, 7 ธันวาคม พ.ศ. 2476

นายนาว่าตรีหลวงนำว่าจิตร

เหรียญก

นายพันเอกพระสัทธิ เรื่องพลเคช

กรรมการฝ่ายทหารบก

นายนาว่าโทหลวงสินธุสงครามชัย

กรรมการฝ่ายทหารเรือ

พระยานิติศาสตร์ไพศาลย์

กรรมการฝ่ายพลเรือน

สาเหตุที่มีการจัดตั้งสมาคมรัฐธรรมนูญขึ้นก็เนื่องมาจากว่าภายหลังการเกิด
กบฏบวรเดชขึ้นแล้ว คณะราษฎรมีความรู้สึกอันแรงกล้าที่จะทำอะไรสักอย่างหนึ่งที่จะ
ผูกพันความสามัคคีกลมเกลียวกันเพื่อรักษารัฐธรรมนูญใหม่ในคงอยู่ตลอดกาล การตั้งสมา
คมนี้ขึ้นก็เป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่จะกระทำใ้บังเกิดผลดังกล่าวพระยานิติศาสตร์ไพศาลย์
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ได้ไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ที่สงขลา ไคกราบ
บังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้วจึงทรงพระราชนิพนธ์เห็นชอบด้วย และ
ทรงพระกรุณากระราชทานสถานที่ในพระราชอุทยานสยามสุภานุรักษ์ให้เป็นสำนักงานใหญ่
ของสมาคมนี้ได้²

ในการจัดตั้งสมาคมคณะรัฐธรรมนูญนี้ ประชาชาติมีความเห็นว่า

"...รัฐบาลของเจ้าคุณพหลฯ หรือจะเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า
รัฐบาลคณะรัฐธรรมนูญ เมื่อพิจารณาตามคำตอบในเรื่องที่
เกี่ยวกับการตั้งสมาคมการเมือง ก็ดูเหมือนว่าเป็นรัฐบาลที่นิ
ยมให้มีการตั้งสมาคมการเมือง... แต่หากผู้มีเงื่อนไขว่า
ผู้แทนการเมืองในประเทศสยามในขณะนี้อยู่ในระหว่างหัวคอ
ถ้ามีสมาคมการเมืองตั้งขึ้นเพื่อกระทำการเจ้าชนะกัณใน
ทางการเมืองแล้ว อัจจะทำให้เกิดความรู้สึกไม่สงบได้... แต่
ในชั้นนี้จะมีสมาคมการเมืองตั้งขึ้นสักสมาคมหนึ่งคือสมาคม
รัฐธรรมนูญ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ส่งเสริมการปกครองตามระ

¹"สมาคมรัฐธรรมนูญ", ประชาชาติ, 15 ธันวาคม พ.ศ. 2476

²เรื่องเดียวกัน.

บอบรัฐธรรมนูญ อันเป็นความจําแนงหมายของรัฐบาลน้อยแล้ว
เราเชื่อว่าความคําริอันนี้จะได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาล
เป็นอันดี..."¹

จากความเห็นของหนังสือพิมพ์ประชาชาติ จะพิจารณาเห็นได้ว่า รัฐบาลในสมัย
ของพระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี มีโครงการที่จะให้มีสมาคมการเมือง
หลายคณะตั้งขึ้นมาแข่งกันกันตามระบอบประชาธิปไตย โดยรัฐบาลอ้างว่า

"...สมาคมการเมืองนั้น ถ้าตั้งขึ้นโดยมีระเบียบการและ
หลักฐานมั่นคง และดำเนินการแข่งขันให้มีระเบียบเรียบร้อย
โดยไม่เป็นภัยแก่ความสงบสุขแล้ว ก็จักไม่เป็นที่รังเกียจ..."²

แต่การที่รัฐบาลจะอนุญาตให้มีสมาคมการเมืองอื่นขึ้นอีกนั้น รัฐบาลยังได้กำหนด
เงื่อนไขไว้ว่า

"...การปรึกษาในสภา ย่อมต้องเป็นไปตามระเบียบ เมื่อ
ถึงเวลาที่บัณฑิตสมาชิกรูจะแบ่งแยกออกเป็นคณะ ๆ ตามแนว
ความคิดเห็นของตนแล้ว ก็คงจะดำเนินการโต้กันตามระเบียบ
เขียนของสภา เมื่อนักการเมือง เคยชินต่อการต่อสู้กันในทาง
การเมืองตามระบอบกติกาแล้ว ก็คงจะจัดการขยายตัวของ
คณะต่าง ๆ ออกมาภายนอกสภาได้ โดยไม่เป็นภัยแก่ความ
สงบสุขของประเทศ เมื่อการเมืองเรากำหนดเขาสู่อสภาจะ
เช่นนั้นแล้ว จึงจะถึงเวลาอันสมควรที่จะมีสมาคมการเมือง
ขึ้น..."³

เมื่อพิจารณาเงื่อนไขที่คณะรัฐบาลจะให้สิทธิประชาชนจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้น
จะเห็นได้ว่าเป็นเงื่อนไขที่ไม่มีกำหนดเวลาแน่นอนประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งเงื่อนไข

1 "สมาคมการเมือง", ประชาชาติ, 7 ธันวาคม พ.ศ. 2476.

2 เรื่องเดียวกัน.

3 เรื่องเดียวกัน.

ไขเกี่ยวกับการต้องการให้มีการฝึกหัดทดลองวิถีทางประชาธิปไตยด้วยวิธีการโต้แย้งออกความคิดเห็นกันในสภานี้เป็นวิธีการเดียวกับที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริทดลองกับสภากรรมการองคมนตรีนั่นเอง

อาจจะสรุปได้ว่า คณะราษฎรมีจุดประสงค์ที่จะกุมอำนาจทางการเมืองไว้ในรูปการปกครองแบบพรรคการเมืองพรรคเดียว ถึงแม้ว่าจะไม่มีพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงพระยามโนปกรณนิติธาดาตั้งกล่าว¹ การที่คณะราษฎรไม่ยินยอมให้กลุ่มบุคคลอื่นจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นเพราะเกรงว่าผลประโยชน์ของตนจะเสียไปด้วยเหตุที่พรรคการเมืองอื่นที่จะตั้งขึ้นมาใหม่อาจเป็นกลุ่มนิยมกษัตริย์ก็ได้ หรือไม่มีส่วนที่จะทำให้ความนิยมของประชาชนที่มีต่อคณะราษฎรลดน้อยลงไป² การดำริที่จะตั้งคณะชาติขึ้นมาแสดงให้เห็นว่ามีกลุ่มบุคคลที่ต้องการมีส่วนร่วมในทางการเมืองบ้าง และในกลุ่มบุคคลเหล่านี้อาจจะทำให้ประชาชนหันไปให้ความนิยมเลื่อมใสมากกว่าคณะราษฎรก็อาจจะเป็นไปได้ ทั้งนี้เพราะบุคคลในกลุ่มคณะชาติเป็นบุคคลซึ่งเคยรับราชการในตำแหน่งสูง ๆ ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์บางท่านมีทั้งความสามารถและชื่อเสียงที่เด่นมาก่อน ในขณะที่เดียวกับที่กลุ่มของคณะราษฎรเริ่มมีการแตกแยกกันอย่างรวดเร็ว ฉะนั้น คณะราษฎรจึงไม่สามารถที่จะไว้วางใจสถานการณ์ในขณะนั้นได้ และเมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเรียกร้องให้มีการอนุญาตให้มีการพรรคการเมืองเพื่อเป็นการแสวงหาไปสู่อะบบประชาธิปไตย โดยวิถีทางตามรัฐธรรมนูญ พระองค์ทรงหวังที่จะให้มีการเมืองระบบพรรคเกิดขึ้นแทนที่จะมีเพียงคณะราษฎรเพียงพรรคเดียว³ คณะราษฎรจึงไม่สามารถจะสนองพระราชประสงค์ของพระองค์ในข้อนี้ได้ เพราะเป็นการทำลายเสถียรภาพของคณะราษฎรอย่างร้ายแรง.

¹ เจษฎา อรุณพัฒน์พงศ์, เรื่องเดิม, หน้า 36.

² เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.